YIL: 3 YENİ DİZİ SAYI: 1
OCAK 1984 AYLIK DERGİ 150 TL

Yeni Olgu

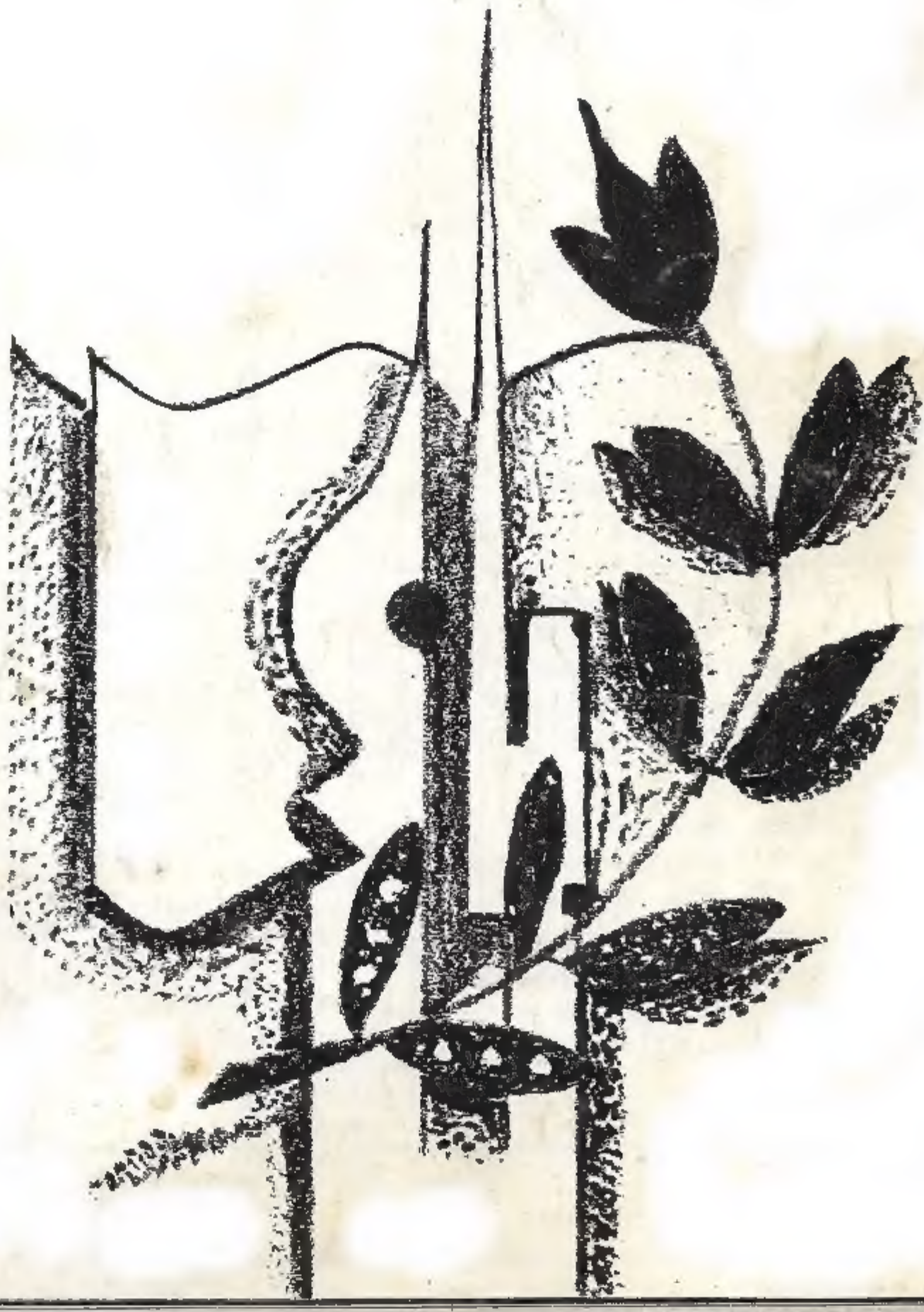

ONURSAL DANIŞMANLAR

TÜRKER ALKAN
HAYATİ ASILYAZICI
AYSEL EKŞİ
HÜSNÜ GÖKSEL
VEDAT GÜNYOL
MEHMED KEMAL
ZEYNEP ORAL
CEMAL SÜREYYA
HALUK ŞAHİN
HALDUN TANER
GÜNDÜZ VASSAF
ATALAY YÖRÜKOĞLU

TEŞEKKÜR

Yeni Olgu'nun yayın yaşamına yepyeni bir anlayış ve genç bir solukla atılmasına maddi ve manevi katkılarıyla yardımcı olan;

Onursal Danışmanlarımıza, Sayın Nezih Demirkent ve tüm Dünya Gazetesi çalışanlarına, Cumhuriyet Gazetesi'ne, Milliyet Gazetesi'ne, Milliyet Sanat ve Nokta dergilerine, tüm Yazko topluluğuna, dergilerine ve Somut'a ve Sayın Selahattin Üçüncü'ye teşekkürlerimizi sunarız.

YAZAR/OKURLAR

Yazılarınızı (mümkünse daktilo ile) İstanbul İrtibat Bürosu'na getirebilir/postayla gönderebilirsiniz.

Yeni Olgu'yu
BİRLİKTE ÜRETECEĞİZ.

Aylık Dergi
Yıl: 3 Yeni Dizi: 1
Ocak 1984 150 T.L.

Yeni Olgu

Sahibi:
Fatih Aksoy

Yazı İşleri Müdürü:
Gökhan Cengizhan Ağaççıoğlu

Teknik Sorumlu:
Akın Turan

Kapak:
M. Naci Çelik

Adres: Selanik Cad. 68/2 Ankara

İstanbul İrtibat Bürosu:
İ.M.Ç. 1. Blok 1538
Unkapanı

Telf: 522 90 14
526 27 88

Abone Koşulları

Yurtiçi 6 aylık 800 TL.
Yıllık 1500 TL.
Yabancı Ülke Aboneleri için posta ücreti eklenir

İlan Koşulları

Arka Kapak: 75.000 TL.
Ön-Arka İç: 60.000TL.
İç Tam: 50.000 TL ½ 30.000 TL

Ofset Hazırlık:

Dünya Süper Veb Ofset

Dağıtım GAMEDA

İÇİNDEKİLER

Yayın faaliyetinde gençlik....4
Eğitimde katılım hakkı ve gençliğe söz hakkı....5
The aslan....8
Bir eğitim mucizesi....10
Ege Tıp'ta bir uygulama ve düşündürdükleri....12
Alternatif maymunlar....13
Güzelce....14
"Tunalı" gençliği....15
Bir cadde gençliği....16
Tunalı'dan bir genç....22
Çinçin'den bir genç....23
"Dışarda"da Tunalı gençliği var!....24
Yalan söyleyen kentler....27
Bu şiirde şiir öncesi....28
Evde kalmış kızlar....30
1960'lı yıllarda ABD'de öğrenci hareketleri 1....32
Üç Şiir....36
Aşka Dair....37
Homo Sapiens....38
Fotograf....40
Utanılan....42
Selim İleri'nin cenneti başkalarıdır!....41
Umut ki....44
Eğitiminde bir dönüm noktası....45
Fotoğraf....48
Üniversite Tarihi 1....49
Kısa Kısa....52
Film Eleştirisi....53
Briç....54
Satranç....56
Bulmaca....58

"YAYIN FAALİYETİNDE GENÇLİK"

Yeni Olgu neden çıkıyor?. Bu sorunun cevabı aylarca süren yoğun tartışmalar sonucu netleşti. Bir "gençlik dergisi" olmalıydı çıkaracağımız dergi. Ancak "gençler için" çıkarılan bir dergi değil, "gençlerin kendi" çıkaracakları bir dergi anlayışı, tartışma götürmez bir biçimde benimsendi. Bu aynı zamanda varoluş gerekçemizdi, dergiyi yaşatma gerekçemizdi, ve temel kabulümüz bir gençlik kültür dergisinin, bir yayın faaliyeti içinde, gene gençler tarafından çıkarılabileceği gerçeğiydi. Bizleri bir araya getiren, bir üretici birlikteliğe inandıran, ilk elde oluşturduğumuz yapıyla birlikte, dışımızdaki tanımadığımız ama tanışmak istediğimiz genç arkadaşları da çağırabileceğimiz, potansiyel bir hedefimiz olmalıydı. Bu hedefi, soyut bir temelde görmüyorduk. Tam tersine, somut bir yayın faaliyetine "tercüme" edildiğinde söz konusu hedefin bir işlerlik, bir yaşanırlık kazanacağına yürekten inanıyorduk. Bunda hiç yanılmadığımızı söyleyelim.

Hemen belirtelim ki; Bizler "sanat erbabı" kimseler değildik! Bir yayın faaliyeti içinde gördüğümüz kültür sanat dergiciliğini, "Mesleki" bir formasyonla kavramadık; süreç içerisinde ustalaşarak, yetkinleşerek, zenginleşerek öğrenebileceğimiz kanısındaydık. Hata yapmaktan da korkmuyorduk. Gençliğin "söz" hakkı vardı, buna inanıyorduk bir! Üstelik, gençliğin vesayeti kimsenin üzerinde değildi, ikü! Dedik ki, söyleyebileceğimiz kadar (!) sözü çoğaltma, yayma, okutma yollarından yalnızca biridir yayıncılık!

Bir "söz" olabilmekkolay, değildi elbette. Öyleyse "ne yapılmalı" diye hep sorduk kendimize. Bir ölçüde, belirsiz bir okur kitlesiyle buluşmak istiyorduk; bunun sonucu oluşacak bir insiyatifle yürümek niyetindeydik. Ancak, belirsiz bir "okur" kitlesiyle buluşacağımız ne kadar doğruysa da, bu belirsizlik, derginin hitap edeceği ve cevap göreceği kitlenin apaçık belirsizliği demek değildi. Tam tersine, gençlerin kendi çıkaracağı bir dergi programı ve çalışması öngörülüyorsa; bu, bir yayın faaliyetinde bir araya gelecek olan tabanın da tesbiti oluyordu.

Bu noktada, "nasıl" bir dergi sorusunun kafalarda belirmesi, netleşmesi yetmiyordu; somut, elle tutulur bir dergi için, bu derginin "yazar" olmayan yazarlarıyla, "okur" olmayan okurları arasındaki olası bir işbirliğinde, karşılıklı niyetlerin de bir yerde birleşmesi gerekli görünüyordu. Bu yayın faaliyetinde, ulaşılmak istenen tabana, derginin onlardan tecrit edilmiş, engellenmiş ön-aşamalarını da açmak istiyorduk. Çünkü bu faaliyetin, derginin yazarlarından oluşan dar bir kadronun bir tür ayrıcalığı olarak kalmasına hiç tahammülümüz yoktu. Bu, bizim varoluş gerekçemize de aykırıydı, hoş değildi. İstiyorduk ki. Yeni Olgu okuyucuları, eğer dergiyi benimsemişlerse, "temsili" bir katılımla yetinmesinler, "demokratik" bir katılım çabasını hep beraber gösterelim.

"Alternatif" bir dergicilik anlayışıyla yola çıkan bizler, yayın faaliyetinin tüm süreçlerine katılan genç insanlar, derginin yönlendirilmesine yönelik bilgi, beceri ve insiyatif elde etmelerini sağlamak; dahası "doğrudan" bir katılımın önkoşullarını varetmek hedefini sürekli geliştirmekle yükümlüyüz. Genç arkadaşların dergi çalışmasına katılmaları, onu belirlemeleri, ve denetlemeleri, bir tür canlılığın göstergesi olmalıdır. Bu üretim platformunda, gençliğin kendi özgül sorunlarını, taleplerini dile getirmeleri, bizzat bu faaliyete bir ilişki olarak katılmaları ile mümkündür. Bu ilişki, dergi faaliyeti içinde gelişecektir elbette. Yeni Olgu, bu ilişkilerin somutlaştığı demokratik bir platformdur, ve bu ilişkilerin ifadesini bulduğu bir forumdur diyoruz. "Alternatif" bir dergiciliğin niteliğini belirleyen ölçütümüz de budur.

Bu dergiye "yazan" insanlar, aynı zamanda dergiyi "yapan" insanlar da olmalıdırlar. Dergi bir araçtır elbette, yoksa derginin belirlenmiş bir kadrosuyla, okuyucuları arasında bir tür aracılık yapma yetkisi yoktur. Bizler, kendi kendimizle "monoloğ" yapma yerine, sizlerle bir "diyaloğu" niyetliyoruz. Yeni Olgu'yu okumanızın, bu tercihi yapmanızın nedeni, bu derginin "kendi" derginiz olmasıdır diyoruz. Ve bunda yanılmadığımızı umuyoruz. Bir "derleme" anlayışıyla dergi çıkartmak istemiyoruz; tam tersine etkin, dinamik, mücadeleci bir ekip çalışması içinde, "telif" yazılar yerine, bir üretim sürecinde derginin kotarılmasını bekliyoruz.

Bizler, şimdiki Yeni Olgu'cular, bu dergiyi yaşatmak için en geniş bir katılımı öngörüyoruz; yalnızca okutmaya ve satmaya yönelik klasik bir çalışmayı hiç düşünmedik. Derginin bugünkü yapısı, süreç içerisinde "alternatif" açılımlarla daha da demokratik bir nitelik kazanmalıdır. Verilen bütün sözlerin, garantilerin doğrulanma yeri, gene derginin kendisidir. Yeni Olgu'ya sahip çıktığımız oranda başarmamak için hiçbir neden olamaz. Öyleyse; toplumun demokratikleşme sürecinde, genç insanların, söz konusu yayın faaliyetine katılmaları, tartışmaları ve üretmeleri gerekiyor. Bunu başarmak için Yeni Olgu'yu okuyalım, Yeni Olgu'ya yazalım, Yeni Olgu'ya katılalım.

Yeni Olgu

EĞİTİMDE KATILIM SORUNU VE GENÇLİĞE SÖZ HAKKI

Ali Şimşek

Çağdaşlaşma sürecini düşe kalka da olsa yaşayan toplumumuzda yalnız gençleri değil, düşünen bütün insanları yakından ilgilendiren rahatsızlıklar gittikçe yoğunlaşmaktadır. Çekinmeden söylenebilir ki, insanımız belli bir değer kargaşası içinde olup, her türlü olanağını işe koşarak bundan kurtulmanın kavgasını vermektedir. Gerçekte, herkes sözü edilen kargaşadan yakınmakta, gel gör ki bilerek ya da bilmeyerek çatışmayı derinleştiren bir eylemle katkıda bulunmaktadır. Gençlik olgusuna bakış da bu son derece renkli ortamdan soyutlanarak ele alınamaz.

Bir canlı olarak insan, var oluşundan ölümüne değin belirli dönemler içinde doğar, gelişir ve çöker. Çocukluk, gençlik, yetişkinlik şeklinde saptanan her dönem birbirinden kesin çizgilerle ayrılmamakla birlikte, kendinden öncekinin kalıtı üzerinde temellenir ve kendinden sonrasına biçimlendirici etkiler bırakır. Ancak ülkemizde bu dönemler arasındaki geçiş pek doğal karşılanamadığı için zorlaşmakta, sonuç itibariyle kuşaklar çatışması gittikçe artmaktadır. Oysa kuşaklar çatışması, gençlik kesiminin içinde bulunduğu koşullara karşı başkaldırması yanında, bir baskı unsuru olan yetişkinin güdümünden sıyrılmak amacıyla direnip ileri atılmasının yarattığı çok boyutlu kültürel bir olaydır. Üstelik kökenleri daha eskilere dayandığından yalnızca çağımıza özgü bir oluşum da değildir.

Kültürel yapılanmamız büyük ölçüde yetişkinin yerleşik otoritesine göre şekillendiğindenserpilip gelişmek, kendini kanıtlamak isteyen genci ardı arkası kesilmeyen yasaklar zinciri kuşatıyor. Yetişkinler, hızla değişen karmaşık ve ürkütücü bir dünya karşısında endişeden doğan huzursuzluk ve dışlanmışlığı yaşıyorlar. Genç ise, atılımcı bir ruhla toplumun yaşam ilişkilerini kökten yenileştirmeye çabalıyor. Çağımızın böylesine korkutucu ve betimlenmesi olası görülmeyen gidişi, yaşlı kuşağı olayları kavramasını kolaylaştıracak ve özümsetecek başka bir dünya görüşüne, sağlam yorumlara götürecek bir bilinç gereksinmesine itelerken, tutum ve yönelişleriyle toplumun geleceğini işaret eden genç insanlar demokratik katılım yoluyla seslerini duyurabilmek için ivedi çözümler aramaktadırlar.

Gençlik döneminin hemen hemen tümü öğrenim sürecinde geçtiğine göre, eğitimde gençlerin söz hakkı istemi daha da önem ve anlam kazanmaktadır. Okullarımız bugün gençlik yıllarını uzatılmış bir çocukluk çağı olarak algılamakta ısrarla direnmektedir. Bu çağdışı yaklaşım da öğrencilerin topluma girmesini geciktiren etmenlerden biridir.

Gençlik çağının ilk yıllarına ayak basan her çocuk artık ana babadan kurtulmak, onların yönlendirme ve koruyuculuğuna dayanmayan bağımsız bir kişi olarak yaşama katılmak sorunuyla yüzyüzedir. Özgür olmak, kişiliğini kazanmak zorundadır. Fakat ana baba ve geleneksel değerler sisteminden gelen bağlarını da tümüyle koparıp atamaz, tersine yanılınama tiziliği içinde davrandığından onları yitirmekorkusu yaşar. Bu bir yerde, erken bağımsızlaşma sürecinin gerektirdiği ana babaya dayanma gereksinimidir. Şu halde genç, dilim dilim koparıldıkça tadına varılan özgürleşmenin getirdiği çekingenlik ile ana babayı dikkate alma zorunluluğunun kaçınılmaz çatışması içindedir. Eğer çatışma toplumsal yaşamın öteki alanlarında da sürerse 'bende varım'diyerek kimlik kazanma mücadelesi veren genç insan bocalayacaktır. İşte tam bu aşamada eğitim devreye girip onun topluma bütünlük içinde uymasına canla başla yardım etmelidir. Eğitimciler bu yaşamsal görevlerini başaramadıkları içindir ki, sırdaş arkadaşlar, zevkle okunan ve cinsel davranışlarda aşırı uyarıma sürükleyen romanlar, çıplak posterler, hayran kalınan sinema sanatçıları girer gencin dünyasına. Özellikle kızlar anketlerle dolu anı defterleri tutar, kitap yaprakları arasında çiçek kolleksiyonları yapar, gecesini gündüzüne katıp bir saç teline günlerce şiirler yazar. Her ne denli, bu eğilimlerin çevresindeki insanlarla gençlerin ilişkilerini artırdığı söyleniyorsa da gerçekte yalnız bırakılmışlığın somut belirtileridir bunlar.

Günümüzde eğitim yalnız okullarda yürütülmediğine, bireyin etkileşimde bulunduğu herşeyin öğretmen sayıldığına göre, gençlerin söz hakkı istemi onların yetişmesiyle ilintili görülen tüm boyutlarda düşünülmelidir. Yani demek istiyoruz ki, eğitimde söz hakkı bizzat yaşamın gerçeklerinden filizlenmiş işlevsel bir etkin katılım olayıdır. İşe dönük biçimde, yaşama geçirilmedikçe gençlerin kendilerini doğrudan ilgilendiren konularda karar verme yetkileri engellenmiş demektir. Kaldı ki, doyum sağlayacak bir eğitim yaşantısında öğrencilerin içten gelen güdülenmeleri her zaman vurgulanmaktadır. Burada anılan bulguyu bilimsel bakış açısıyla benimsiyor, ama öğrencilerin neleri öğrenmek istediklerini sormadan, bireysel özelliklerini tanımadan, sorunlarına çözüm getirmeden davranıyorsanız herşeyden önce demokratlığınızın ölçüsünden kuşku duymalısınız.

Öğrenimleri boyunca bir yanda kendi iç dalgalanmaları, öte yanda toplumsal çalkantılarla yorulup yenik düşen gence okullarda verilen sözümona eğitime bir göz atalım. Ülkemizde cinsiyet olarak kızların, bölge olarak doğu kentleri-

nin, toplumsal sınıf olarak yoksul kesim çocuklarının eğitim olanaklarından pek yararlanamadıkları yüz kızartıcı bir gerçektir. Böylece eğitimde tüm gençliğe söz hakkının ilk aşaması olan fırsat eşitliği ilkesi zedelenmiş olmaktadır. Her yıl orta öğrenimini bitirip üniversite kapılarına yığılan binlerce genç arasından seçilenler yine daha önceki sunulan nimetlerden yararlanmış öğrencilerdir. Merkezil sınav, sanki kendisini hiç ilgilendirmiyormuş gibi, öğrencilerin aslında yetenek ve bilgi düzeylerinin dışındaki etmenlerden ileri gelen farklılıkları dikkate almamaktadır. Bu yüzden sanıyorum şunu rahatça söyleyebiliriz ki, sınavlarla yargılanan, gerçekte gençlere ayrılan kaynakların ve sağlanan öğretimin niteliğidir.

Bunları söylerken varsıl çevre çocuklarının eğitim sorunlarını önemsemediğimiz anlamı çıkarılmasın. O kesimdeki aileler çocuklarına belki her türlü maddi olanakları sağlayabilirler, ama yetiştirirken gence kendi gizil güçlerini gerçekleştirme fırsatı tanınmayabilir. Ana baba kafasında tasarladığı ve kendince ideal bildiği bir yaşam biçimine genci hazırlamak amacıyla yine de baskılarını eksik etmez. Özel öğretmenlerinden, videosuna varıncaya dek bütün olası kaynakları seferber etse de genç dışarıya açılamaz. Yaşamı kendine benzeyen arkadaşları ve seçkin bir kültür kesiti içinde geçer. Böylece toplumsal deneyimler yönünden yoksul kalır.

Ünlü eğitimci ve felsefe düşünürü J.J.Rousseau oğlunu kent kargaşasından uzak bir villada kendi yazdığı Emile adlı kitabın esaslarına göre tam on iki yıl yetiştirip birgün yoğun bir insan kalabalığı içine katar. Fakat çocuğun hiçbir türlü yolla çevresine uyum sağlayamadığını sezince düşünürümüz yaşamın gündelik akışının eğitimdeki önemini kavrayacaktır. Demek ki, çocuğa kendi çocukluğunu yaşatmadığınız sürece sizin bağışladığınız fırsatların eğitsel değeri sıfırdır.

Okullarda herkesin okuma gücü yoktur diyoruz ya, bir yandan da okuyanlara verilen eğitimin sağladığı psikolojik doyuma bakalım. Yıllar yılı hiç değişmeyen, günlük yaşamın zorlukları karşısında pek işe yaramayan, insanlığın içine daldığı teknik dünyanın yeni doğan isteklerine uygun yanıt veremeyen, günü geçmiş, büyük ölçüde anımsamaya dayalı müzelik bilgiler gençleri okuldan soğutmaktadır. Böylece çekici duruma getirilemeyen eğitimin faturasını öğrencilerin başarısızlığı adına kesiyor eğitim politikasını saptayanlar

Yaşama sorumluluk alarak katılmak isteyen gençlikbugündemokrasininde mücadelesini vermektedir. Çünkü onlara doğru dürüst eğitimi fazla görenler aslında demokrasiyi özümseyememiş kişilerdir. Gençlere götürülen eğitim en kalın çizgileriyle demokrasinin doğasına terstir. Açık söylemek gerekirse, bazı insanların gençlik kitlesini güdebildiği, gençlerin, onların istediklerine gözü kapalı uyduğu, kendilerine her söyleneni doğru varsaydığı bir toplum biçimini yaratmaya yönelik eğitim düzenidir bu. Eğer gerçekleştirebilirlerse, eğitim aracılığıyla standart davranış üretmeye çalışanlar için elbette rahat ve kestirme bir yol. Böylece, senin verdiklerinden çok değişik beklentiler içinde olan gençlerin sesini duymadan istediğin gibi sürer götürürsün. Üstelik yorulmana, terlemene de gerek yok. Kendi çıkarlarını devletin kutsal yararları olarak sunarsın. En küçük bir kıpırdanma anında tokatını eksik etmezsin. Dahası, bu doğrultudaki eğitimi kültürün birikmiş içeriği diye tanıtır sorumluluk yüklenmezsin.

Öte yandan toplum içindeki yerini sağlamlaştırmak için gereken her türlü önlemi almaktan çekinmezsin. Gençlerin birşeyler düşünüp bir yerlere bağlanarak yarın yakana yapışınlarını tatlı canın hiç istemediğinden nasıl davranışlar geliştirilmesi gerektiğini saptar, onları eğitimin amaçlarına dönüştürür sessiz ve çok etkin bir silah biçiminde yöneltirsin. Ayrıca çarpıttığın kapsamlardan ve uyuşuk yöntemlerinden umut beklersin. Doğal olarak öğrenci başarısını değerlendirirken kullandığın ölçütlerin de bunu pekiştirir.

Ne varki, toplumun en kanlı canlı ve devingen kesimi olan, özellikle geleceği kuracak üniversiteli gençliği yine de susturamayacağını biliyorsun. Çünkü onların temel görevi gerekirse kendilerini adayıp çağdaş bir toplum yaratmaktır. Yaşamın her alanında gençler bu ana görevlerini tam yapamıyorlarsa, ya da yapmaları engelleniyorsa, yalnız gelecekte değil, bugün de söz sahibi olmanın yolunu ve olanaklarını bulmak zorundadırlar. Nitekim gençler içinde yaşadıkları topluma şöyle veya böyle girmenin seçeneklerini yaratmaya başlamışlardır. Daha dün ana babaların çizdiği sınırlardan çıkamazken, bugün az da olsa baskı çemberini yırtabilmişlerdir.

Ana baba tutumlarının, gençlerin kendini gerçekleştirmesinde can alıcı bir önemi vardır. Ana babanın tutumlarını otoriter, ilgisiz, ılımlı diye sınıflandırırken temel aldığımız ölçüt gençlere söz hakkı tanıyıp tanımadıklarıdır. Yapılan araştırmalar ılımlı ve esnek davranan ana baba çocuklarının kendilerini daha kolay gerçekleştirdiklerini ortaya koymuştur. Bunun ardından yardımcı oluş düzeyine göre diğer ana baba tuumları gelmektedir. Otoriter ana baba çocuğun her yaptığına karışır. Kimlerle arkadaşlık edeceğinden tutun da hangi renk elbise giyeceğine varıncaya değin müdahale eder. İşin kötüsü bunu gencin yararına yaptığını sanır. İlgisiz ana baba ise hiçbirşeye karışmaz, çocuğa temel güven duygusunu kazandıramadığından onun kendini güçsüz ve yenik hissetmesine neden olur.

Son zamanlarda yeni koşulların dayatmasıyla otoriter ana baba eğilimi ortadan kalkmaya yüz tutmuştur.. Tüm ilişki boyutlarında, en azından aile içinde gençler ağırlıklarını yavaş yavaş duyurmaya başlamışlardır.

Okullarımızda ise, öğrencilerin gerek kendi aralarında, gerek öğretim üyeleriyle kaynaşma-

larına kuşkuyla bakılıp düşmanlık beslendiğinden bugün gençlerin büyük çoğunluğu bilinçli ve haklı bir çıkış yaparak kendilerine belirli konularda söz hakkı tanınmasını istemektedirler. Aynı gençler eğer yönetim ve karar almada kendilerinin görüşüne başvurulursa demokrasiyi yaşatmaya ilişkin bazı süreçlerin son derece iyi işleyeceğini savunmaktadırlar.

Ancak gençlerin içinde bulundukları toplumu yaşanılır kılmaya dönük istek ve önerileri ne kamuoyu, ne de yönetim yetkisini ellerinde tutanlarca önemsenmemektedir. Aynı çevreler etkisi altında bulunduğumuz değerler sistemine göre ivedi ve mutlak yargılara varmakta, değişmeleri nesnel yaklaşımın gerektirdiği soğukkanlılıkla değerlendiremedikleri için gençliği bir sorun olarakkarşılarında görmektedir.Bütün huzursuzlukların kaynağı şeklinde tanımlanan öğrenciler hakkında çoğunluk şimdiye değin bilgisiz kalmayı yeğlemiştir.! Yeğlemiştir diyoruz, çünkü bu bilgisizlik aslında anlamaya çalışmamak, ilgi duymamaktan ileri gelen bir olgudur. Ne ki, gerçeğin ayrımına varamayan en geniş halk kitleleri tutucu çevrelerin ve mevcut dengenin bozulmasını istemeyen yöneticilerin yaymacalarıyla öğrencileri en küçük bir kıpırdanmada ne yaptığını bilmeyen tehlikeli yaratıklar olarak suçlamaktadır.

Söz hakkı isteminde bulunan gence gereksinim duyduğu güven duygusunu sağlamaktan uzak kalan, gence karşı hoşgörülü olmayan yetişkin kamuoyunun öğrenci başkaldırışları ile kendi güveni sarsılmakta, geleceğini umutsuz görmektedir. Bilim adamlarımız da soruna yeterince eğilip ışık tutmamaktadırlar. Gençler yetişkinlerin baskısı altında kimliğini bulamamaktadırlar. Oysa bilim, insanları doğanın zorlamasından kurtarmanın yanısıra, egemen olan öteki insanların haksız üstünlüğünden ve geleceğin kestirilemeyen korkunçluğundan arındırmanın da aracıdır. Kaldı ki, üniversiteler özgür düşünceyi üreten bilim yuvaları olarak öncelikle öğrenci gençliğin eşit koşullarda katıldığı demokratik işleyişi kurmalıdır.

Gelişme çağında aşırı idealizm ve duygusallık içinde topluma girmek çabasında olan ve dünyayı kavramak için bütünsel bir görüş kazanmaya çalışan genç, bu tutumunu gerekirse eylemli tepkilerle dile getirmekten çekinmeyecektir. Nitekim yakın bir geçmişte bütün dünya, üniversite öğrencilerinin olduça yıkıcı gösterilerle yansıyan önemli bir güç olduklarına tanıklık etmiştir.
Ancak sorunun kökenleri,gençliğin eğitimde sürekli yinelediği söz hakkının yöneticilerce umursamazlıkla karşılanmasıdır. Böyle olunca gençlik kendisinden büyüklerin ele almaya cesaret edemediği birçok sorunu çözümlemek ve gücünü kanıtlamak için önderliği kapmaya çalışmıştır. Bu nedenle yaşadıkları toplumu acımasızca sorguya çekmişler, hatta dünya sorunlarına ilişkin girişimlerde bulunmuşlardır. Yine istekleri önemsenmeyen ve baskıcı önlemlerle üzerine yürünen gençler toplumun diğer ezilen kesimleriyle bütünleşerek daha kararlı, görkemli eylemler düzenlemişlerdir.

Bununla birlikte, gençlere bütün yaşamını verdiği eğitim sürecinde söz hakkı tanınarak denetimsiz ve sınırsız bir özerklik istemeleri önlenebilirdi. Çünkü insanlar sonuçta kendilerini ilgilendiren konularda karar verme sürecine katıldıkları zaman daha yapıcı davranır ve gerçekçi uyumlara yönelirler.

Üniversitelerimiz bugünkü durumuyla günden güne artan öğrenci yığınını barındıracak ve öğrencilerinin türlü gereksinimlerine yanıt verecek konumda değildir. Yakın zamana değin seçkin bir azınlığın yararlanma olanağı bulduğu yüksek öğretim hızlı bir kitle eğitim kurumu olma yolundadır. Son yıllarda üniversiteye girenlerin yalnız sayıları artmakla kalmamış, toplumsal sınıflarında a değişme başlamıştır. Ancak bugün bile üniversitelerimiz kitle eğitim kurumu haline geldiklerini anlayacak yapıda değildir. Yıllardır haykırılan "herkese yüksek öğrenim hakkı" yanlış algılanmıştır.

Uzaktan eğitimi nedense bu haliyle kurtarıcı bir seçenek olarak görüyoruz. Her yıl onbinlerce genci açık öğretime kaydedip herkese fırsat eşitliği verdik diye kendimizi aldatıyoruz. Dünyanın hiçbir yerinde daha fazla öğrenci yüksek öğrenimden geçsin gibi gülünç ve anlamsız bir uygulama göremeyiz.

Yaşadığımız yıllar eğitim sorunlarının iyice arttığı, üniversitelerin toplumsal kargaşaya ayak uydurarak sürüklenip gittiği yıllardır. Gençlik okullara doldurulmakta, ama onların istediği biçimde eğitim yapılmamaktadır. Araştırma üniversite öğrencisinin kazanması gereken bir yetenektir. Ancak kocaman anfilere oturtulan öğrencilere öğretim üyesi otoriter bir tutumla kürsüden ders anlatmaktadır. Bazıları da akıllarınca öğrencileri edilginlikten kurtarmak için konuları onlara anlattırmaktadırlar. Bunun da adına "aktif yöntem" diyorlar. Gerçekte bu yaklaşım öğrenciyi ders kitabı içine sınırlayan kısır bir yöntemdir. Aynı zamanda öğrencinin aktifliğiyle uzaktan yakından ilgisi olmadığından onları da isyan ettirmektedir.

Eğitimde söz hakkı kavramından biz etken ve demokratik bir katılımı anlıyoruz. Çünkü demokrasi azınlık düşünce ve eğilimlerin ezilmediği bir düzendir. Buradan hareketle gelişen gençlik muhalefetinin temelleri enine boyuna tartışılıp su yüzüne çıkarılmadan ele alınıp gelip geçici ve yolunu yitirmiş bir hareket olarak görülmemelidir. Bu nedenle herşeyden önce gerçek demokrasi ilkelerine dayalı ve fırsat eşitliğine olanak tanıyan bir eğitim düzeni hayata geçirilmelidir. Aydın gençlik, özgürlükçü, demokratik kurallar yapısı içinde şimdilik düşünce denetimini elinde tutan ve söz hakkını yutkunamayan kesimlere karşı bilinçlenip sabırla savaşım vermelidir. Sanıyorum bunun da yolları demokrasi eğitiminden geçer.

THE ASLAN

Ömer Erdemli

Yaklaş arkadaş, yaklaş! Hizmeti ayağına getirdik. Aslan görmeyenlere aslan gösteriyoruz. Yaklaş!!

Ama ne aslan!

Hâlâ söylenip duruyorsun kardeşim, şurda uyutulan aslanı görmüyor musun?

Tamam, kardeşim tamam. İtirazlarına aynen katılıyorum. Bu aslanın dişleri yok, daha saçı bitmemiş, pençesi falan da yok, vs., vs.. Ama geç bir de sen onu şu hanım ablaya anlat bakalım. Vallahi ben onun yalancısıyım, sonunda ben de inandım şurda uyuyanın aslan olduğuna.

"Eee eee ee benim aslanım eee eee ee annesinin aslanı eee ee ee, okuyup da büyük adam olacak eee ee ee doktor olacak eee annesine bakacak eee eee"

★ ★ ★ ★

Komşum, şimdiki çocuklar bir alem vallahi. Bu yaşta bilmediği şey yok. Oku bakiim anneciğim şiirini teyzene, aslan oğlum. Hadi hadi nazlanma oku hadi. Ama önce selam ver. Hadi...

★ ★ ★ ★

Aman oğlum okulda koşma.

Aman oğlum terleme.

Karşıdan karşıya geçerken dikkat et.

Aman oğlum biraz ders çalış.

Tü tü tü maşallah aslanıma benim, takdirname getirmiş bize. Aferin aslanıma!

Aman aslanım. Aferin aslanım. Aman aslan. Aferin aslan. Aman aslan.

★ ★ ★ ★

Allahım ne güzeldi o eski günler? Çocuk büyüyünce dert de büyüyor. Sözümden dışarı çıkmazdı. Ne dersem, peki anneciğim derdi. Hele o başını göğsüme yaslayışı. Büyüdükçe vahşileşti büyüdükçe. Ne oldu benim aslanıma böyle? O arkadaşları bu hale getirdi aslanımı. Hele o sakallısı yok mu? Eve her gelişinde cinlerim tepeme sıçrıyor. Neye benzemiş öyle sakallı sanki!! Evin içi artık yaşanmaz hale geldi. Bizim zamanımızda plakları dinlerken insanın içi bir hoş olurdu. Sakin, sıcacık şarkılardı onlar. Ya şimdikiler?.. Uçaklar uçuyor, duvarlar yıkılıyor, hayvan sesleri, insan çığlıkları... Ah o arkadaşları yok mu? Plaklar yetmiyormuş gibi geçen gün de kitap getirmişler. Alimallah bizim bey görse hepsini sobaya atar vallahi. Korkumdan sakladım. Geçen gün şöyle bir karıştırim dedim, içlerinde yazanı pek anlamadım ama hayırlı şeyler yazmadığı muhakkak.

★ ★ ★ ★

Bak oğulcuğum biz sana dinleme demiyoruz ki bu plakları. Helal olsun dinle ama hele şu liseyi bir bitir, üniversiteye geç, plağını da dinle kitabını da oku. Hele bir üniversiteye geç, hayatını garantiye alacak kapıyı bir arala, şu liseyi bir bitir. Ne istersen yap o zaman.

Gır gıriç (Hayat kapısı aralanıyor!)

Tabiî ki hayat kapısının aralanması aslanımızın görev ve sorumluluklarını sona erdirmiyor. Bu hayat pahalılığında sene kaybetmek, sömestr kaybetmek neye patlıyor bilir misiniz? Üniversite bu, çalışmadan geçemezsiniz ki. O eskidendi.

Sık dişini evladım, şu üniversiteyi bir bitir, bir mesleğini eline al, şu hayat sinemasında loca biletini al eline, ondan sonra istediğin gibi yaşamak senin elinde. Di mi aslanım? Hey aslan... Aslaan... Sana sesleniyorum, azcık kıs şu bangırtının sesini, okuduğun kitaptan başını kaldır da beni dinle. Görev ve sorumluluklarında kalmıştık...

Ha o geçen gün gezdiğin kız kim söyle bakayım? Kimin kızı? Ailesi nasıl? Nerde okuyor?

"Sadece arkadaşız" ne demek?? Oh oh oh sokak sokak gez dolaş, sonra da gel "Sadece arkadaşız biz"... Yazıklar olsun sana. Ulan ben o kızın babasının yerinde olacaktım kiii.

★ ★ ★ ★

Eee aslanım, okulunu bitirdin, söyle bakalım ne zaman gidiyoruz gelinimizi istemeye?

Ne demek siz mi evleneceksiniz, ben mi evleneceğim oğlum?

Biz de en az senin kadar modern düşünceliyizdir, ancaaak (Cıcı bıcı aslanlar, başımıza her gelen bu ancaaak ve ammma'lardan sonra gelmedi mi ha?) seni ben yetiştirdim aslanımm (Burda ses hafif titrer ve gözler buğulanır.) Şimdi bir mürüvetini görmeyi çok mu görüyorsun bizlere?

Dokuz ay karnımda taşıdım, saçımı süpürge ettim aslanım, senin için gecelerimi uykusuz geçirdim uyuttum, Allah bilir ya yaşlanınca tekmeyi basar, geçip gidersin...

★ ★ ★ ★

Greeeeaoeauuvvvvv

Kükre aslan kükre!

Yalnız kükremen bile evcilleşmiş, haberin ola. Bu vakitten sonra zor hem de çokzor kralı olduğun ormanlara dönmen.

Aslanım, seni şöyle sıcak hem de sımsıcak bir yuva bekliyor.

Bütün gün ev işinden, çocuk bezi yıkamaktan hışırı çıkmış bir bayan aslanını bekliyor.

Eve geldiğinde terliklerin hazır. Ha unutmadan söyleyeyim, ellerini yıkadıktan sonra kırmızı havluya sil. Diğerlerini kirletme, bu akşam Ahmet Beyler misafirliğe geliyorlar. Hadi buyur sofraya... Şu zeytinyağlıdan da yer misiniz sevgili aslan, kendi elcağızlarıyla yaptı sevgili zevceniz.

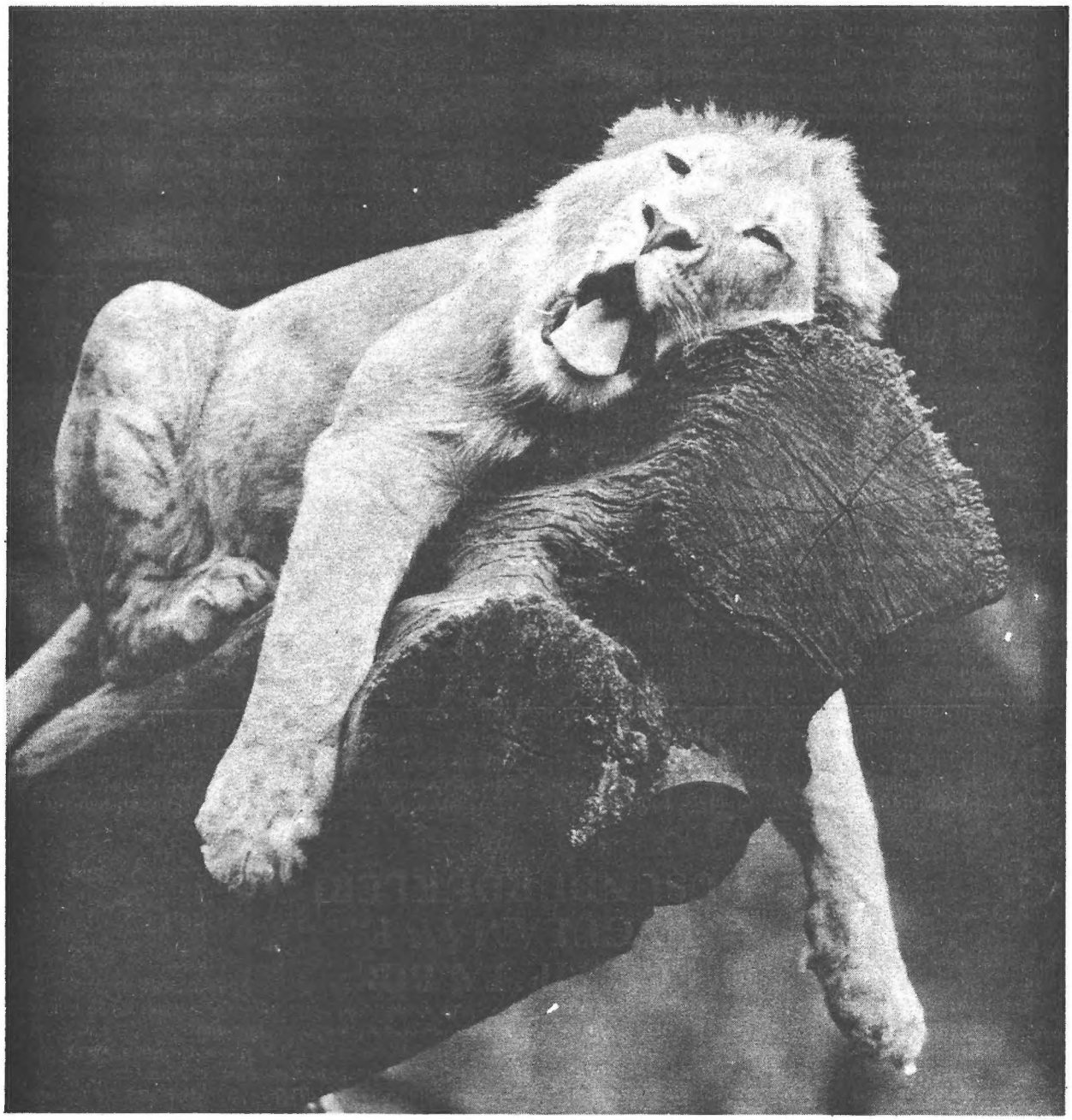

★ ★ ★ ★

Önünde, "neydik biz be" diye nutka başlayacağın uzuuun upuzun yıllar var.

Ama orman, hiç aklından geçmeyen orman çok uzaklarda.

Hadi bakalım aslan, görev başına. Senin gibi bıcı bıcı aslanlar yetiştirmeye. Hadi.

★ ★ ★ ★

Ne ister bu aslan yetiştiricileri bizlerden?

Aslan yetiştiricilerinin ortak özellikleri hayatta olmak istediklerini olamayan, yapmak istediklerini yapamayan insanlar olmaları.

Niçin? Yeteneksizlik mi? Zekaları mı kıt?

Klasik bir açıklama: "Efem, şartlarrr..."

Sakın hoşlarına gitmiş olmasın bıcı bıcı aslanlık?

Gocaman gocaman aferimler aldılar, akıllı uslu, sorumluluklarına müdrik birer aslan oldular.

★ ★ ★ ★

Ulam ne aslam be! Böyle aslamı ben bile sevelim!

Kim sevmez ki Muhlis Baba, kim sevmez ki???

BİR EĞİTİM MUCİZESİ

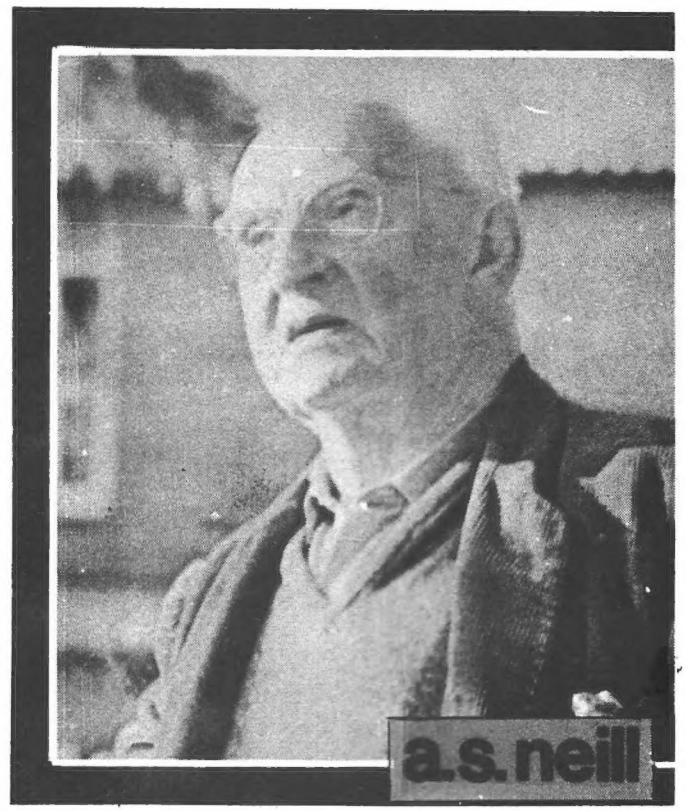

Gül Atay

Hemen her evde yeni bir çocuğun doğumuyla birlikte dramatik bir oyun için perde açılır. Daha ilk günlerde gözler onun üzerindedir. Memeyi saatle emer, daha önce acıkırsa ağlar ama meme saatine kadar beklemelidir. Parmak emmek kesinlikle yasak. Bunu önlemek için çocuğun kolları iki yana şiddetle bağlanmalıdır. Ve çocuk daha o andan disiplin dediğimiz duyguyu tadar. Elini ayağını rahatça oynatamayacaktır.

Günler geçer, çocuğun gelişiminde anal dönem başlar. Çocuk cinsel organına büyük ilgi gösterir, onunla oynamak, tanımak ister. Çocuk burnunu, ağzını bulup gösterdiğinde anne sevinçten çılgına döner, ama cinsel organını bulup gösterince iş değişir. Eli hemen oradan uzaklaştırılır. Yasak bölgedir orası. Yürümeye başlamasıyla "pis", "kaka" sözcüklerini öğrenir. Çünkü artık tuvalet eğitimi başlamıştır. Bezine yaptığında ona kızan, ama lazımlığa oturunca yap diye tutturan yetişkinle çocuğun işi zordur. Ne zaman yapılması gerektiği bir bilmecedir. Bu kargaşada işe dayak da karışır. Çocuk cinsel organını kakası ve onun pisliği ile özelleştirir. Onun için cinsellik, cinsel organ ile ilgili her şey pis ve kakadır.

Artık tablo şekillenmeye başlamış, giriş bölümü tamamlanmıştır. Gelişme bölümünde ise çocuk hareketli ve meraklıdır. Yürür, koşar ve en tehlikelisi sorar. Bu çağda gündemde leylek masalları, annenin karnındaki fermuarlar vardır. Oyunun temposu gitgide hızlanır. Sahnede komşu teyzeler, amcalar vardır. Artık çocuk sandalyenin üzerinde şiir okumaktadır. Zaman zaman oradan inip uzun süredir belleğiği numaralarını sergiler. Bunlar sıklıkla büyükannelerin, varsa küçük kardeşlerin taklitleridir. Oldukça başarılıdır ve bolca alkış alır. Hatta büyük bir huşû içindeki dedesi, kendi kanından (!) gelen bu çocuğu dünyanın en zeki çocuğu ilan edebilir. Amazeki çocuk nerede duracağını bilmelidir. Artık komşu teyzeler onu dinlemek istemiyorlarsa uslu çocuk olmalı, ancak onların canı isteyince sahneye fırlamalıdır. Zamanını büyükler saptar. Diğer zamanlarda çocuklar büyüklerin lafına karışmazlar, saygılı olurlar. Ama her zaman hazır olmalıdır, "fırla!" deyince hoop sandalyenin üzerine... İyi çocuk olmanın, uslu olmanın özünde hep boyun eğmek vardır, kafa sallamak vardır. Bu amansız savaşta güç dengesi bizi hep düşündürmüştür. Oysa aynı baba sokakta kendinden çelimsiz bir adama saldırana haddini bildirir.

Zamanla, bu kalabalık sahneye öğretmenler de katılır. Sınıfta kollar yanda, sırt dik olarak oturulur. Ders sırasında gülmek, konuşmak, kıpırdamak yasaktır. Saat 08:00'de okula gelinir, öğleye kadar ders görülür. Zille beraber dinlenilir zil çalınca tekrar derse devam edilir. Doğal gereksinimleri için bile zili beklemek zorundadırlar. İstesin istemesin bütün derslere katılır. 6-7 ayda okumayı sökmeli ve bunun için çok çalışmalıdır. Tırnaklar temiz olmalı, mendil kontrolünde kolalı mendil üzerinde pırıl pırıl eller uzatılmalıdır. Laf arasında, öğretmenin vurduğu yerde gül biter. Gülü seven dikenine katlanır, çünkü ileride bu dayaklar sayesinde adam olunacaktır. Sınıfta olur olmaz konuşmak, fikir ileri sürmek yoktur. Öğretmenin sözü kefede ağır basar. Ve tüm bunların çocuğun kafasına sokulmasından sonra oyunun en heyecanlı bölümü bitmiştir.

Oyun hâlâ gelişmededir, ama iyi bir izleyici sonu şimdiden görebilir. Çocuk, çocukluğunu yaşama şansını yitirmiştir. Çocukluğunu bitirmeden büyük olmaya adaydır artık. Bundan sonra kolej sınavlarına çalışmalı, oradan var gücüyle üniversiteye hazırlanıp, saygın bir meslek kazanmalıdır. Saygın olmanın tek gereği bu değil elbet. Masturbasyon yapması kesinlikle yasaktır. Kızlar bakir olmalıdır, erkekler başkadır. Zaten kızlar ve erkekler için ayrı yasalar vardır. Mutlaka evlenmeli ve o da aynı dramatik oyunu birlikte oynayacağı çocuklar dünyaya getirmelidir.

Bu keşmekeş çocuğu hayata hazırlamak, onu eğitmek gibi akla uygun bir nedene bağlanmıştır. Bizce de eğitimin amacı insanları hayata hazırlamaktır. Ama bu, her denileni onaylayan, her kurala boyun eğip kafa sallayan, özgün fikirler üretmekten ve bunları özgürce savunmaktan uzak bireyler yetiş-

tirmek değildir. Böylesine baskılanan, daha bebekken disiplin duygusunun katılığını tadan çocuktan daha fazlasını beklemek sanırız hayal olur.

Bu noktada biraz durup, eğitimci, yazar, psikolog A.S. Neil'den ve onun eğitim çalışmalarından sözetmek istiyoruz. Yazımıza da başlık olan "Bir Eğitim Mucizesi" (1) adlı kitabı, bu konudaki fikir ve denemelerinin bir derlemesi niteliğindedir. A.S. Neil eğitimin temelinde özgür insanlar yetiştirmek amacının yattığına inanan bir eğitimcidir. Düşüncelerini İngiltere-Summerhill'de açtığı okulda somutlaştırmıştır. Bin dokuz yüzlü yılların ortalarında açılan okula önceleri "sorunlu" öğrencilerin alınmasına karşın, kitabın yazıldığı dönemde elli ila yüz kadar tamamen normal çocuk kalıyordu. Bu okul eğitim alanında önemli bir atılımdır. Zamanında ve şimdi (çoktan kapatılmış olmasına rağmen) hâlâ bir çok eleştiriye hedef olmaktadır.

Okul, çocukların, personelin, kısacası okuldaki herkesin doğrudan üye olduğu bir genel kurul tarafından yönetilmektedir. Haftada bir toplanan kurula bir önceki toplantıda seçilen kişi başkanlık eder. Kurulda herkesin tek oyu var ve tüm oylar eşit. Yani Müdür A.S. Neil'in oyuyla sekiz yaşındaki bir çocuğun oyu aynı değerde. Kurallar bu kurulca benimsenir. Cezaları da bu kurul verir. Herkes yeni bir öneri getirebilir, gündem hakkında söz alıp konuşabilir. Kısacası toplantıya özgürlük hakim. Kurallar genellikle çocuklar tarafından önerilip, oylanan yasalar şeklindedir. Bunlar yatma saatleri ve can güvenliği ile ilgilidir. Örneğin can kurtaran olmadan yüzmemek, küçüklerin okuldan yalnız başlarına uzaklaşmamaları gibi. Cezalar da genellikle para cezası. İşlenen suçlar çok karmaşık değilse ve psikiatrik bir sorun teşkil etmiyorsa genel kurulda gündeme gelir. Suçlanan kalkıp savunmasını yapabilir ve kurul oylama ile cezasını belirler. Sıklıkla ceza suçlanan tarafından da kabul edilir. Aksi taktirde cezaya itiraz edip yeni bir tartışma açabilir. Okulun tarihi boyunca, çocukların yargılamada daha katı davrandıklarına dair hiç bir belirti yok. Aksine, bir toplantıda suçlanan çocuğun ertesi toplantı için başkan seçilmesi sık rastlanan bir olay. Bu da, sanırım, çocukların önyargısız, öz güvenli kişiliklerinin kanıtıdır.

Okulda derslere devam zorunluluğu yoktur. Genellikle, okula yeni gelen bir çocuğun ilk tepkisi aritmetik dersinden kurtulmanın verdiği sevinç ve ardından birkaç aylık bir avarelik dönemi. Fakat sıklıkla bu sürenin sonunda KENDİLİKLERİNDEN derslere devam etmeğe başlarlar.

Çocuklar Summerhill'de başka hiç bir yerde olmadıkları kadar özgürdürler ama bu sanıldığı gibi çocukları saldırgan yapmaz. Summerhill'de abartılmış bir saldırganlık yoktur. Normal çocuk meraklıdır. Her şeyin içinde ne olduğunu araştırma isteği onun doğasında vardır. Ama bu saldırganlık değildir, tam tersine her türlü yaratıcılığın temeli olan, dolayısıyla engellenmesi değil, desteklenmesi gereken bir duygudur. Abartılmış şekilde saldırgan olan çocuk, kendisine gösterilen nefreti protesto ediyordur. Summerhill'de ise çocuklar mutludur, saldırgan olanları evlerinde segi ve anlayış görmeyenlerdir.

Summerhill'de çocuklar toplumsal kuralları iyi tanırlar. Başkalarının hakkına saygı, önemli ve çiğnenmez bir kuraldır. Derslere devam zorunlu değildir, ama devamsızlığı nedeniyle geri kalan bir öğrencinin artık o dersi almaması diğerlerince oylanıp kabul edilebilir. Çünkü eğitim onun yüzünden aksamamalıdır.

Summerhill'de genel kanı bir çocuğun isterse bir şeyler öğrenebileceğidir. Hiç bir zaman öğrenmek ön plana geçmez, öğrenci bunu istemedikçe. OYUN İSE HEP ÖNEMLİDİR VE ASLA DERSLERE ALET EDİLMEZ. OYNAYARAK ÖĞRENMEK YERİNE İSTENDİĞİ İÇİN ÖĞRENMEK VARDIR. Derse girmeyen çocuk Summerhill'de hiç sıkılmadan günlerini geçirebilir. Dikiş salonları, seramik, ağaç atölyeleri, spor olanakları hep onun içindir. Buna rağmen çocuklar derslere ilgi gösterirler. Ama sadece istedikleri derslere girerler. Okulda tembel çocuk yoktur. Zaten tembellik nedir ki? İstemediği bir işi yaparken kişinin duyduğu isteksizlik mi? Burada çocuklar her an meşgul ve hareketli iken onlara tembel diyebilir miyiz? Evle okul arasındaki en belli başlı çatışma da buradan çıkar. Evdekiler çoğunlukla çocuğa saygın bir meslek sağlayacak klasik eğitimden yanadır. Oysa, Summerhill eğitiminin amacı çocuğa toplumca saygın olarak kabul edilen bir meslek kazandırmak değil, geleceini özgürce planlayan insanlar yetiştirmektir.

Oyun çocuğun en doğal hakkıdır. Eğitiminde de büyük yer tutar. "Bir çocuk oyun oynama yeteneğini yitirirse ruhsal açıdan ölüdür ve diğer çocuklar için tehlikelidir".(2) Çamurla oynamalıdır, bebekleriyle, arkadaşlarıyl oynamalıdır. Böylece kişiliğinde duygusal öge gelişir. Ama üstü başı kirlenir diye oyundan alıkonulan, kötü laflar öğrenir diye sokağa salınmayan çocuklar vardır. Yedi yaşında buna ilkokul disiplini de eklenir. Artık ders çalışmak ön plana geçmiştir. Aritmetik ve dilbilgisi öğrenilecektir. Oyuna sıklıkla hiç zaman kalmaz. Oyun oynamayan mutsuz bir çocuğa aritmetik ne kadar yardımcı olur? Genellikle büyükler de okuldan yanadır. "Büyüğün, çocuğun oyununa karşı bu olumsuz tavrında köken korkudur. "Ama çocuğun bütün gün oynarsa her şeyi ne zaman öğrenecek?" Oysa çocuk gerçekten istiyorsa ve hele mutlu bir çocuksa mutlaka öğrenir, hem de beklenenden iyi"(3)

"Evde her zaman çocuğa bir şeyler öğretilir. Hemen her evde en azından çocuğa, yeni motorun nasıl çalıştığını öğretmekten geri kalmayan bir büyük vardır. Bebek duvarda bir şeyi tutmak, sınamak istediği zaman onu sandalyeye çıkarıveren biri de hep bulunur. Çocuğa ne zaman motorun nasıl çalıştığını gösterirsek onun yaşama sevincinden bir parçayı çalıyoruz demektir, bulma sevinci, bir engeli aşma sevinci. Dahası çocuğa aşağı olduğuna ve yardıma güvenmesi gerektiğine inandırıyoruz.

Eğitimimizin ne kadarı gerçekten bir şeyler yapmak, kendini ortaya koymaktır? El işi bile birinin denetimi altında iğnedenlik yapmaktır. Doğrudan doğruya olarak bilinen Montessori Yöntemi bile çocuğa yaparak öğreten yapay bir sitemdir. Bunda yaratıcı hiçbir şey yoktur.

...Anne ve babalar okulda öğrenme sorununun ne kadar önemsiz olduğunu anlamada pek ağır yol alıyorlar. Çocuklar da büyükler gibi öğrenmek istediklerini öğrenirler. Tüm ödüller, notlar ve sınavlar yetkin kişisel gelişmeye ket vurur. Yalnızca bilgiçler eğitimin kitaplardan öğrenmek olduğunu savunurlar.

Kitaplar bir okuldaki en önemsiz araçlardır. Bir çocuğun çok az kitaba ihtiyacı vardır, bundan ötesi aletler, seramik çamuru, spor, tiyatro, resim yapmak ve özgürlüktür.

Yetişkinlerin ortaya koyduğu okul çalışmalarının çoğu, yalnızca bir enerji ve sabır ziyanıdır. Çocukları temel ihtiyaçları olan oyun oynamaktan alakoyar, onların taze omuzlarına yaşlı kafalar oturtur. (5)...Çoğu kere de bu kafalar yararsız şeylerle doludur. Büyüseler de çoğu hayata bakış açıları yönünden çocuk kalırlar. Yaşamlarında duygusal öge eksiktir. Ve sistem böylece sürer; yalnızca kitapların öğrettiği standartları gerçek yaşamın yerine koyarak sürer, kalbi kafadan ayırarak sürer.

....Eğitimde özgürlük! Bu yazıda anlatmak istediklerimizi iki sözcükte özetleyiverdik. Ama bu kavramın özünü vurgulamak, onu yaşamanın mutluluğunu, heyecanını anlatmak oldukça zor. Hatta olanaksız da. Çünkü bu heyecanı duymak için onu istemek ve bir kez daha yitirmemek için dört elle sarılmak gerekir.

(1) Bir eğitim mucizesi, A.S. Neil Hürriyet Yayınları 1978
(2)s; 67
(3)s; 67
(4)s;
(5)s; 36

EGE TIP'TA BİR UYGULAMA VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Yeni uygulanmaya çalışılan sistem ve yönetmelikler, üniversite öğrencileri arasında epeyce hoşnutsuzluk ve tepki uyandırdı. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencileri olarak; ben ve yüzlerce arkadaşım, öğretim yılı başında açıklanan yönetmelik hakkındaki yorum ve önerilerimizi belirten dilekçeler verdik. Böylesi bir geçiş dönemindeyken yapılan değişiklikler hakkında, öğrencilerin düşüncelerinin bilinmesinin sağlıklı bir işleyiş ve ileride doğabilecek pürüzlerin baştan engellenebilmesi açısından yardımcı olabileceği düşüncesindeydik. Okul idaresine dileklerimizi bu yolla iletmenin hem hakkımız, hem görevimiz olduğu inancıyla hareket ettik. İsteğimiz tüm öğrencilere ağır gelen yeni yönetmeliğin biraz yumuşatılmasıydı. Tek dersten kalanların bütün bir yıl kaybetmelerinin önlenmesinin, hiç değilse kalanlar için devam zorunluluğunun kaldırılmasının gerekliliğini belirttik. Kalanların çokluğu nedeniyle meydana gelen anfi kalabalıklığı, düzensizliği, kimsenin ne olacağını tam bilememesinin verdiği kargaşa ve yoğun moral bozukluğu, derslerin verimini oldukça düşürüyordu.

Bir ay kadar sonra okul idaresince yönetmelik, dileklerimize de uygun bir biçimde kısmen değiştirilerek bir rahatlama sağlandı. 1. ve 5. sınıf dışındaki öğrencilere üst sınıfa devam hakkı verildi, kalan arkadaşların devam zorunluluğu kaldırıldı. "Eh... İyi ya, daha ne?" denebilir bu durum karşısında. Elbette iyi tüm bunlar; ama yazık ki işin üzücü ve oldukça düşündürücü olan bir diğer boyutu da sözkonusu.

Sınıfta kalma durumu olmadığı halde, yeni yönetmeliğin değiştirilmesi için dilekçe vermiş olan arkadaşlar mahkemeye ve disiplin kuruluna verildi. Adliyede, bu 57 arkadaş için savcı tarafından 1350 lira para cezası uygun bulundu. Dilekçe vermekle yaptıkları eylem 547. maddeye giriyormuş. Madde şöyle: "Aşırı, dengesiz hareketlerde bulunma, ayıp ve çirkin görünen bir hal ile başkasını açıkça incitme veya huzur ve rahatını bozma.". Bu suçu kabullenmeyerek, parayı belirtilen süre içinde yatırmayan kimi arkadaşlar, daha sonra Sulh Ceza Mahkemesindeki yargılanmaları sonucunda: "Öğrencilerin, dilekçeyle dileklerini belirtmelerinin en doğal ve yasal hakları olduğu ve bunun ceza gerektirecek herhangi bir durum taşımadığı" gerekçesiyle beraat ettiler.

Ama yazık ki, Üniversite Disiplin Kurulumuz, bu açık karara rağmen ceza gerektirecek bir durum görmüş olmalı ki bu 57 kişiye 1 hafta ile 15 gün arası değişen okuldan uzaklaştırma cezasını uygun buldu. Suçlamalar:

1) Üniversitenin sükun ve huzurunu bozacak nitelikte her türlü harekette bulunmak veya bunlara teşebbüs etmek.

2) Tek başına veya toplu olarak, üniversite yönetmelikleri veya bu idare ve heyetlere mensup olanlara veya yardımcılarının şahısları veya kararları aleyhine saldırgan nitelikte yayınlar yapmak veya bunlar aleyhinde öğrencileri kışkırtma ya da bu gibi fiillere teşebbüs etmek. (Üniversite öğrenci disiplin yönetmeliğinin 3. madde. 1. şık b bendi a fıkrası ve 3. madde 1. şık c bendi a fıkrası).

Hiçbir dilekçe geçerli kurallara aykırı, alışılagelmişin dışında yazılmamıştı. Herbiri ayrı ayrı, birbirlerine etkileri olmaksızın yazılıp, tek imzayla elden verilmişti. Herhangi bir kışkırtma, art niyet, toplu eylem teşebbüsü sözkonusu değildi, olamazdı da zaten. Peki, neden?

"Sütten ağzı yanan yoğurdu üfleyerek yermiş". İyi bir söz belki ama, yazık ki uzun zamandır pek çok haksız uygulama için, haklı gerekçe olarak ortaya sürülüp duruyor. Ya biz, yeni dönemin yeni öğrencileri ne oluyoruz bu arada? Herkes eskiye göre değil, eskiyi çok iyi değerlendirerek yeniye göre bir tavır geliştirmek zorunda artık.

Yukarıda değindiğimiz olay bireysel olarak her ceza alan öğrenciye epeyce zarar veriyor elbette. Ama bundan çok daha önemli olan genelde yaratılan izlenim ve bu olayın genelin küçük bir yansıması olarak taşıdığı örneklik özelliği.

Bir öğrencinin o yıl için kendine zarar vermiyor diye, sürekli olması olası bir yönetmelik hakkında düşüncelerini belirtmesi nasıl oluyor da "dengesiz hareket" suçlamasına giriyor? Uygulamaya konulan her yönetmelik istisnasız her öğrenciyi ilgilendirir. Kaldı ki, her genç beyin onu dolaysız olarak etkilese de, etkilemese de yaşadığı dünyaya karşı duyması gereken sorumluluk nedeniyle, tüm olaylar ve değişimlerle ilgilenmek ve bir tavır geliştirmek zorundadır. "Adam sende"cilik, "Bana dokunmayan yılan bin yaşasın" felsefelerini(!) aşmamız gerektiğinin bilincindeyiz.

Öğrencilerin kimi dileklerini, önerilerini ilgili yerlere saygıyla arzetmeleri nasıl oluyor da "saldırgan nitelikte", "kışkırtıcı yayın" olarak algılanabiliyor? Kanımızca bir güven ve iyiniyet köprüsünün kurulma zamanı geldi de geçiyor bile.

Öğretim kurumları temelde, öğrenciler, öğretim üyeleri, idareciler ve diğer görevlilerden oluşan bir bütünlüktür. Sağlıklı bir sistem için bütünün parçalarının birbirleriyle iyi, dolaysız iletişimlerinin olması şarttır. Üniversitelerin sükun ve huzurunu bozacak olan, sağlıklı, rahatça geliştirilebilecek iletişim değil, iletişimsizlik olabilir ancak. Öğrenciler eğitim mekanizmasının birincil parçasıdır. Hem öğrenciler hem de idareciler tarafından bunun bilincine varılması gereklidir. Eğitim, öğrenci için olduğuna göre bu eğitim içinde öğrencinin mutlaka söz hakkı, edilgenlikten uzak bir yeri olması zorunludur. Öğrenciler salt kurallara uyan, ders çalışan birer makine değil; düşünen, üreten ve bulunduğu ortamda etkin olarak konumunu saptayıp değişen, değiştiren birer beyindirler de, ya da olmak zorundadırlar. Bir mekanizmanın doğru dürüst işlemesi isteniyorsa parçalara gereken önem verilmeli, parçalar da kendilerine düşen sorumlulukları korkmaksızın üstlenebilmelidirler. Gelecekte çatlak seslerin çıkmaması, tepkilerin birikerek patlamaması için yeni bir sisteme geçilirken, gerçek, açık, çekinmesiz bir işbirliği ön koşuldur. Fazla mı hayalciyiz dersiniz?

Bugün, genelde ve özelde her öğrencinin kafasında, bir öğrencilerin yeri, sorumlulukları; üzerinde iyice düşünülmesi gereken bir tartışma konusu olmalı.

Ege Tıp'dan bir öğrenci

ALTERNATİF MAYMUNLAR

TAYFUN GÖNÜL

'Alternatif bir yaşam biçimin ipuçlarını oluşturmak iddiasıyla yola çıktık. İşe önce şu maymunlardan başlamak gerekiyor.

Sevimli maymunlarımızı anımsadınız herhalde. Hani şu yanyana durmuş, biri elleriyle gözlerini örten, ikincisi kulaklarını tıkayan, üçüncüsü de ağzını sıkı sıkıya kapatan üç maymun.. Üçü birlikte sağlıklı, uzun ve de mutlu yaşamanın altın ilkelerini ortaya koyuyorlar! Görmeyeceksin! Duymayacaksın! Konuşmayacaksın! Hiç konuşmayacaksın! İlle de konuşmayacaksın!

Bizim birinci 'alternatif' maymunumuz optik meraklısı. Görmek için sadece gözleriyle yetinecek cinsten değil. Evini bir görseniz dürbün, mikroskop' tele-objektif, hatta teleskop bile var. En son gördüğümde bir radar kurmayı düşündüğünü söyledi.

İkinci 'alternatif' maymunumuz ise, "kepçe kulak" lakabıyla anılır. Rivayet odur ki, çevresindeki her kelimeyi yakalamak, her fısıltıyı duyabilmek için kulakları böylesine koacamanlaşmışl

Üçüncü 'alternatif' maymunumuz aslen karadenizlidir! Şairin dediği gibi: "konuşmayı şehvetle seven"lerden.. En sevmediği halk özdeyişini sorduğumda, biraz düşündü: "lafla peynir gemisi yürümez" dedi ve ekledi;"evet ama,lafsız hiç yürümez"!

Ona üniversitelerimizi anlattım. 500 kişilik anfileri. Dersin veriliş biçimini. Soru sorana, konuşana kötü kötü bakan hocaları. Ellerinde kağıt kalem habire not tutan suskun kalabalığı. "Ben oralarda yaşayamam" dedi.

Ona öğrenci yurtlarından söz açtım. Çok kişilik odalardan. Çay pişirmek yasak! İçki içmek yasak! Ders dışı uğraşlar yasak! Toplanıp tartışmak yasak! Kız-Erkek ilişkileri yasak!

Şöyle bir baktı ve "Bütün bu yasakları niçin koydunuz" dedi. "Deli misin?" dedim, "Biz koyar mıyız? Yöneticilerimiz koydular hepsini". "Pekiyi, niye gidip bunların mantıksızlığını yöneticilerinize anlatmıyorsunuz?" dedi.Güldüm; zavallı bilmiyor ki, KONUŞMAK YASAK!

Ona piyasa yayıncılığımızı, cicili bicili dergilerimizi, sanat dergilerini, fikir dergilerini, entelektüel dergileri anlattım. " Hah! işte buralarda insanlar söyleyeceklerini yazıya dökerek konuşuyorlar öylese" dedi. "Yok yahu ne gezer! Buralarda yazı yazabilmem için önce kendini kanıtlamam gerek. Sonra pazarı, piyasayı düşüneceksin. İnsanlar ne okumak isten, sonra basın yasaları ne der? Buralarda kalem oynatmak ip cambazı olmaktan zor" dedi.

Ona aile yapımızı anlattım. Eğlencelerimizi anlattım. "Gençler için düzenlenen" sosyal faaliyetleri anlattım. 20 yaşındakilerin katılamadığı demokratik seçimlerimizi anlattım. 20 yaşındakilerin ölüm cezası alabileceğini anlattım.

Daha da anlatacaktım da, kıpkırmızı, burnundan soluyarak sözümü kesti. "Bu memlekette gençler hiç konuşmaz mı?" dedi. "Genelde konuşmazlar" dedim. "Ya konuşmak isterlerse" diye sorunca, "İsteyecekler" dedim, 'konuşacaklar da"!

'Alternatif' maymunumuz önce gülümsedi, sonra bastı kahkahayı, Gençlerin konuşacak olmaları fikri bile onu keyiflendirmeyi yetmişti. Çünkü o "konuşmayı şehvetle sev...

Hem niye üç maymun! Onların 'görmemek-duymamak-konuşmamak' biçiminde tanımladıkları, çağımızın mutlu insanını (daha doğrusu anti-insan) simgelemeleri için üç maymun yetebilir. Ancak bizim, bugünkü yaşama alternatifler arayan üretken gencimizi olsa olsa bir orkestra simgeleyebilir. Gören, duyan, konuşan maymunların yanında; okuyan, araştıran, müzik dinleyen, santraç oynayan, eğlenmesini ve içmesini de, özgürce sevişmesini de bilen. Yaşama sanatının daha binlerce küçük ayrıntısını kendilerinde barındıran. Bütün bunları uyum içinde ortaya koyan dev bir maymunlar orkestrası!

Yürürlüktekine 'alternatif' bir toplumsal bilincin şefliğini yapabilen, çevresini dönüştürebilen, o ölçüde kendisi de dönüşen bir maymunlar orkestrası...

Evet, bizi ancak bu simgeleyebilir. Bu yüzden de;

Önce konuşmak!
İlle de konuşmak!
Hep konuşmak!

GÜZELCE

yeşim kaya

Yok mu bizlerin şiirini yazacak?
Yalnız fotoğraflarla ulaşan
sizlere.
Ha şuracık...
Ha buracık.
Biz üç kız Kiraz,
Dürdane, Eyice
nasıl da güleriz poz verirken,
sizlere.

Tekeli dağları ıraktır aşılmaz
Bir ısırımlık
Armut tadında buralarda bahar.
Küçücük yüreklerimizden, size
ulaşan kuş
Anlatsın,
Geceleri sayamadığımız
Küçük ışıklar kadar
Uzak olduğunu, bize
Kitapların.

Günolup,
Malsopası, tuztorbasıyla giden
Tezeğin, ateşteki cızırtısı
Alev rengi
Henüz vurmadan
En Küçüğümüzün yüzüne,

Sekizindeydi daha
Hani hapı hani doktoru,
Çatlaktı elleri sızılardı soğuktan
Şimdi kavakların dibinde
Ninemin masallarıyla yaşıyor
GÜZELCE...

Öğretmenimiz dedi:
— Artık ay'a da vardı insanlar.

Tozanlı deresi aşağıda, başımız
bulutlarda.
Gözeller meymanlar
Yok mu bizlerin şiirini yazacak?
Yok mu dağ evlerine konuk
olacak?

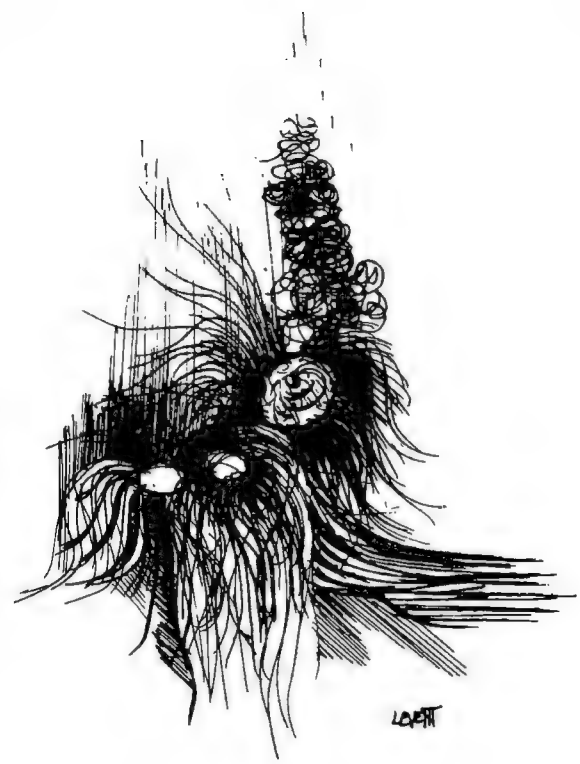

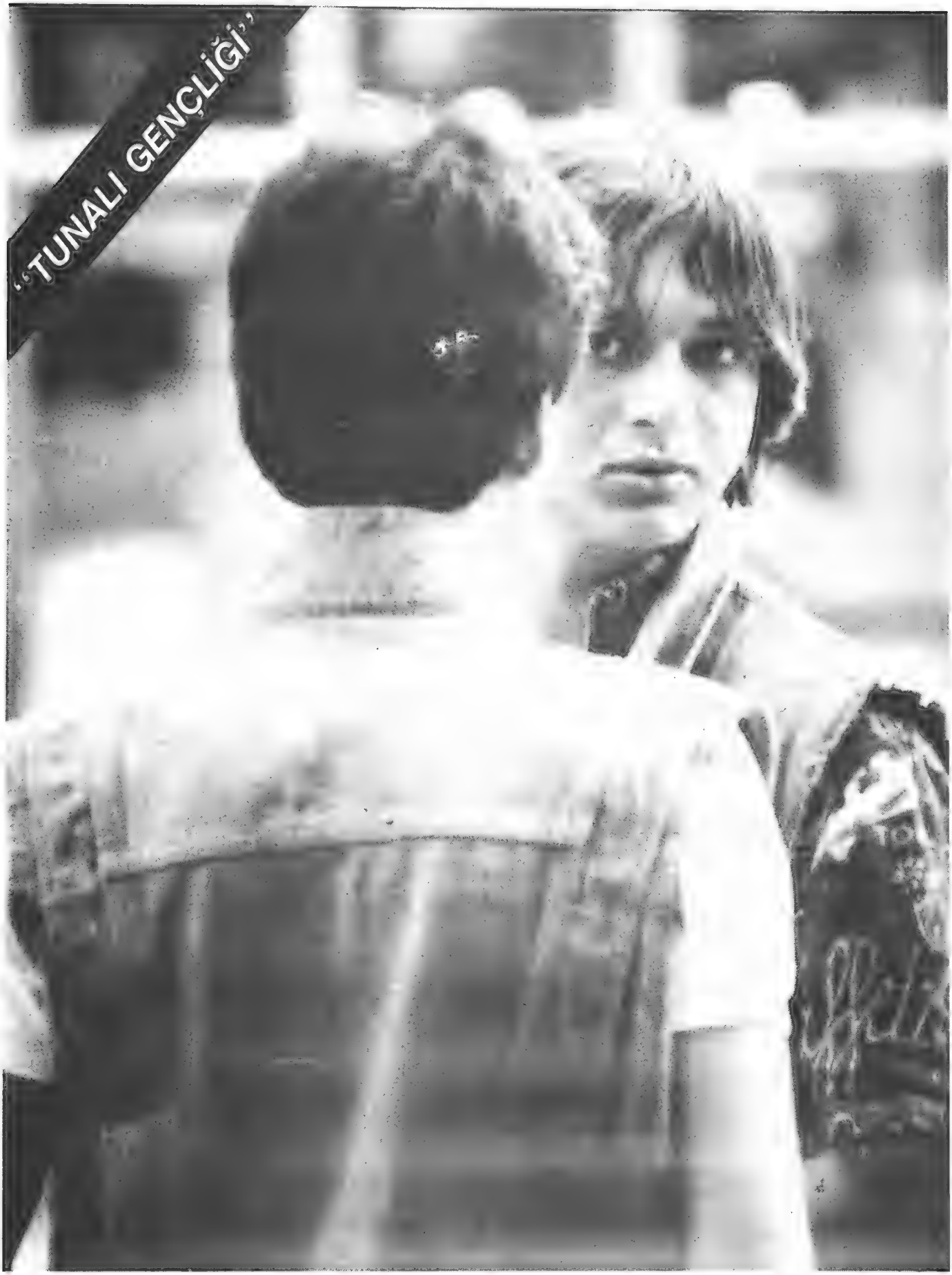
"TUNALI GENÇLİĞİ"

BİR CADDE GENÇLİĞİ

fotoğraflar: **Ali Baydaş**

MEHMET ŞENOL

Eskiden belirli mallar üzerindeki talebi karşılamak üzere kurulmuş işyerleri, hem alıcının almak istediği mal üzerinde seçme hakkını çoğaltmak için, hem de aynı işi yapan insanların kârlılık oranını yükseltebilmeleri için bir çarşı vb. yerlerin içerisinde hep beraber bulunurdu. Böylece o malı almak isteyen biri gideceği yeri bilir, istediği çeşidin de orada mutlaka bulunacağından emin olurdu. Şimdi bunlara ek olarak, yeni tip bir çarşı kavramı ortaya çıkıyor. Öbür çarşılarla ortak yanı birşeyler satmak olan bu yeni çarşıların en büyük özelliği, bir tek malı satmaktan çok, birbirinden değişik ama yine de ortak paydaya sahip malları/hizmetleri, gene değişik alıcılara değil, sadece toplumun belli bir kesimine satması/sunması. Yani bu yeni çarşıları satılan mal değil, ama ona uyarlı olarak, çarşının alıcıları belirliyor.

Yalnız üç büyük şehrimize özgü olmayan, diğer illere doğru yayılma eğilimi gösteren bu olgu, şehrin belli mekanlarının gençlerin ihtiyaçlarına cevap vermek üzere kurulan giyim mağazaları, birahane, pastane, disko vb. ile kaplanması. Çoğu kentlerimizde bu durum bir çarşıdan çok, belirli bir caddenin kapatılması olarak ortaya çıkıyor. Nedeni de, yalnızca mal satan işyerlerinin sınırı içinde kalan bir örgütlenme değil, onlarla beraber çeşitli değişik işlevleri yerine getirecek ferah bir mekana ihtiyaç duyulması. Bu işlevlerinin neler olduğunu göreceğiz, ama somut olarak yazımıza örnek seçtiğimiz caddeyi biraz tanıtmak istiyoruz.

İstanbul'da bu tip bir*örgütlenmenin* en mükemmel örneğini Bağdat Caddesi oluşturuyorsa, Ankara'da önderlik tartışılmaz bir şekilde Tunalı Hilmi Caddesinin elinde. Bu caddede tam 4 sinema, 9 birahane, 11 pastane, yaklaşık 25 giyim mağazası bulunmakta. Caddenin sonunda dinlenmek için bir de park var ki, kuğularıyla gerçekten Tunalı'nın "*müstesna*" bir köşesini temsil ediyor.

Gençlere hitap eden bu dükkanların oluşturduğu cadde, şehrin içerisinde de oldukça ayrıcalıklı bir konumda. Şehrin genellikle kalbur üstü insanlarının oturduğu semtlerin sınırları içerisinde kalıyor Tunalı Caddesi. Bu nitelik doğal olarak en seçkin giyim mağazalarının, en nezih eğlence yerlerinin caddede mevzilenmesine yol açmış, ama görece daha *avami* yerleri de bulabiliyoruz. Bu durum, caddeyi sahiplenen gençlerimizin homojen bir özellik göstermediğini; ama aksine değişik ve farklı gençliklerin de aynı mekan içinde yer almalarının bir sonucu gibi. Yalnız kalbur üstü semtlerimizin gençleri değil, kalburdan geçmiş semtlerin de gençleri bu mekan içerisinde yer alıyorlar. Hatta haftanın belirli günlerinde, bu ikinci gurup gençlerin çoğunlukta olduklarını bile söylemek mümkün. Ama her durumda, gençliklerden belli bir bölümünün caddedeki kesin egemenliği bir gerçek. Azınlıkta kalanların ise, bu egemenliği ele geçirmek gibi bir niyetleri yok. Sadece onlar tarafından tanınmayı, meşrulaşmayı istiyorlar. Bu ilişkinin nelere yol açtığını biraz ilerde göreceğiz, ama şimdi belirtmemiz gereken nokta, belirli şeyleri önceden kabul eden ve dolayısıyla tipik bir örnek ortaya koyan bir Tunalı gençliğinin oluşmaya başlamış olması. Yani Tunalı gençliğine katılabilmenin önkoşulları oluşturulmuş durumda gözüküyor.

Bu özel tür gençliğin nasıl oluştuğu konusunda bizi ilk aydınlatan unsur, caddenin taşıdığı ad oldu. Tunalı Hilmi Bey, pek ünlü bir İttihat ve Terakki'li imiş(!) Böylece Tunalı gençliğinin adına uygun bir örgütlenmeye sahip olduğu ortaya çıkıyor. (Bkz. "Dışarda da Tunalı gençliği var").

★ ★ ★

Tunalı gençliğinin örgütlenmesinin öğeleri çok çeşitli, hatta birbirleriyle çelişen özellikler taşıyanları da var. Bunları tek tek incelemek, sonunda bu gençliğin kaynakları konusunda belli bir fikir edinmek istiyoruz.

Tunalı Caddesinin gençlerce en çok tutulan işlevi **hava atmalarına** olanak tanıması. Belli bir gençlik tanımına uygun olarak ortaya çıkan bu öğede, caddenin kendiliğinden getirdiği bazı önkoşullar var. Hava atmanın mantığını oluşturan nedenlerin ne olduğu sorununu ortadan kaldıran bu önkoşullar, en başta kendisini "*nasıl hava atma*" sorusunu sordurarak, gösteriyor. Böylece "*hava atmanın*" bir öğe olarak cadde örgütlenmesinin içinde yer alması mümkün kılınıyor. Gene de yürürken "hava atmak" istiyorsanız eğer, bu iş için hava atabileceğiniz diğer insanların da caddede yürümesi gerekiyor. Yani bir ailenin üyesi olmanız, ailenizi tanımanız gerekli. Bunlar birbirlerini tanıyanların hava atma biçimleri, ki bu onun niteliğini ortaya çıkarıyor; '*özel*' **önceden saptanan** insanlara hava atılıyor! Bir de diğer hava atma biçimi var, ki bunda öyle belirli yerlere değil, bütün herkese karşı hava atılıyor. Bunun önkoşulu da, caddenin bir üyesi olmanıza karşın, daha bir alt kültürden gelmeniz zorunluluğu. Yukarda belirttiğimiz bazı gençlik kesimlerinin tanınma istemlerinin dışa yansıyan bir

görüntüsü bu. Eğer kendinize güveniyorsanız, kendinizde gereken değişiklikleri yapabiliyorsanız, tıpkı **onlar** gibi olursunuz ve onların yanına sokulabilirsiniz. Ama birkaç kez deneyip de başaramamışsanız, bu hava atma bir "hır çıkarma" gibi niyetlerle beraber olacağından, sanki gizli bir protestoyu içinizdeki hayal kırıklığı ile ulaşamadığınız gençlerin üzerine fırlatırsınız. Buna yasal olduğu sürece izin verilmiştir. Çünkü cadde, bu protestonuzun "zararlı" biçimlerde aktarılmasını önleme aracıdır aynı zamanda.

Caddede kümelenmiş işyerlerinden bir kısmının "ekmek parası" ile bir önkoşul ortaya çıkan "nasıl hava atma" konusu arasında çok yakın bir paralellik var. Hava atmaya çıkmadan önce Tunalı gençliğinin **üniformasını** giymeniz gerekli. Bu üniforma bol miktarda ve çeşit çeşit çevredeki giyim mağazalarında mevcuttur. Böylece hem kendinizi en azından biçimsel olarak bir Tunalı üyesi olduğunuza inandırırsınız, hem de özel ve güzel teşebbüs erbabının ülke kalkınmasına yaptığı hizmetlere naçiz bir katkınız olur. Gençlik açısından ele aldığımızda olay, gençlik ile kentlilik arasındaki birliğin kurulamamasından dolayı ortaya çıkıyor. **Kentli gençlik** gibi toplumun belli bir dönemine özgü bir kurumun, bir türlü kendi iç dinamiği ile, kendi doğal akışı içerisinde oluşmaması burada çok net bir biçimde ortaya çıkıyor. Caddenin bu hali gençliğin dayatması sonucu oluşan birşey değil, tam aksine "kurulu" bir Tunalı Caddesine gençlik davet edildi. Üniforma, Tunalı gençliğinin simgesi haline gelen giysiler, kentli gençliğin bir ürünü değil, yapay bir şekilde oluşturulmaya çalışılan "sahte" bir kentli gençliğin yalnızca giydiği kumaş parçaları da denebilir. Daha doğrusu, Tunalı gençliğinin kendisini bu giysilere **mal etmesi** olayı burada sözkonusu oluyor.

Üstelik bu giyimin sunduğu bir de kültür var. Kültürel açıdan toplumun yaptığı her aşama, giysilerde birtakım belirlemelere neden oluyor. Bir zamanların kara çarşafı, sarıkları, belirli bir dönemin kültürel yapısının değerleri ile donatılmıştı. Şimdi ise karşımızda, örneğin kadın giysileri bakımından Avrupa'da kadın eşitliği/cinsel özgürleşme biçiminde somutlanan uzun bir mücadelenin ürünü olan bu giysiler, bu aşamadan habersiz, kesinlikle de cinsel bakımdan özgürleşme gibi iddialar taşımayan Tunalı Caddesinin genç kızları tarafından rahatça giyiliyor.

Cadde örgütlenmesinde önemli bir yer tutan diğer bir öğe ise, "kız tavlama" işi. İş olarak belirtmemizin nedeni, bunun başlı başına amaçlanan bir görev olarak ciddiye alınması. Bu **tavlama** işinin diğer yönünü ise "oğlan tavlama" oluşturuyor. Akşam saatlerinde kız/oğlan tavlamak için üniformalarını çekmiş gençlerimizin caddede "volta" attıklarını gözlemek mümkün. Özellikle tatil günlerinde "dışardan" geldikleri hemen ortaya çıkan bazı gençlerin de, bu volta atmaya katıldıklarını görüyoruz. Öyle ki, Ankara'da oturan bir genç, ister Tunalı gençliğinin tescilli bir üyesi olsun, ister olmasın, kız/oğlan tavlamak için ilk düşündüğü yer, mutlaka bu cadde oluyor. Dolayısıyla da bütün toplum için düşünemediğimiz birtakım "aşırı" davranışlar, tutumlar bu caddede "normal"leşmiş, dikkatleri, tepkileri çekmeyen sıradan davranışlar haline gelmişler. Cinselliğin yaşanması gene belirli sınırlamalara tabi, ama bu sınır oldukça geniş tutuluyor. Böylece bütün Ankara mekanı içinde kısıtlanmış bir dolu davranışların vb. meşrulaştığı bir ortam sağlanıyor. Bu yaklaşıma gittiğimiz zaman, bu meşruluğun bütün ailenin üyelerinin onayından geçtiği (en azından geçmek zorunda olduğu) tahmin edilebilir. Bu bir anlamda doğru, ama kız/oğlan tavlama işinin başlı başına bir **amaç** haline gelmesi, bu uğurda her şeyi yapabilecek gençlerin olması nedeniyle cinselliğin yaşanmasını önleyici bir güç. Çünkü bazenkız/oğlan tavlamaya en azından görünüşte ihtiyacı olmayanların da, Tunalı örgütlenmesine hiç uymayan "sarkıntılığa" uğradığını görüyoruz. Bunu yapanlar, cadde örgütlenmesinin içinde diğerleriyle çelişik öğelere sahip çıkanlar. En somut örneği ise caddede konakladıkları üslerde ortaya çıkıyor.

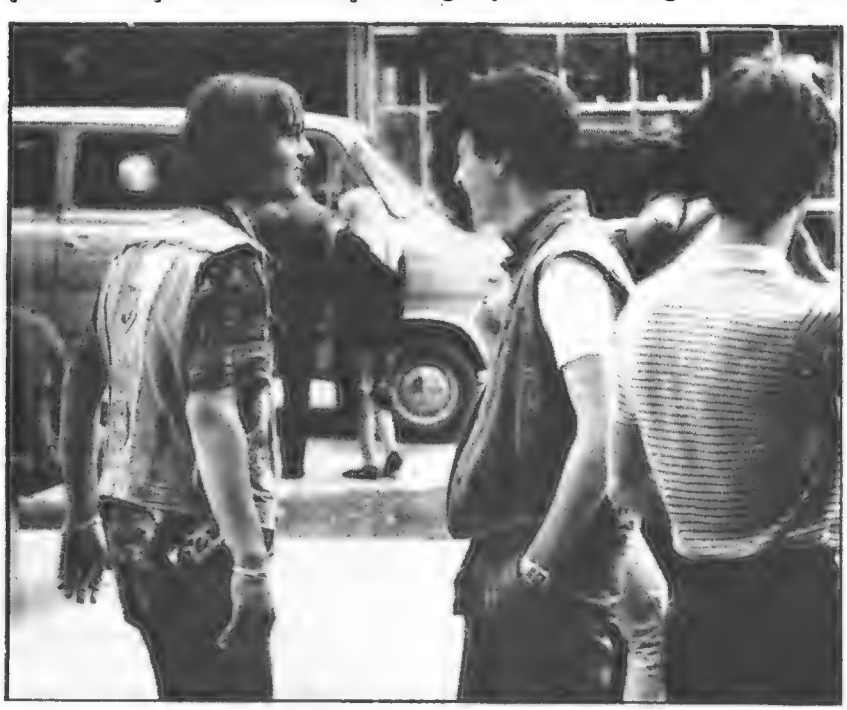

Caddede yer alan bir dizi pastane, birahane vb. yerler günün her saatinde dolu durumda. Ancak belirttiğimiz gibi kalite bakımından daha düşük bazı yerler de var, ve buralara "devamlı" müşterileri dışında bütün Tunalı gençliği "takılmıyor". Hatta biraz daha ileri giderek, yanlışlıkla bu yerlere girme gafletinde bulunan üst-Tunalı gençlerinin, birahane sahibinden olmasa bile, müşterilerinin tepkisini çektiği için kabul görmedikleri söylenebilir. Daha açıklayıcı olursak: Ankara'nın değişik bölgelerinden gelip de caddede yıllarca biriktirdikleri özlemlerini, arzularını gerçekleştirmek olanağı arayan insanların "hüsrana" uğratılmış umutlarını hiç olmazsa

mekansal olarak tatmin etmek istediklerini, bunun için de belirli yerleri kapattıkları, buralarda buluştukları ve pencerelerden "onlar" gibi olmak istedikleri, ama olamadıkları gençleri seyrettiklerini her zaman görebiliriz.

Öyle ki, bu alt-Tunalı gençliği üstleriyle sürekli bir gerginliği gündemde tutarak, sonuçta Tunalı Hilmi Caddesinin eksiği olan **dayılık** kurumunun oluşmasını sağladılar. Bu kurumla birlikte, "çılgın gençleri", "zengin çocuklarını" çılgınlık ve zenginlik açısından hizaya getiremeyen, ama bunun acısını da gittiği karete, teakwondo vb. spor okullarından öğrendikleri yöntemlerle çıkarmayı amaçlayan, aynı zamanda da caddenin koruyucusu, bekçisi rolüne sıvanan bu gençlerimiz, cadde gençliğinin uç bir örneğini oluşturmaya başlıyorlar.

Böylece Tunalı gençliği örgütlenmesinin, yalnız gençlik açısından değil, onun pazarlamasını yapıp piyasaya süren endüstri açısından da belirleyici önem taşıyan bir öğesine, "para harcama" konusuna gelmiş oluyoruz. Burada, en başta belirtmemiz gereken şey, para harcamanın ölçüsünün bir çeşit consensusuna varılmış olması. Yani Tunalı gençliğinden birisi olabilmenin çok önemli koşullarından biri, bol para harcamak. Bu koşul elbette, toplumsal konumlarından ötürü parayı hep kısıtlı miktarlarda algılayan gençlik kesimi için sorun yaratıyor. Ama her durumda, giyim-kuşam, yani üniforma ve aksesuarlarının edinilmesi sorunu çözülmüş: Toplumsal konumları ne olursa olsun, nereden gelirse gelsin tipik Tunalı üniformaları bütün gençliğin üzerinde. Asıl sorun bundan sonra başlıyor. Bu örgütlenmeye katılabilmek, içinde yer alabilmek isteyen bir gencimizin **ortalıkta görünmesi** gerekiyor. Bunun da bol para gerektirdiği ortada. Caddede şöyle bir dolaşmak çoğu zaman yetersiz, hatta kötü. Böyle caddede kuru kuruya yapılacak bir gezintinin ticari hayata yapacağı "yıkıcı zararı" takdir etmeniz gerek. İşte bu zararın oluşmaması için, cadde yaşamının önemli bir kısmının birahane, pastane vb. yerlerde "değerlendirilmesi" sağlanmış. Bu yaşamın başdöndürmesi muhtemel hesap pusulaları, birtakım gençleri aşırı heyecanlara sürükleyecek boyutta olmadığı için, bunları caddede kesin egemenliğini ilan etmiş guruplar olarak niteleyebiliriz.

Bu egemen gençlik karşısında, bağımlılığını kabul etmek zorunda kalanların en fazla eksik olan yanları, maddi zorlukları ve ona uyarlı olarak sık sık (örneğin haftanın her günü) ortalıkta görünmemeleri. Çoğunluğu gecekondu semtlerinde oturan ve hemen hepsinin bir yerde çalıştığı bu "talihsiz" gençler, harçlıklarından biriktirdikleri paraları hafta sonlarında bir anda harcayarak, hiç olmazsa bir günlük Tunalı'ya ait olduklarına, daha doğrusu gerçek bir Tunalı cebindeki parayla kendisinininkini karşılaştırıp onunla eşit olduğuna inanmış olarak, geceye doğru caddeyi terkedip, bir sonraki haftaya hazırlanıyor.

Bu iki gençlik grupları yalnız caddenin pastanelerini, birahanelerini değil, sinemalarını da paylaşmış durumda. Sinemalardan özellikle iki tanesi, süregelen bu gizli savaşın tarafları haline gelmiş. Bir tanesi çoğunlukla Hollywod kaynaklı filmleri oynatarak, izleyen gençlere batıdaki kardeşlerinin(!) yaşamlarındaki son gelişmeler hakkında sürekli bilgi sağlıyor, genç sevgilileri, onların "ölümsüz" sevgilerini ibret olsun diye gösteriyor. Bazısı haftalarca oynayan bu filmlerin bitişinde ve gösterildiği sıralarda, Tunalı gençliği "kaptıkları" bütün biçimleri cömertçe sergilemeye başlıyorlar. Belirtmeye gerek yok: Alınan ve uygulamaya konan bu biçimselliklerin kendi özleriyle olan ilişkileri, gerçekleşme süreciyle olan bağları ya unutuluyor ya da gözardı ediliyor. Birbirleriyle hiçbir ilintisi olmayan bu film öğelerinin, bir Tunalı gencinde yanyana, birlikte varolabildiği bir gerçek.

Öbür sinemamız ise izleyicilerine aynı temelden, ama onun tam ters ucundan seslenip, arabesk yıldızlarımızla hoş iki saat geçirmeye davet ediyor. Zengin bir genç kızın bizi nasıl horlayacağını, bizim ona olan aşkımızı nasıl ispat edeceğimiz, böylece zengin kızın bize nasıl bağlanacağı ve fakirliğimizi kabul edeceği, bizimse tam mutluluk dalgaları içinde kaybolup gidecekken, nasıl kasık kesik öksürerek verem vb. hastalıklara yakalanacağımız, bu arada o kahpe felek vb. düşmanlara karşı hıçkırırken, nasıl lanetler okuyabileceğimiz konusunda eğitici filmleri, haftada bir tablet olmak üzere yutabilirsiniz. Bu filmlerin çıkışında Tunalı'da biraz yürümeye başlarsanız, sizin genç, güzel ve de zengin kızınızın, mutlaka karşıdan geldiğini, sizi gördüğünde şöyle bir süzüp arkadaşlarıyla konuşmaya devam edeceğini, ama bunun yapmacık bir şey olduğunu, aslında size deliler gibi aşık olduğunu falan san-

maya başlayabilirsiniz. Ancak aklınıza hemen o kötü son gelir. Bütün bunlar olurken, savaş alanı haline gelmeye başlayan Tunalı caddesinin hali gerçekten görülmeye değer.

Her iki gençlik grubumuz, sözde birbirlerine aldırmadan karşı karşıya gelirlerken, güçler dengesi bakımından öyle büyük bir eşitsizlik yok. Tunalı Caddesini bir mahalle görünümüne sokan gruplar, çeteler üst-Tunalı gençliğinin bir parçası durumundalar. Çetelerin tümü, arkadaş gruplarının birbirleriyle dayanışmalarının kendi dışındakilere gösterilmesi amacıyla kurulmuş olan birlikler görünümünde. Ancak hiçbir grup ya da çete üyesi, amacını bu kadar net bir şekilde belirlemiş değil, yalnızca çete üyesi olmak için çeteye girenler çoğunlukta. İçerisinde yaşadığı çevreyle ilişkiye geçmenin bir tür yolu gibi görünse de, çeteler bu iletisimi sağlamak için kurulmuş değildir.tam tersine, çevreden bilinçsiz bir yolla tevrit olmayı isteyenler için de varlar. Son çözümlemede bu da, kendilerinin dışındaki çevreye "kim" olduklarını gösterme, iletişimi ancak böyle "sağlıksız" bir biçimde kurmayı kabul etmenin bir çeşidi. Caddede bütün gençlikler, kendilerine özgü bir tecrit olma yolu seçtikleri için olsa gerek ki, bütün bunlar toplam olarak çevreyle iletişim kurmanın **ta kendisi** oluyor. Örneğin, birtakım yeniyetme, acemilerin yanısıra daha eski ustalar teçhizatlı bir çete oluşturmuşlar. Aynı kıyafetleri giyerek, kendilerini tanımlayan bir ad takarak, kocaman motorsikletleriyle o sıralarda videoda oynamış olması muhtemel 'Batı yakasının hikayesi'nden alıntılar yaparak, bazı günler büyük kavgalar yapmaya başlıyorlar. Bu da iletişimin bir başka çeşidi. Gene bu çetelerin, örneğin caddedeki bir taksi durağında bekleyen taksicilerle karşı karşıya geldikleri tek yer, bir büfenin önü oluyor. Aynı yerde bira içen taksicilerle, çete üyeleri birbirlerine ilgisiz davranarak iletişimde bulunuyorlar! Bu çevre ilişkileri elbette çoğaltılabilir. Bunlardan ikisi bizim çok ilgimizi çektiği için kısaca değinmek istiyoruz.

Caddede sanki sığıntı gibi duran birkaç kitapevi var. Ülkemizde kitabı kimin aldığını ve okuduğunu

çok iyi biliyoruz. Dolayısıyla da bu kitapçılara bir Tunalı gencinin girmesi, kitaplara göz atması ya da alması, çok ters bir olay. Belki de başlı başına bir olay! Eğer kitapçıya girmek isteyen birisi varsa, caddede kendisini iyice gizlemesi, kimseye görünmeden adımını atması gerekiyor. Bir plakçıyla birlikte aynı mekanı paylaşan bir kitapevi, kısmen bu gözlemin dışına çıkıyor. Müşteriler, kitap almak için girdikleri dükkandan, bir plak alıp çıkıyorlar! Ya da kaset doldurmak için girip, fondaki müzik eşliğinde kitap, dergi vb. karıştırıyorlar. Genelde ne tür kitapların satın alındığını merak ediyorsanız, bu sayımızda yeralan röportajın ilgili bölümlerine bakabilirsiniz. Biz buraya bir kitapçı dostumuzdan aldığımız iki kitabı ekleyerek, çelişkiyi bir kez daha vurgulayalım: "Bir küçük burjuvanın gençlik yılları" ve "Bizi aşktan koru".

Yalnız kitap alanlara değil, kibar/elit çevrelere de "kötü" bakış var caddede. Bir ailenin, gençlerin caddesinde yürümesi ya da gezmesi, oldukça garip kaçıyor denebilir. Bu yüzden olsa gerek, ancak alışveriş yapmaya izinleri var ailelerin, o da akşamüstleri oluyor. Bir tür anlaşmaya benziyor bu: Çoğunlukla günlerinin büyük bir bölümünü burada geçiren gençlerin, ailesinden "bağımsız" davranabildiği, evindeki kısıtlılığı aşabildiği bir yer olarak beliren caddenin **mülkiyetini** ellerinde tutma karşılığında, evdeki geleneksel ilişki biçimlerini kabullenme, evde caddedeki konumlarından taviz verme biçiminde bir anlaşma.

Çevreyle böylesine bir iletişimde bulunmanın, elbette ilk bakışta görünen suçunu gençlere yüklemek mümkün. Ama gençler arasındaki ilişkiye baktığımızda da gene aynı şeyi görüyoruz. Biri diğerine bu kadar benzeyen gençler, bir türlü birbirlerine yaklaşamıyor, ulaşamıyor. Aslında ilk önce sormamız gereken

şey, birbirlerine ulaşmak isteyip istemedikleri. Tunalı gençliğinin onu özel bir kategoriye ayırmamıza neden olan en önemli içsel özelliği, birbirlerinin dertlerinin, sorunlarının aynı olması sonucu oturup birlikte çözüm yolunu bulmuş olmaları ve çözümü uygulamaya koymuş olmaları değil; görünüşte benzer sorunları, birlikte anlamamaları ve çözüme götürebilecek çabaları daha baştan saf dışı ederek, kendi sorunlarıyla tamamen ilgisiz konularda odaklaşan bir konuşma tarzını, daha genel olarak da bir yaşama biçimini "yaratmaları". Daha kısaca ifade edecek olursak; toplumsal olabilecek her şeye karşı kayıtsızlık, ilgisizlik var.

Çok net bir biçimde konuşmalarında ortaya çıkıyor bu durum. Hergün devam etmesi gereken yaşamın konuşulacak hemen hemen bütün konuları, **bir gün öncesinin, o günün** veya **ertesi günün** konuları. Yarın akşam oynanacak olan bir filmin niteliği, dün akşam diskoda yaşanılan şu ya da bu olay, okulda karşılaşılan herhangi bir sorun vb. şeyler bütün konuşmaların içeriğini oluşturuyorlar. Böylece hiçbir zaman betimlemeden öteye geçmeden, gündelik olaylar göründüğü, yaşandığı biçimiyle alınıyor ve konuşuluyor. Yorumu ise tarafların "öznel niyetleri"ne bağlı olarak oluşuyor. Örneğin Jale'nin dün akşam giydiği elbisenin ne kadar modadan "bihaber" olduğu konuşuluyor, Jale'ye karşı, anti-Jale'cilerle yarın için alınacak tavır saptanıyor.

Böyle bir yaşama biçimine göre saptanan konuşma konuları ve geliştirilen özel söylemde, politik içerik taşıyan bir şey bulmamız elbette imkânsız. Toplumumuzda gittikçe yaygınlık kazanan a-politiklikle karşılaştırıldığında, Tunalı Hilmi gençlerinin ki çok "keskin" bir a-politiklik sayılabilir. Gündelik gazete okuma alışkanlıkları "malum" gazetelerimizin spor, magazin ekleri olarak somutlaşan bu gençlerden hiçbirisinin, örneğin seçim sonuçları üzerine bir fikir beyan etmeleri zor oluyor. Daha önemlisi, böyle bir konuda konuşmaktan bile hoşlanmıyorlar, kaçınıyorlar. Nedeni şöyle açıklanıyor: Bu konunun uzmanları başkalarıdır! Biz daha genciz, "adam" olmadan böyle konuları tartışmaya hakkımız yok, gibi. Böyle bir izah tarzının "varolan" bir gençlik tanımının içine girdiğini söylemeye gerek yok galiba.

"Ne konuştuklarını" kısaca böyle toparladıktan sonra, "ne dinlediklerine" de değinirsek, caddedeki plakçıları şöyle bir dolaşmamız gerekecek. Bütün plakçıların vitrinlerinde iki müzik türünün plakları, kasetleri hakim: Disko ve arabesk. Cadde gençliği içerisindeki ayrışmanın doğal bir sonucu bu. "Egemen" gençliğin beğeni alanı disco müziği, yan beğeni olarak da arabeski seçmiş. "Alt-Tunalı" gençliği ise toplumsal konumu ve karşılaştığı hayal kırıklıklarının çokluğu gereği olsa, arabeske daha yatkın. Ama disko müziğine de tahammülü var. Tolga Han, Coşkun Evcim gibi dans grupların dışında, Türkiye'de yüzlerce üçer, beşer kişilik disko müziğinin eşliğinde kendilerine yetecek miktarda dans figürü öğrenen, ama henüz kendilerini kanıtlayamamış grupların olduğunu düşünürsek, cadde örgütlenmesinde müziğin önemi anlaşılır. Bir gençlik mekanı olarak diskotekler ise, başka bir yazımızın konusu olacak.

Yazımızın başlarında Tunalı Hilmi Caddesinin sınırları içerisine giren bir parktan, Kuğulu Park'ından söz etmiştik. Eskiden her savaş öncesi orduların konakladığı yerler vardı. Burada gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra, savaşın yapılacağı yere gelinir, savaşılır, sonra da geri dönülürdü. Şimdi, Kuğu Parkı'nda bu türden bir "karargah" işlevi var. Tunalı gençleri "sefer"e başlamadan önce Kuğulu'da gerekli hazırlıkları yapıyorlar, sonra da günlük olağan seferlerini yapıp, caddeyi bir baştan bir başa katediyorlar. Eğer seferde başarı kazanılırsa, hemen yolun iki tarafını süsleyen yerlerden birine girip zafer kutlanıyor. Ama çoğu zaman süklüm püklüm geri dönen "savaş mağlupları" görülüyor. Bunlar, bir süre stratejilerinde yaptıkları "taktik" hataları saptıyorlar, sonra da daha "donatımlı" olarak yeni seferler düzenliyorlar.

Tunalı gezintilerinde çoğunluğu, çiftlerin ve kızlı erkekli grupların yanısıra, "homocinsiyetli" gruplar

da oluşturuyor. Bir tür harem anlayışını yansıtan bu durum, yukarıda bahsettiğimiz seferlerin ana nedeni. Birbirlerine kopmaz derecede bağlı bir grup kızın, caddede turlarken "hedef tahtası" haline gelmeleri, biraz düşünürsek "normal" gibi geliyor. Ama böyle gruplar *r* halinde dolaşan kızların amacı zaten hedef olmaksa, bu biraz "anormal" kaçıyor! Hemen aklınıza kötü şeyler gelmesin, gerçekten o "kötü" şeylerden de var ve birazdan kısaca değineceğiz, ama sözünü ettiğimiz çıtı-pıtı, kanı kaynayan vb. olarak nitelenen cici kızlar. Amaçları sadece "eğlenmek". Yani ertesi günkü konuşma malzemelerini çıkarmak. Öbür tarafta da erkek grupları var. Onlar da "laf atarak" eğleniyorlar! Böylece karşılıklı olarak eğleniliyor. Hergün karşılaşılan Tunalı manzaralanndan yalnızca biri bu.

Son olarak iki olay daha: Şimdiye kadar anlattığımız kadarıyla Tunalı gençlerinin hiç arabaya binmedikleri gibi bir izlenim doğduysa, özür dileriz! Elbette gençlerimiz arabaya da biniyorlar, hatta o kadar çok biniyorlar ki, bazı günler trafik allak bullak oluyor. Bu işe en çok kızanlar ise, caddede devleti temsil eden trafik polisleri. Böylece bir yanda, sanki ne kadar modern olduğunu kanıtlamak istercesine teybin sesini sonuna kadar açarak sağ şeritte ağır ağır ilerleyen, içerisinde arkadaşlık edebileceği kızını (ya da erkeğini) arayan gözlerin fır döndüğü arabalarla, diğer yanda onları idare etmeye çalışan trafik polisleri. Gerçekten çarpıcı bir alegori.

Son olayımız ise ortalıkta el ayak çekildikten sonra meydana geliyor: "Özel çalışan" fahişeler. Tunalı gençliğinin bir kısmı, caddenin istedikleri işlevi yerine getiremediğine inanacaklar ki, bu sefer de akşamları Tunalı'ya takılarak istedikleri şeyin "pazarlığını" yapıyorlar.

Evet Tunalı Hilmi gençliği, "yeni" gençliklerimizin mekanlarından sadece birisi olan caddenin adını almayı bileğinin hakkıyla edinmiş durumda ve yerinden oldukça memnun görünüyor. Daha da ilginci bütün gençlikleri yanına çağırıyor.

Cevap vermeli miyiz?

★ ★ ★

Kendilerine çok basit ama o oranda da anlaşılmaz gösterilen bir toplumun içinde, **yerlerinin sınırlarını** çok net bir biçimde algılayan bu gençler, henüz tanışmadıkları "adam olma" gününe gelene dek yapmaları gereken tek şeyin, nasıl olursa olsun sınırları belirlenmiş yerlerini doldurmak olduğuna içtenlikle inanıyorlar. Bu durum, kısaca "gençliğini yaşama" olarak algılanan şeyin nasıl algılandığı, gençlere nasıl bir yaşamın ipuçlarını vererek, bunu bu zamanda olması gereken tek şey gibi gösterdiği sorunu var önümüzde. Gençliğini nasıl zenginleştirmesi konusunda, onu düşündürmeye bile fırsat vermeden, hatta bu isteğinin bilincine varmasına gerek bırakmaksızın, olanın, yaşananın insanlara çok makul gelen bir açıklamasını, gerçekliğinin ezeli ve ebediliğini sunabilen bu mekanizma, Tunalı Caddesinde hiç aksamadan çalışıyor. Motorsikletli bir çetenin varlığının bizim için taşıdığı önem fazla olmayabilir. Bunun bir tür zenginlik olduğu söylense de, biz bunun tek boyutluluk olduğunu söyleyebiliriz. Ama fırsatını bulduğunda aynı şeyi yapmaya hazır olan, bunu "gençliğini yaşama" anlayışıyla da çok rahat bir biçimde birleştirebilecek, üstelik çok değişik toplumsal ortamlardan gelen, kalabalık bir gençlikler grubunun varlığı karşısında, gönül rahatlığı ile geçiştirilecek basit bir sorun gibi göremeyiz herhalde.

Yazı boyunca yapmaya çalıştığımız en önemli şey, bir kentli gençlik kavramının ve varlığının, artık Türkiye'de oluştuğunun kanıtlarını göstermekti. Ama aynı zamanda, hemen her şey gibi bunun da **yukarıdan aşağıya** ve birtakım biçimsel öğeler düzeyinde gerçekleştiğini gözardı etmedik. Nice karmaşık ve "hassas" yöntemlerle, verili hayatı kabule zorlanan insanlarda, yerini reddetmenin en radikal tepkisi, genel olarak "gençlikler"den gelirken, böyle bir potansiyel şu an kanalize olacağı alanları da gene aynı hayatın içinde aradı ve görünen o ki buldu.

★★★

TUNALI'DAN BİR GENÇ..

Y. Olgu: Converse ayakkabılar, V yaka Lacoste kazaklar, pileli pantolonlar, renkli tozluklar, "walkman"... giyimi bu tür şeylerden oluşan, neredeyse böyle bir üniforması olan, bu giyiminden ayırdedilen bir gençlik var. Sanırız bu gençliğin içine sen de giriyorsun. Bu senin için ne ifade ediyor? Böyle bir "ayrımın" farkında mısın? Veya bütün bunları toparlarsak; kendini nasıl tanımlıyorsun?

Zeynep: Evet, bu gençliğin içine ben de giriyorum. Kısacası böyle bir ayrım olduğundan memnunum. Çünkü bence Türkiye'de iki tür gençlik var: Bunlardan birisi modaya uyan, kalite yerlere takılan, sinemaya gidenler, çıkanlar, pop müzik dinleyip hava basanlar. İkincisi ise sübyan tipler, yani ders çalışıp modaya uymayan, mükasen giyip altına beyaz çorap kıvıran tipler gibi.

— Neden "böyle takılıyorsun"?

— Valla bilmiyorum ama, ben kendimi alırsam benim kafama uymayan büyüklerin yanında kalmayı hiç çekemiyorum. Yani öyle bir yer olacak ki gençler oturup, konuşup eğlenebilsinler. Zaten takılanlar da genellikle benim kafadan, çünkü Tunalı'ya falan zaten çok uyuz bir tip, gidip de gezemez.

— Evet, bu Tunalı işi önemli. Bu sözünü ettiğimiz gençliğin belirgin bir özelliği de Tunalı'yı mekân edinmiş olması. Tunalı'ya neden "takılıyorsunuz"? Burada ne yapıyorsunuz?

— Burada pek bir şey yaptığımız söylenemez. Bir iki tur atıp Bimbo'ya falan giriyoruz. Sonra da sinemaya falan. Aslında oraya takılmamızın tek sebebi bu değil. Eğer bizim okuldan falan birisi görürse hava olsun diye. Yani eğer Tunalı'ya takılıyorsan bu demek ki sen de birinci tür dediğim gençliktensin.

— Arkadaşlarınızla bir arada olduğunuzda neler konuşuyorsunuz?

— Valla her türlü şeyden; mesela, biraz sevmediğimiz tipleri çekiştiriyoruz, biraz müzik dinliyoruz... Aşk tabii; en çok da bundan kim kimle çıkmış, ne yapmışlar, nereye gitmişler falan..

— Sizin bu yaşam tarzınızı "yoz" olarak, "özenti" olarak değerlendirenler var, ne dersin?

— Evet, belki bir bakıma özenti, amaçsız, sırf hava olsun diye. Bence bu biraz da toplumdan kaynaklanıyor. Yani gençlerimiz batıya uymaya çalışıyor. Toplumumuzu beğenmiyor olabilirler. Mesela 15 yaşında bir kız çıkıyorsa tuhaf karşılanıyor. Ne saçma!..

— Rock, Punk... Sonra yabancı müzik toplulukları hakkında ne biliyorsun?

— Valla pek bir şey bildiğim söylenemez. Yani elemanlarını, plaklarını, sahnede de yaptıklarını biliyorum. En çok da Kiss ve Pink Floyd'u seviyorum.

— Diskolarla aran nasıl?

— Valla diskoya hiç gitmedim. Gitmek de istemem, çünkü bence amaçlarının dışında kullanılıyorlar, -yani uyuşturucu falan satılıyor. Ama yazlıktaki diskolara mutlaka giderim. İnsan dans edip çok rahatlıyor. Zaten televizyonda falan göstermişlerdi; baskın yapıp uyuşturucu kullananları yakalamışlardı. Orada gördüğüm kadarıyla yaşları 25 filan, yani biraz büyükçe..

— Sizin giyiminizin daha ucuzunu, daha kalitesiz olanını "düzüp" Tunalı'ya takılanlar var. Onlar hakkındaki düşüncelerin?

— Valla Tunalı sadece zengin çocuklarına açık değil. Fakir olup da bizim kafadan olanlar var, isterlerse katılabilirler. Ama kızlar genellikle bu tür oğlanlara fitil oluyorlar.

— Aile ile ilgili düşüncelerin?

— Aile kuşkusuz çok önemli. Benim kafama göre ailedeki çocuklar anne babalarıyla arkadaş gibi olabilmeli. Ama maalesef bizim toplumda bu yok. Herşeye karışıyorlar. Şimdiki gençliği hâlâ onların zamanındaki gibi düşünüyorlar. Bu konuda ben de pek bizimkilerle anlaşamıyorum.

— Sence kız/erkek arkadaşlığı nasıl olmalı?

— Bence kız/erkek arkadaşlığı çok normal ve güzel bir şey. Eğer iki genç birbirlerini seviyorsa bence çıkmalarında hiçbir sakınca yok. Ama olay cinselliğe gelince iş biraz değişiyor. Bence bu kadar ileri gidilmemeli.

— Peki, okul hakkındaki düşüncelerin?

— Valla okulu seviyorum ama dersler ağır bence. İlkokuldan sonra çocuklar yeteneklerine göre ayrılsalar daha iyi olur.

— Televizyon?

— Ooo, televizyona bayılıyorum, ama gençlere yönelik program yok.

— Sence varolan toplumda gençliğin konumu ne ve onlara nasıl bakılıyor, ne sunuluyor?

— Gençlik bence 15 yaşında başlayıp 22 yaşında bitmeli. Bizimkilere göre ben hâlâ çocuğum. Düşüncelerimin çoğu saçma, hareketlerim "zıpır" geliyor. Bizi anlamaya çalışsınlar; gençliğin gidebileceği örneğin Pepsi-disko türü yerler açılsa çok iyi olur. Ama galiba biz yaşlanınca bunlar yeni başlamış olacak.

— Dünyanın ve Türkiye'nin geleceği hakkında ne düşünüyorsun?

— Valla Türkiye belli konularda hâlâ çok mutaasıp; böyle giderse gençler de Yemenlilere dönecek. Dünya hakkında pek fikrim yok, ama savaşlar sona ererse eminim tüm insanlık daha mutlu olacak.

— Kitap okur musun? Neleri?

— Evet genellikle her tür; mesela Beyaz Dizi, Agatha Christie, Nâzım Hikmet. tiyatro kitapları, dergiler..

— Sence entellektüellik nasıl bir şey?

— Bence entellektüel insan her konuda az çok bir şeyler bilen kişi. Mutlaka çok lâzım. İnsan değişik gruplarca katılıyor. Ve konu açılınca az çok bir şeyler söyleyebilmesi gerekli.

— "Onyedi" dergisini gördün mü? Fikrin nedir?

— Evet. Fena değil. Beğendim diyebilirim.

— Sen böyle bir röportaj yapsaydın, nasıl bir gence, ne sormak isterdin?

— Bir Avrupalı hafif sübyan, bir de Türk ve gayet havalı bir tiple. Daha sonra da ikisini karşılaştırmak isterdim...

ÇİNÇİN'DEN BİR GENÇ

Y. Olgu: Kısaca, Tunalı Hilmi Caddesi deyince ne anlıyorsun?

Mehmet: İlk göze çarpan özelliği, değişik, apayrı bir yaşama merkezi gibi gözükmesi oluyor. Özellikle genç kesimden insanlar, daha çok da burjuva sınıfından gençler var. Bir "**Tunalı Hilmi gençliği**" olmak, daha çok bu gençlik içinde yer almak olarak beliriyor. Türk toplumundaki genel yaşantıdan değişik bir çizgideler. Bir Avrupa özentisi içindeler. Özledikleri yaşamı sergilemek istedikleri bir yer.

— Tunalı Hilmi'nin "başkentimiz"de olmasına ne dersin? Söylediklerini etkiler mi?

— Ankara, farklı kesimlerden her türlü insanın bulunduğu, karmaşık bir kent. Böyle bir yapıya sahip. Farklı kesimlerin insanları da, içlerinde bulundukları koşullara göre, yaşama ilişkileri oluşturuyorlar. Doğal olarak, Tunalı Hilmi gençleri de, kendi sınıflarına özgü bir yaşama ilişkisi içindeler. En azından bu böyle sanılıyor. Çünkü uzaktan bakınca bu gençler, türlü dünya nimetlerine sahip olmuş, hayatı gerçekten yaşayan insanlar olarak düşünülüyor. Tabii, Tunalı Hilmi'de her kesimden insan bulmak mümkün. Bunlar arasında küçük burjuvalar, gecekondu lümpenleri de yer alıyorlar. Onların isteği de, en azından küçük burjuvalar arasında yer almak, kendilerini onlardan gibi hissetmek, öyle yaşama arzusu duymak oluyor.

— Bu farklı gençlik kesimlerinden gelen insanların caddedeki yerleri ne?

— Çeşitli niyetlerle gelenler var. Böyle merak uyandırıcı bir yerde kendileri de bulunmak, sanki başka bir dünyada yaşarcasına gezintiler yapmak, ama daha çok da uzaktan bakmak!.

— Öyleyse, "has" Tunalı Hilmi gençliği ile dışardan gelenler arasında, "yaşamak" anlamında farklar neler olabilir?

— Dışardan gelenler, maddi zorluklardan ötürü, "**has**" Tunalı Hilmi gençliği olarak bilinenlere katılamazlar. Katılsalar da, ya çalışıp kazandıkları paraları ya da ailelerinden kopardıkları harçlıklarını yerler. Kısa bir süre için bulunabilirler.

— Yani, Tunalı Hilmi caddesi onlar için "takıldıkları" bir yer diyebilir miyiz?

— En azından merak duydukları o ilişkilerin içinde, kısa sürede de olsa bulunma isteği var. Fakat sonunda, ayrı çevre insanları olmalarının özellikleriyle, Tunalı toplumundan soyutlanıyorlar. Ne kadar zorlasalar da kendilerini, o ilişkilerin bir parçası olamıyorlar. Kendi koşullarına uygun ilişkilere dönmek zorunda kalıyorlar.

— 'Gençlik Parkı' için neler söylersin?

— Gençlik Parkı'nı, Tunalı Hilmi caddesinin tam karşıtı olarak görüyorum. Buradakilerin büyük çoğunluğu alt tabakadan oluşuyor. Buradaki insan ilişkileri, feodal yapı özellikleri içinde gözlenebiliyor. Daha çok da, kasabalı insan ilişkileri ortaya çıkıyor.

— Tunalı Hilmi'ye dönersek..

— Birbirleriyle uyumsuz insanların birlikteliği var. Bunun oluşturduğu çelişkiler yaşanıyor. Öte yandan, Türk toplumuna özgü yaşama biçimlerinin dışında özellikleri bulunuyor, caddenin.

— Biraz açar mısın?

— Tunalı Hilmi caddesini Türkiye'ye benzetebilirim. Bu belki büyük bir sav olacak! Türk kültürünün, Avrupa toplumlarıyla yüzyıllardan beri sürüp gelen çelişkileri, burada daha net ortaya çıkıyor. Bir yandan, Avrupa'lı gibi yaşamak isteği, öbür yandan Türk kültüründen kopamamak..

— Toparlarsak, Tunalı Hilmi caddesine ve gençliğine karşısın!

— İnsan düşüncesinde değişik bir "**imaj**" yaratan bu yaşama biçiminin yok edilmesi gerekiyor!..

— Maddi olarak mı demek istiyorsun?

— Yok öyle bir şey! Ancak, "**normal**" insan ilişkileri nasılsa, buranın yapısı da ona dönüşmelidir.

— Bir başka cadde ve gençlik çıkamaz mı?

— Aslında, birbirlerinden farklı yaşayan insanların aynı toplumda bulunmaları, farklı ilişkiler doğuracaktır. Bu böyle sürdüğü sürece, insanların genel anlamda birliktelikleri mümkün olmayacak. Bir bakıma da zorunlu görünüyor. Bu caddeye karşı, aydın kesimin üstleneceği bir mücadele içinde yer alabilirim! Bugünkü Tunalı Hilmi caddesinin yerine, herhangi bir caddeden farklı olmadığını, insanlara benimsetmek gerekiyor. Tabii bunun için, öncelikle varolan ilişkilerin gerçek anlamda "**normalleştirilmesi**" zorunlu oluyor.

— Bu "normalleştirme" tezin oldukça ilginç! Özetle, şimdiki Tunalı Hilmi caddesini gözden çıkartıyorsun.

— Toplumsal olarak yoğun gelişmeler içindeyiz. Kapitalist bir toplum biçimine dönüşme sürecini yaşıyoruz. Bunun sonucunda, varolan toplumsal ilişkiler, daha değişik ortamlar yaratacaktır. Tunalı Hilmi caddesi, düzensiz olarak kapitalistleşmekte olan bir ülke insanlarının, çığrından çıkmış ilişkilerinin sergilendiği bir yerdir. Belki ilerde, toplumsal değişmeler sonucu, Tunalı Hilmi caddesinin özellikleri de yitecektir.

— Y. Olgu: Bu konuşma için sağol, Mehmet.

"DIŞARDA"DA TUNALI GENÇLİĞİ VAR!

—Tanıl Bora—

Tunalı Hilmi Cad. gençliği yalnızca ülkemize özgü değil. Avrupa'da da bizim bu "güzide" gençliğimize tekabül eden "Teddyler" var. Bunlara pop gençliği de deniyor. Bugün Tunalı Hilmi ve Bağdat Caddelerinde gördüğümüz giyimin aynısını, işin doğrusu daha şatafatlısını ve kalitelisini Hamburg'un, Berlin'in, Londra'nın... kibar muhitlerindeki caddelerde görmek mümkün. Ortadan ayrık ve önden balkonlu saçlar da eksik değil elbet. Gene işin doğrusu; bu giyim ve taklavatın Türkiye'ye, buralardan "ithal" edildiği de açık (Lacoste gömlek, kaşmir kazak, converse veya püsküllü ayakkabı... bütün bunlar herhalde gökten zenbille inmedi).

"Ecnebi" Tunalı gençliğinin (Teddylerin) çok belirgin bir özelliği var; sürdürdükleri yaşam tarzı, kendilerini "seçkin" görmeye, "elit" bir kimlik vermeye dayalı. Bu, Teddylerin "takıldıkları" yerlerde, kendi özel değerlerinde falan ortaya çıkıyor. Buralara ancak giyimi uygun, edalı, havalı "tipler" girebiliyor. Teddyler, "eşitleştirici" olarak gördükleri blue-jean ve parkayı "tasvip etmiyorlar". Hele daha öteye gidip dağınık, hırpani giyinenlere, serserilere, davranışı a-sosyal, olumsuz olanlara ise, tasvip etmenin ötesinde epey "kırıcı" davranıyorlar. Örneğin 1975'te Almanya'da iki Punk'çu genç, Teddyler tarafından öldürüldü! (Oldukça kırıcı bir davranış tabii). Teddyler, "işçilere, işçi ailelerine hiçbir itirazımız yok, ama o oğulları yok mu, ah!" diyorlar. Böylece, karşılarında ya "Yeşil" ya da solcu olarak boy gösteren işçi gençlere karşı bir umursamazlıkla, ama sert ve tavizsiz bir tavır saptamışlar. Çoğunluğu ekonomik olarak ortanın üstünde olan, ama mesleki saygınlıklarını ve toplumsal konumlarından gelen ayrıcalıklarını yitirmiş küçük burjuva ai-

lelerden geliyor Teddyler. Ailelerinin geçmişine sığınıyorlar bir bakıma. Bir mimar, mühendis, avukat, doktor yüzyılımızın ilk yarısında veya 1950'lerde nasıl saygın, "farklı" biriyse... işte öyle farklı ve saygın olmak istiyorlar. Zaten giyimlerinde, tavırlarında, müziklerinde... hep 1950'lerin havasının hakim olmasının nedeni de bu. Genel olarak gençliğin varolan toplumsal düzene ve yaşam tarzına karşı çıkışının çeşitli biçimlerine (çeşitli altkültürler; çeşitli **gençlikler**) karşı çıkmak, bunların "anti"sine karşı, varolanın durağanlığını ebediliğini savunmak; bunlar Teddyleri en iyi tanımlayan nitelikleri. Tepkiye karşı tepki yani (yalnız anayasalarda olmuyor.)

Punk gibi başkaldırıcı altkültürlere veya daha bütünsel yaşam alternatifleri öneren (sosyalistler, Yeşiller...) gruplara şiddetle karşı çıkmalarının nedenini, burada biraz daha iyi anlamak mümkün. Bir genç, varolan yaşam tarzına, dolaysızca yaşadığı düzeyde "dünyanın gidişatına" karşı hoşnutsuzluk duyuyor. Çevresinde de aynı dertten "muzdarip" olan bir sürü grup var: Punkçular, Heavy Metallciler, Skinheadler, veya Yeşiller, sol yılpazesi içinde çeşitli kıvrımlar. "Hoşnutsuz" genç, bütün bunları karşısında "birşeylere" karşı çıkan, "her şeyi" tümden neddeden "birileri" olarak görüyor. Bu çok derin bir konu ama; herhalde bu iki tarafın "birbirine kavuşamaması" hoşnutsuzluk nesnelerinin pek iyi tanımlanmamışlığından kaynaklanıyor). Üstelik bu "muhalif"lerin radikalliği de günlük yaşamın karmaşası içinde süregiden ayrılmaz ve "farksız" bir unsur olarak algılanıyor; reddedilenlereddedenbirbirine karışıveriyor. Üstelik bu "muhalif" gruplar oldukça gürültücü ve "rahatsız edici". Öte tarafta ise, bütün bunlardan çok **farklı** "herkesin kolayca olamadığı" bir Teddylik var. Teddylik **var** dedik, hemen araya sıkıştıralım; Teddyliğin varlığını sürdürmesine ve yayılmasına "pazar" epey yardımcı oluyor. Rengarenk ve sürekli değişen, yenisi çıkan giyim eşyaları, takılar, lüks mekanlar.. bunlar belli bir 'estetik' yapısı olan ve belli bir çekicilik oluşturan

"şeyler". Gencimizin maddi durumu da iyiyse, bu serserilere katılmaktansa Teddy olması kadar doğal bir şey olamaz. Bütün her şeyin sorumlusu, "fitnenin başı" olarak da solcusundan Punkuna kadar bütün a-sosyal, başkaldırıcı grupları görüp onları günah keçisi yapmak da, bu ideolojik zincirin kopmaz bir halkası oluyor. Özellikle Punk büyük düşman. Çünkü Heavy Metall, Skinhead, Punk, Rockabilly ve benzeri 1975 sonrası gençliklerin ortak özelliği, "No Future" - yani geleceksizlik. Gelecekten umut kesilmiş durumda. Bu karamsarlık umursamaz biçimiyle Teddylerde de var. Onların da gelecek hakkında hiçbir beklentileri yok. Ama Teddyler, çoğunun aile yapılarının da etkisiyle, çözümü geçmişte arıyorlar. Herşeyin eskiden iyi olduğunu, şimdi ise onulmaz biçimde bozulduğunu düşünüyorlar. Punklar ise geçmiş ile bugün arasında ayrım yapmıyorlar. Teddylerin "son iyi şeyler" olarak gördüğü ahlakitutucu değerler ise onlar için en temel saldırı odakları. Bu durumda Punklar Teddyleri "iyi-dün"ün bo-

zulmasına sebep olan, düzeni bozan serseri sürüsü olarak görünüyor. Solcular ise (Teddylerin gözünde) bu "toplum-bozma" işini -yanlış da olsa- bir amaç uğruna yaptıkları için, daha anlayışla karşılanıyorlar. Öyle ya, nasıl olsa uğraştıkları işin olacağı yok!

Bizim Tunalı gençliğimizde karşılaştırdığımız da, bizim "Teddylerimiz"in tarihi-toplumsal kökenlerinin bu olmadığı açık. Gerçi Türkiye'de de Tunalı'lı gençlerin çoğu ekonomik durumu iyi olan kesimlerden. Ancak Tunalı gençliğinden olmanın, varolan "resmi" yaşam biçiminden hoşhutsuzluktan kaynaklanmakla birlikte, başka bir hoşnutsuz gruba tepki olduğu pek söylenemez. Bunun içindir ki, hafta sonlarında Tunali'ya gecekondulardan akın olabiliyor. Kavaklıdere'lilerle, İncirli'liler bir güzel kaynaşıveriyorlar; en fazlası birbirleriyle dalga geçiyorlar-kimsenin kimseyi öldürdüğü yok. Ancak tabii Avrupa'dakilerle bizimkiler arasında belirleyici bir ortak payda var: Tunalı gençliği de hoşnutsuzluk-tepki potansiyelini "uyuşmacı" bir kanala akıtıyor. Ne bir karşı-kültür üretiyor, ne de varolan "resmi" yaşama olan muhalefetinin bilincine varıyor. Hazır olarak sunulan, başı sonu belli, inisyatif tanımayan "dersine-iyi-çalışıp-ilerde-büyük-adam-olma" yaşam çizgisinden kaçar, "değişik" bir şeyler ararken, gene hazır, gene inisyatif tanımayan, gene **kendisi tarafından kurulmamış, hazır** bir yaşamı yaşamaktan ibaret bir rutinin içine giriyor... Diğer yandan, önemli bir ayrıntı var: Türk Teddysinde nostalji, yani geçmişe özlem duyma filan gibi şeyler yok. Bunu herhalde iki şeye borçluyuz: 1) Türkiye'de "ekonomik durumu iyi olanlarca" lâyıkıyla ve bizzat üretilmiş özgül bir kültür yok; dolayısıyla özlenecek bir şey de. 2) Türkiye'deki genç insanlar, belki Avrupa'dakilere oranla çok kötü şartlarda yaşasalar da, hâlâ geleceğe ilişkin olarak umutlu olabiliyorlar. İkincisi kazanırsa ne âlâ...

Devam edelim: Teddyler yaşamlarını nasıl geçiriyorlar? Bu bakımdan Tunalı gençliği ile arada özde bir fark yok. Teddylerin de yaşamı **görünmeye** dayanıyor. En şık, en farkettirici şekilde giyinerek, en havalı olarak, en kaliteli mekânlarda kendini teşhir etmek, hepsi bu.. Bunlar, her Teddy'nin "birey" olmasını, şahsiyetini kazanmasını sağladığı gibi, bir gruba girmesini ve kendisini Teddy sosyetesine kabul ettirmesini getiriyor. İşin en ilginç noktalarından biri de bu! Her şeyi bir kenara atan sınırsız bir narsizm, kendini yüceltme, kendini kabul ettirme zorunluluğunun terkesinde gidiyor. Yani, sonuçta ortalıkta yaşam etkinliği olarak hava atan, ne kadar üstün, ne kadar yüce olduğunu, en kahramanın, yarı tanrının, Star'ın kendisi olduğunu sergileyen, ama gruba kabul edilmedikçe "sap" gibi ortada kalacak olan bir koyun sürüsünden başka bir şey yok. Kaçılan yaşam tarzının içine düşüvermenin boyutlarından biri de -en önemlisi- bu zaten. Bu kibar ve elit "ahali"nin, eski feodal asalet kurallarını veya diplomatik protokolü anımsatan çok sıkı davranış kuralları var. Ölçülü konuşma, birtakım hayvan isimleri dışında küfür kullanmama, aykırılık etmeme, hanımlara her yerde öncelik verme gibi "mecburi faziletlerin" yanısıra, saçların nasıl havalandırılacağını ellerin nasıl ve nerede tutulacağını, kafa salınımlarını, bakışları, duruşları düzenleyen "talimatnameler" var. Bizim Tunalı gençliğimiz, burada da ayrılıyor. Böyle bir geçmişi ve geleneği olmadığından "delikanlılık", "külhanbeylik" gibisinden geleneklere "atıf yapmak" zorunda kalıyor.

En önemli ayrım da herhalde cinsellik konusunda. Teddylerde cinsellik neredeyse "tasfiye edilmiş". Batının "endüstrileşmiş" toplumunda, genellikle kabul gören ta birlecinselliğin "serbestleşmesi", aslında daha çok cinselliğin insan ilişkisi olmaktan çıkıp "edinilecek" bir şey haline gelmesinin doğurduğu bir iticilik var. Bu iticiliğin dönüştüğü tepki, örneğin Punk'ta cinselliğin aşağılanması, Teddylerde ise "kâale alınmaması" olarak ortaya çıkıyor. Bu da elitliğin bir öğesi oluyor elbet; ne de olsa "farklı" bir şey. Tunalı Hilmi gençliğinin yaşamında ise, cinsellik çıkınca herhalde geriye konuşmak için bile bir şey kalmaz. Kız (veya oğlan) tavlamasız Tunalı hayatı olabilemez. Eskaza bir olursa, o zaman öyle iki Punku öldürmekle falan da iş bitmez; "neuzubillah" hepimizi kırıp geçirirler.

Tanrı Türk Teddysini korusun!..

YALAN SÖYLEYEN KENTLER

KARŞI ÖYKÜLER / Özcan Karabulut

Masalsı yüzler, pastaneler... Gösterişli başkentin akşam güneşleri... İşte güzel kadınların gelip geçişi... Kent orkestrası uyutucu şarkılarını söylüyor. Anlamsız bir dünyanın ezgilerini dinliyorsunuz. Yorgun gözler heyecansız. Takvimlerdeki sayılar boş. Sönmüş gözlerinizle bir cehennem gibisiniz.

Eşsiz varlıklarını kalabalıkta unutanlar kimlerdi?

Bu kentte nasıl kayboldunuz?

Belki bir iş buluşmasında yitirdiniz kendinizi. Kentin işlek köşelerindeki aşk buluşmalarında. Belki de telefon kulübelerine sızdı siluetleriniz. Konuşmalarınız bulvarların uğultusuna karıştı. Oysa yumuşak ve cilalı yarınlarınız vardı! Düşlerinizden ışıklı kentler geçerdi, martıların kanat çırparak yükseldiği denizler. İşçi tulumlarınızla, kot pantolonlarınızla sevinçli şarkılar söylerdiniz. Kaygısız hayat dilimlerinde bulurduk sizi. Yüce kitaplar adına yemin etmiştiniz; hayali serüvenlerden mutluluk devşirmek yaşamınıza renk katacaktı!

(Kalın bir gübre yığını üzerinde yürürsünüz. Orada dumanı tüten evlerin mutlu, insanların da sevecen olduklarını görürsünüz! Bir tütün bekçisi çıkar karşınıza, düzelen hayata aldırmayarak kafa çeker -güzel ama; bu tütün bekçisinin yaşamı neden çöküşlerle dolu?-, kırışık yüzünden sövgüler dökülür... Elli yıllık kente uyarlanmış yaşamının birdenbire çekilmez geldiğini, ruhsal yapısının bir başkaldırı şarkısı söylediğini anladığınızda; ulusal/sınıfsal bir yaşamla hiçbir yakınlığı olmadığı halde, bu tütün bekçisinin sinirsel çöküşlerine bir anlam veremezsiniz!)

Kentin suçsuz insanları kimlerdi?

İşsiz ruhların o yürek çarpıntılı şarkılarını işittiniz mi?

Kent orkestrası bayram şarkılarını çalıyordu. Genç, yaşlı herkes başka dünyalara göç etmiş gibiydiler. Pişmanlıklar, duygusal açlıklar, hepsi düşsel ezgilerin o tatlı akıntısına bırakılmıştı. Hayat, kaldırımlardaki uyumlu yürüyüşlerle, vitrinlerdeki ışıltılı dekorlar arasında geçiyordu. Cesetsi gövdeler, kentin çelişkilerini uzlaştıran giysilerle örtülmüştü.

Alanlar bomboştu ve başıboşlar gizli öfkeleriyle bakıyorlardı. Hayat giderek uzaklaşan gri bir tabloydu. Hoş kokularınızdan tanıyorduk sizi. Gözlerinizdeki soylu parıltılardan. Sizler suçsuz namussuzlardınız! Güven Park'ındaki banklara oturmuş yüzlerce kılıktaki varlıklarınız temizlikçi kadınlara(!) aşk ezgileri yollarlardı. Suçsuzluğunuzu gizlemek için korkunç çaba gösterirdiniz. Gazete okuyuşlarınız ele verirdi sizi. Ayakkabı boyatışlarınız, kesişen bakışlarınız - kimi banklara oturmuş dinleniyor, kimi de bir pencereden manzarayı izliyor. Birileri dolmuş kuyruğunda, iki kişi merdivenleri çıkıyor. Sarmaş dolaş iki sevgili uzaklaşıyor. Biri gözlerini uzaklara çevirmiş. Siz kendinizi ele vermemek için direniyorsunuz kardeşim.

Başdöndürücü kalabalık, kederli insanlar, sevgilisiz gençler bir ölüm-kalım savaşı sürdürürlerdi ya, eleştirisiz ve aldırışsız yaşardınız. Can çekişlerle dolu günlerden kaçıp hayali serüvenlere dalışınız, renkleriyle ritmiyle ilişki kuramadığınız bir kentin ipuçları, dizi bir arada tutacak güçlü bir duygu, herhangi bir şey her zaman bulunurdu.

Kentin sokakları, doğup batan güneşleri hızla değişirdi. Bulvarların şarkısını dinleyenlerin gelecekssiz hayatı da biraz daha uzaklaşırdı. Hoşgörülüydünüz. Tunalı Hilmi'nin zenginliklerini size kimin bağışladığını sormayacak kadar! Hayatınızda karşılığı olmayan pembe serüvenlere girer, oralarda kanat çırpardınız. Ayaklarınızı yeryüzüne basacak kadar bir toprak parçası bulduğunuzda ise, gündelik hayatın o sıkıcı gürültüsüne karışırdınız. Oysa sayısız sıkıntıyı içten içe yaşamak gibi kötü huylarınız da vardı.

Ara sıra kırışık yüzlerinizde, cenneti elinden alınmış iyi ruhların kızgınlığını görürdük. Her şeyinizle kentin vazgeçilmez varlıklarıydınız.

(Masalsı yüzler, pastaneler... Gösterişli başkentin akşam güneşleri... İşte güzel kadınların gelip geçişi... Kent orkestrası uyutucu şarkılarını söylüyor. Anlamsız bir dünyanın ezgilerini dinliyorsunuz. Yorgun gözler heyecansız. Takvimlerdeki sayılar boş. Sönmüş gözlerinizle bir cehennem gibisiniz.)

Kendilerinin olmayan sokaklarda yaşayanlar kimlerdi?
Uyumlu yürüyüşlerinizle kentleri nasıl kaygılandırdınız?
Müthiş aşklar
..... toplantısı
Tüyler ürpertici cinayet
..... buluşması
San Francisco Sokakları
Hikayeler...

Siz sarhoş oldukça, dünyayı unuttukça, buluşmalara koştukça, tehlikeli bir oyunda güldükçe; bağırdıkça, içki masalarında, sokak köşelerinde, önlemler alınırken, suçlar bağışlanırken, tutkularınızla, sıkıntılarınızla, tuhaflıklarınızla... bir kentli kimliği taşıyor, aynı kan kırmızısı adreslerde kalıyordunuz. Anlayarak/anlamayarak dünyayı değiştirmek gibi yaşayışlarınız vardı.

(Kente çağcıl duraklar döşemişler. Renkli filmler ortalıkta. Yanakları şenlik ateşi basmış. Ve her yanda çiçekler açmış. Bir şeye dikkat ama! Kentteki tuhaflıklara anlayışlı olacak, soylu davranacaksınız. Uyumsuz yaşayışlarınıza yer yok! İnce bir yol çizilmiştir sizin için; dikkatli yürüyeceksiniz; her şeyi berbat etmemek için, kırıp dökmemek için!..)

BU ŞİİRDE
ŞİİR ÖNCESİ BİR YOLCULUKTA
BİR KARŞILAŞMAYI ANIMSAYIŞ

Nuray Tekin

Gümüşbalıkları denizüstüne yağmur yağdırır
(Karşılaman: Binlerce küçük öpüş)
Yaşlı kadın mırıldanır:
"Yararı ne,
Ekinler olgun
Yararı ne"
(Biliyorsun bir akşamüzeri ağlayış)
Gümüşbalıkları yüreğime gecikmiş yağmurlar yağdırır.

Bu, şiirin altıncı ve son şekli. Bu şekle gelmeden önceki durakları şöyle:

1- Dış görünümlerin, algılayanın (benim) içindekilere-bir duyguya, bir düşünceye, yaşanılmışın izlerine- benzetilmesi, onları çağrıştırması, anımsatması, bir daha yaşatması. Bunların karışık bir şekilde yani, anımsatan ile anımsanan, benzetilen ile benzeyen, çağrıştıran ile çağrışanın... yanyana sıralanmasıyla oluşan ilk yazım. Ancak o anda belirsizdir pekçok şey. Benzeyen ne, benzetilen ne? Ve, neden? Tam olgunlaşmamıştır henüz. Aynı zamanda söz konusu olan, anlatılış biçimlerinin yaratılamışlığının neden olduğu belirsizliktir de.

Burada bildiğim tek şey, birkaç görünümden çok etkilendiğim ve bunların beni kendi dışlarına çağırmaları. Bu görünümler şunlar: Vapurdayım, denize bakıyorum. Derken, dipten bir sürü küçücük balık denizin yüzeyine küçük vuruşlarla dokunuyorlar. Belki birşeyler yiyorlar. Denizin, balıkların bulunduğu kısmına yağmur yağıyormuş gibi oluyor.

Bir sürü küçücük balık denizin üzerine yağmur yağdırıyor.

Belki birşey yemiyorlar, denizi öpüyorlar. Bu çağrışımın ardından bir anımsama: Bir karşılaşmanın öpüşleri, onun ardından gelen iki kişilik bir ağlayış, denize yansıyan ışıkların renk cümbüşü.

Binlerce küçük öpüş
Ağlayış
Renkler

Birden gerçek bir yağmur yağmaya başlıyor. Şiddetli bir yaz yağmuru. Sanki, gümüşbalıklarının yağmuruna nisbet, yağıyor, *"yağmur ben'im"* der gibi. Yağmur beni oldum olası etkilemiştir zaten. Yanımda oturan yaşlı kadının kendi kendine konuşur gibi söyledikleri irkiltiyor beni.

"Şimdi yağan yağmurun ne yararı var, ekinler olgunlaştıktan sonra yağan yağmur.."

Tüm bunlar bir bakıma, ilk etkinin korunabilmesi, sonraki yazımlarda bu etkinin yok olmaması, tekrar yaşanabilmesi için kağıda geçmiş, ancak çok sonra şiirin ögesi olabilecek tümceler, sözcükler.

2- Yaşamımın, başka yaşamlarınbütüngecikmeleri geliyor usuma. Gecikmeler, duyarlık törpüleri. Hepsine lanet okuyorum, tüm gecikmelere. Güzellikler de gecikirse güzel değil. Gecikmiş gülüşlere, öpüşlere insan nasıl duyarlı olabilir ve yanıt verebilir. Artık yavaş yavaş görünüm beni ayaklandırıyor. Benzeyen, çağrışan, anımsanan belirginleşmeye başlıyor.

Binlerce küçük öpüş/karşılaman
Ağlayış/biliyorsun
Renkler/girişimi
Bir görünümün şiirini yakalayıp yazamamak
Bir sürü küçük balık denizin üzerine yağmur yağdırıyor
Gümüşbalığı mı?
Hiç gümüşbalığı gördün mü?

GÜMÜŞBALIKLARI DENİZÜSTÜNE YAĞMUR YAĞDIRIR

Gümüşbalıkları yüreğime yağmur yağdırır.
Yağmur olmak,
denize yağan yağmur olmak,
deniz olmak.

YAŞLI KADIN MIRILDANIR
"YARARI NE
EKİNLER OLGUN
YARARI NE"
GÜMÜŞBALIKLARI YÜREĞİME GECİKMİŞ
YAĞMURLAR YAĞDIRIR

3-'te şiirin bittiğini sanıyorum.

GÜMÜŞBALIKLARI DENİZÜSTÜNE
YAĞMUR YAĞDIRIR

Binlerce küçük öpüş, karşılaman

YAŞLI KADIN MIRILDANIR:
GÜMÜŞBALIKLARI YÜREĞİME
GECİKMİŞ
YAĞMURLAR YAĞDIRIR

4- 15-20 gün sonra bitmemiş olduğunu görüyorum. 3'ten attığım cümleleri tekrar yazıyorum. Bu yazım, 1,2 ve 3'ün harman edilmesi bir bakıma. Şimdiye kadar yazdığım tüm tümceleri arka arkaya sıralıyorum.

5-

KARŞILAMAN: BİNLERCE KÜÇÜK
ÖPÜŞ
BİLİYORSUN, BİR AKŞAMÜZERİ
AĞLAYIŞ

Bir sürü küçük balık denizüstüne yağmur
yağdırıyor

(Gümüşbalığı mı)
(Hiç gümüşbalığı gördün mü?

GÜMÜŞBALIKLARI DENİZÜSTÜNE
YAĞMUR YAĞDIRIR
YAŞLI KADIN MIRILDANIR:
"YARARI NE
EKİNLER OLGUN
YARARI NE"
GÜMÜŞBALIKLARI YÜREĞİME
GECİKMİŞ
YAĞMURLAR YAĞDIRIR

3,4 ve 5 artık çağrıştıran-çağrışan, benzetilen-benzeyen, anımsatan-anımsananları, belirginleştirebilmek ve bu belirginlikte yansıtabilmek sağlamlığını sağlamaya yönelik değiştirmeler.

6. ve son şekli yazdıktan sonra görüyorum ki, onun öncesindeki değiştirmelerde birşeyler olmuş, elimden birşeyler kaçmış; Gümüşbalıklarının denizin üzerine yağdırdığı yağmurla anımsanan bir-karşılaşmanın öpüşlerinin özelliği (onlar gecikmiş değildi..), yaşlı kadının gecikmiş bir yağmura, beni irkilten seslenişi ile önemini yitiriyor. Ben, tüm gecikmelerin ağırlığını duyuyorum ve şiirdeki öpüşler, anımsanan belli öpüşler olmaktan çıkıp, gecikmiş öpüşler oluyor. Bir görünümün beni etkilediği anda yaşlı kadının o sözleri olmasaydı (o anda söylenmesi ile ilk etkiye karışmış oluyordu o sözler) ya da olduğu halde beni duyarlı olduğum bir noktada (gecikmişlik) etkilemeselerdi "şiir" belki de şu olacaktı, (ya da şiir olamayacaktı) :

Karşılaman: Binlerce küçük öpüş
Gümüşbalıkları denizüstüne yağmur yağdırır
Biliyorsun, bir akşamüzeri ağlayış:

Öyleyse; *"Bir Yolculukta Bir Karşılaşmayı Anımsayış"*ın sınırları dışına çıkmadan-çünkü eğer öyle olursa, bilgisizliğimin sınırları içinde söz söyleyemeye başlayabilirim-şunları söyleyebilirim:

Görünümlerin aynı örgünün parçaları olamaması (bunun nedeni öznede de olabilir); ya da belirsiz de olsa şiirin oluşum sürecinin başından beri, hatta ondan da önce, düşünce, bilgi, yaşantı izleri, duyarlık... olarak öznede varolan ve sürecin bir anında karşısına herhangi bir biçimde (burada yaşlı kadının sözleri olarak) çıkıvermesiyle, bunların ayaklanmasına yolaçan, sonra da *"herşeyi kendi rengine boyayıveren bir neden"* olan şeyden yoksunluk, yazmaya engel.

Her iki durumda da nesnelin okları kırılacak, öznenin yaşantılarının aynı noktasına ulaşamayacak, herşey dağınıklaşacak ve parçalanacaktı. (Tersi bir oluşla da, baştan beri duyulan duyguyla yüklü ve onun yönlendirdiği bir bakışın olmadığı durumda da sonuç aynı olurdu.)

Birdenbire karşıma çıkıveren şey ise, ondan öncesiyle hesaplaşmama neden oluyor, eski örgü bozuluyor, değişiyor ve yeni bir örgü oluşuyor.

* * *

EVDE KALMIŞ KIZLARIN İÇ KONUŞMALARI

ertuğrul başer

1. iri bir sivilcenin resmi aynaya dağılıyorsa
kirli kanlıysa
anlamsız çok konuşan ihtiyarın dahi sözünü kesemiyorsa
buzlar çözüldü derken işim var'lı acele telefonluysa
yani ağlasa ağıdı ağıda benzemez bir çocukluk sonuysa
artık kahve kırıtmalı saatler başlamıştır.
gözucuyla memelerine bakılmış umutlanmıştır
gene buyrun bekleriz efendim akşamları
puslu bir gülüşle kolkola uğurlamış
çoğu zaman kendi kazılmış mezarlığına
veya salındıkça yırtılan bir eteğin
hülyalı sıcaklığına kapanmıştır.
"Hüzünlü bir zaman bırakmıştım bu yola
bir çocuk dokunmuştu
köşe başında bir mektup bırakmıştım
kaçamak bir sigara dumanı bir küfür
anı defterlerinde sepet sepet yumurta
ve kötü bir jiletle kazılmış kalbim
muzur satırlarla dolu tahta sırada.

Halacığım doğum kontrol haplarına
yahut içe dönük yüreğinin korkunç kitaplarına
başlayabilir miyim?"

Bunlar yaşanmamışlığın başucu fotoğrafları
burunlar almalıyım göğüsler almalıyım
rengi olmayan sözler özleyiş salonları
kokular almalıyım
diş izleri gerilme pörsümüşlük...
"Orda kendini doyurmağa çalışsa iki aç çocuk
-ah beden öğretmeni o kaymakam karısı-
ortalık kızarır birdenbire gözü döner zamanın
yüzlerinde çığlık çığlığa bir şehvet kasırgası
yumruklar morarmış pergel izleri
tekmeler altında çok küçük bir şey.

Hocam kimden öğrenir bu çocuklar bacaklanmayı?"

Bu kızlar nedense kendini dehşetle tanımıştır
dehşetle tanımış acıkmış acıkmış hep acıkmıştır.
Hiç bitmeyen bir ayinde gezerler sanki
süzülse başı döner adımları heyecanlanır
ölçüsü verilmiştir hayatın büyümüş gözaltındadır.

"Kuduz bir köpek mi akrep mi yelkovanı ısıran
yaklaşma saatlara yaklaşma
kaçmak istiyorum çocukluğu bitirme sınavından
elimi tut çekiyorlar elimi tut bırakma
anne..."

Kartonları verilmiştir bu filmin boyutları bellidir
sözcükleri öpüşü uzunluğu bellidir.
İç bükey bir camla kesilir makara şeritleri
gölgesi bol laciverdimsi kopuk kopuktur biraz
tek teli çığlık - özü bir saz gibi usanılmaz
yeniden
yeniden seyredilir.

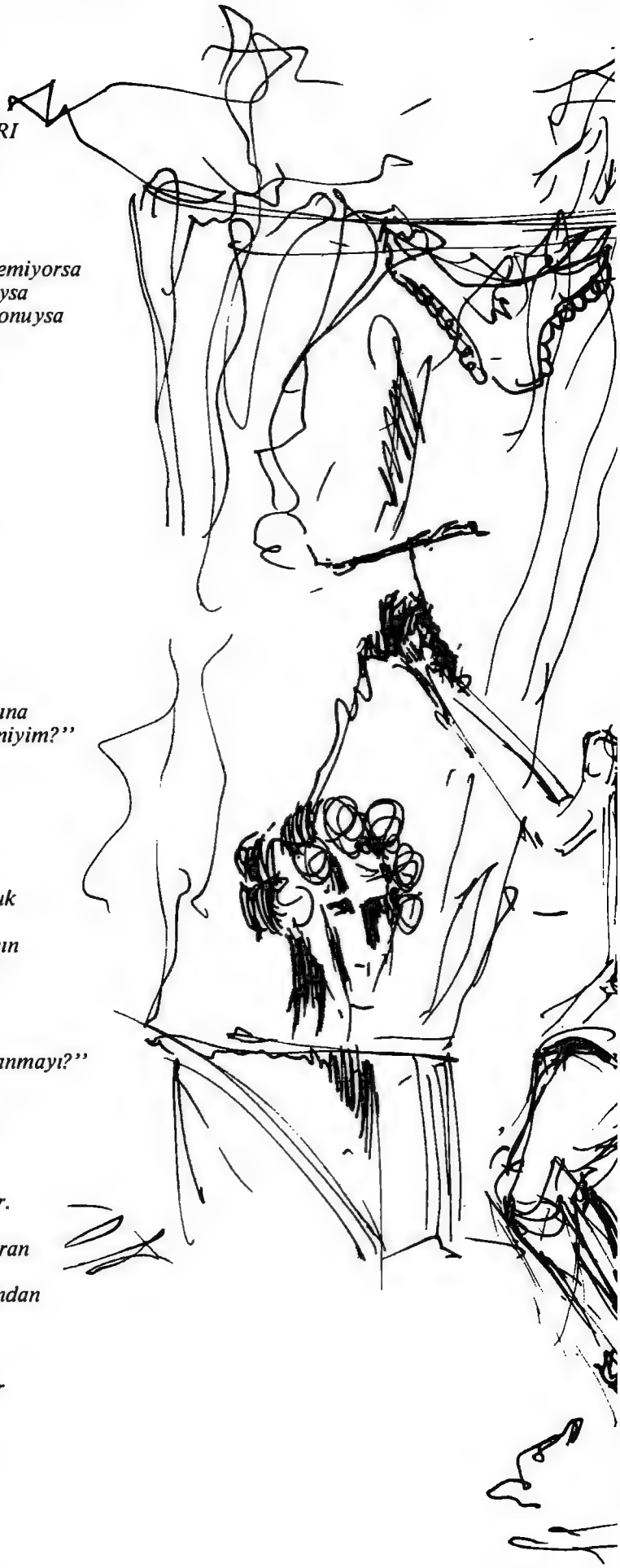

"Hâlâ seni seviyorum
galiba
anne..."

Bazan çıkar korkunç bir sağanakta bulur kendini:
— Herşeyin bir sahibi vardır insana ait herşeyin
(Güzelliğin uzun ince taciri bağırıyor)
— Mumyalar! İç denizlerin sahibi benim...

2. Böyleleri yalnızlığı son deliğine kadar düğmeler

hırkası vardır.
Doğmamış çocuk yastıklarına
albümlerde çürüyen renksiz resimler gibi
gitgide kamburlaşan bir kocanın sesini işler
gözleri ya camlarda ya da aynalardadır.

Aynalar kimden öğrendiniz çirkinliğin ipince çizgisini?
"Hangi baba-yiğit suçluyor bizi
çıksın yüzüne tükürelim.
Biz ölülerin yığılmış kemikleri
birikmiş biriken birikir sesleriyiz
biz kocalığın dehşeti
şişmiş prens gözlerinin yüzer denizleriyiz.

Hangi ana-yiğit suçluyor bizi
gelsin yüzüne tükürelim.
Evde kalmış bir hayat kendi resmiyle değil
bizimle gözgöze gelir
kahrolur saydam yüzeylerimiz yutkunur söyleyemez.
Eyyy açlığın acısı
seni bizden başka en iyi kim bilebilir?"

3. Siz bu şiiri okuyan kocalarım
yarın postaya bakın adınıza bir mektup çıkacaktır.
şaşırmayın
üstünde ya çok genel
ya da çok özel evlerde basılmış parmak izleri
vardır
Dünyanin bütün kadınlarının.

Bu mektup tarihsizdir
bir tüccar defterinden koparılmış
sayfasız sarı
belki şişman bir kızın
zayıflayan rejimli bir ölüyle o parkta buluşması.
"Dünyanın bütün yürekleri
ölülerin mirasını reddedin
zamanın ve aynaların iktidarı devrilsin!"
diye bağırır.

Altında bugünü yarına bağlayan bir tarih vardır.

"KİRALIK GÜZELLİĞİN ETTEN ŞEHİRLERİNE
KARŞI
SEVGİNİN YENİDEN YENİDEN BÖLÜNMESİNE
DERİN İÇ-FENERLERİN EŞYAYA GÖMÜLMESİNE
KARŞI
BİRLEŞİN!!.."

1960'LI YILLARDA ABD'DE ÖĞRENCİ HAREKETLERİ -I

—Tanıl Bora—

1960'lara gelirken ABD

İkinci dünya savaşı sonrasında, bütün kapitalist ülkeler, bir yeniden-inşa sürecine girdiler. Bu yeniden-inşa, salt altyapıya ilişkin bir 'inşaat' sorunu değil, aynı zamanda bütün olarak kapitalist sistemde yapısal bir değişiklikti. İşletme-içi kapitalist işbölümünde olduğu gibi uluslararası kapitalist işbölümünde de bir değişiklik söz konusuydu. Savaştan siyasi ve ekonomik yönden en güçlü ülke olarak çıkan ve yeniden-inşa sürecinin dünya ölçeğindeki merkezi ve itici gücü olan ABD'de, bu yapısal değişiklik bütün boyutlarıyla çok daha hızlı olarak yaşandı. Uluslararası kapitalizmin yeni yapısına bağlı olarak oluşan yeni ekonomik-toplumsal örgütlenme, ABD'de 1950'lerin başından itibaren 'oturmaya' başlamıştı. Göreli olarak çabuk gerçekleşen yapısal değişim, toplumun her kesiminde, özellikle de nesnel konumu gereği 'muğlakta' olan orta sınıfta sarsıntıya yol açtı. Bu sarsıntı ve insanların toplumsal gelişmelerle oluşan 'yeni' yaşam biçimini kavramaktan, onun içindeki konumlarının ne olduğunu anlamaktan acizliği, toplumda apolitikleşmeye yol açtı. McCarthy'cilikle birlikte 'komünizmin hür dünyayı tehdit ettiği' fikri, Amerikan iç ve dış politikasında belirleyici bir motif oldu. Yaratılan bu 'fobi'ye eşlik eden baskı ortamı, apolitikleşmeyi güçlendirdi. Amerikan toplumunun oldukça suskun olarak 'seyrettiği' bu gergin dönemde, bu edilgin ve baskıcı yaşama tepkiler de vardı. Varolan toplumu ve yaşam biçimini olduğu gibi yadsıyan 'beatnikler', bir toplumsal muhalefetin nüvesini oluşturuyorlardı. Bu nüve, daha sonra, 60'lı yıllarda 'Hippi' hareketi ile gerçekten de toplumda etkinlik kazanacaktı...

Ancak, dünya genelinde kapitalizmin yapısal değişiminin örgütlenmesini tamamlaması ile, 60'lı yıllarla birlikte artık oluşan yeni toplumsal yapılar kendi dinamiklerini harekete geçirmeye başladılar. Sovyetler Birliği'nin bu yeni 'düzen'' içerisindeki konumunun belirlenmesi ile, ABD hükümeti ve McCarthy tarafından sunulduğu ismiyle 'komünizm-hür dünya' arasındaki çatışma ortadan kalktı. 1959'da Kruşçev'in Amerika'yı ziyareti ile ABD-SSCB ilişkileri oldukça ılımlaştı. McCarthy'ciliğin 'misyonu' bitmişti. 1960'da Demokrat Parti ve onun başkan adayı Kennedy'nin iktidara gelmesi, toplumsal yaşamın otoriter yapısının en azından fiziki görünümünün ortadan kalkmasını, iç politikada da ılımlılaşmayı temsil ediyordu. Kennedy, seçim programında ve konuşmalarında, '18. yüzyılda Amerika'ya gelen ilk göçmen kolonilerinin dayanışmacı havası'nı vurguluyor, Amerikalılara özgü canlılık, yaratıcılık, çalışma azmi ve özgür kişiliği yeniden tesis etme' hedefini belirliyordu. Amerika, 'yeniden doğacaktı'. Böylece, geçiş döneminin belirsizliğinin, durgunluğunun ve suskunluğunun sona ermesi ile oluşan toplumsal hareketlilik, giderek 1965'ten sonra toplumsal düzenle çatışma reddesine vardı. Bu hareketliliği bünyesinde toplayan ve toplumsal düzenle 'zıtlaşan' hareketler, hippi hareketi ve öğrenci hareketi idi. Bu yazının konusu, bunlardan klasik anlamda 'daha' politik karakterli olanı: öğrenci hareketi. ABD'deki öğrenci hareketinin diğer bir özelliği, geleneksel motiflerin, eylem biçimlerinin, kurumların dışına çıkan bir toplumsal muhalefet hareketi olması. Ve tabii sonra bu 'yeni'liklerden arınıp geleneksel muhalefet unsurlarıyla benzerleşmesi.. Sonunda da düzen içinde eri(til)mesi. Aynen Fransa'daki, Almanya'daki veya başka biryerdeki öğrenci hareketi gibi. Yani, ABD öğrenci hareketi de, 1968 'ruhunun' kopmaz bir parçası...

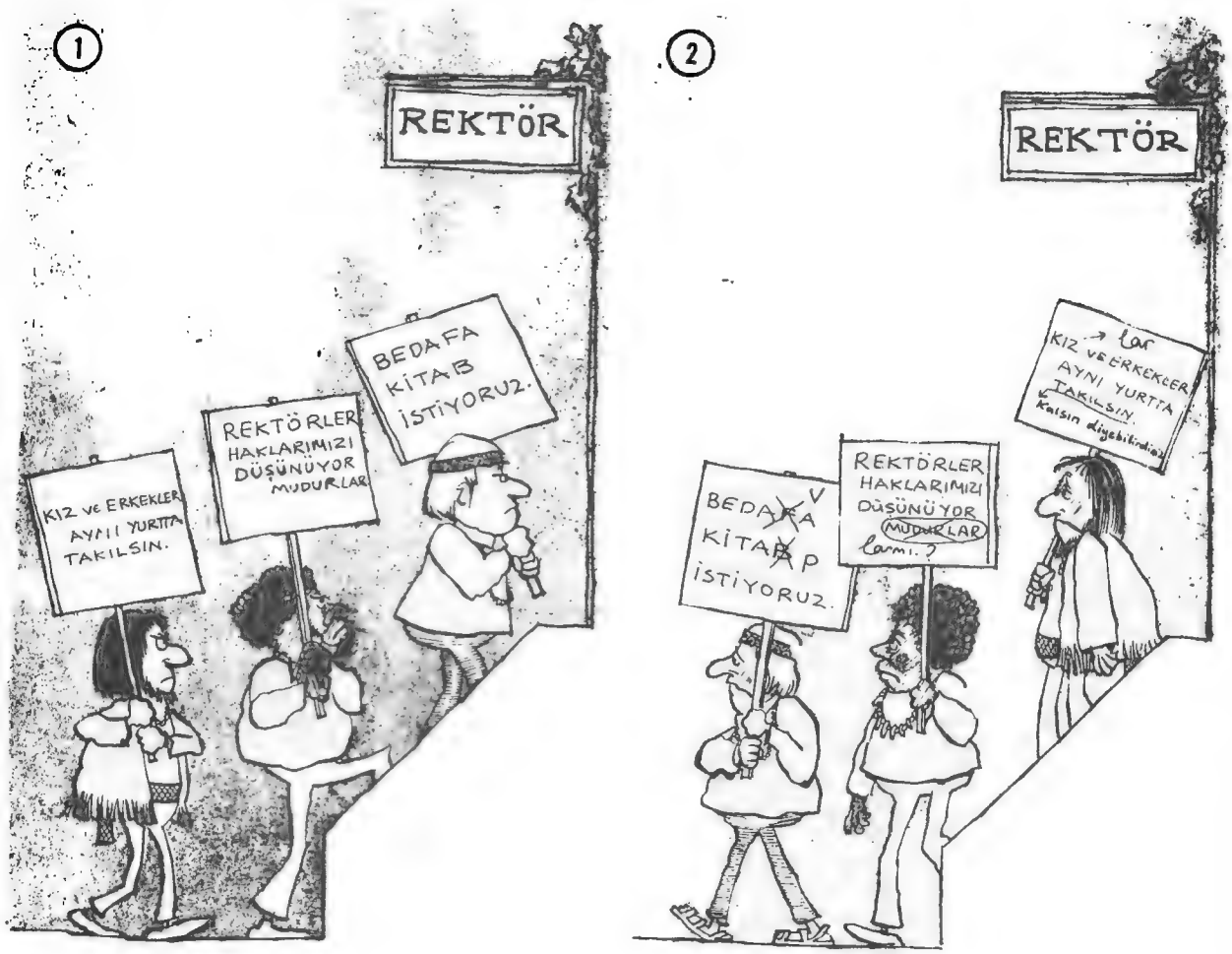

Karikatür: Sergio Aragones

1960'ların ilk yarısı: SDS ve SNCC

ABD'de 1905'te, solcu yazarlar Upton Sinclair ve Jack London tarafından, 'League for Industrial Democracy (Endüstriyel Demokrasi Birliği)' kurulmuştu. Bu birlik, bugünün Avrupasındaki Alman Sosyal Demokrat Partisi'ne yakın denebilecek anlayıştaydıve Amerika'da hiçbir zaman toplumsal ve siyasal olarak etkin bir güç olmadı. 1960'ta, bu varlığı ile yokluğu belli olmayan birlik, 'Students for a Democratic Society (Demokratik Toplum için Öğrenci Birliği)'-SDS adını aldı. SDS, eski birliğin siyasi anlayışının üç temel öğesini miras olarak almıştı: otoriter eğilimlere, faşizme ve Moskova Komünizmine karşıydı. Bütün bu ilkeler, 1938 Hitler-Stalin paktından sonra netleştirilmişlerdi. SDS, 1960-61 yıllarında, Amerika'nın belli başlı üniversitelerinde 'insan hakları' üzerine, 'eşitlik' üzerine, 'sosyal adalet' üzerine konferanslar düzenledi. Bu yıllarda SDS, Amerika'da McCarthy'ciliğin izlerini silmeye çalışan 'Yurttaş Hakları' hareketinin öncüsüydü. Bu konularla yakından ilgili

olarak, Amerikan toplumunda hâlâ ikinci sınıf insan muamelesi gören zencilerle yakınlaşma eğilimi ortaya çıktı. SDS'in 'namlı' önderi Tom Hayden, zenci-protestan önder Martin Luther King Jr.'un 'şiddete karşı pasif direniş' düşüncesinin egemen olduğu zenci örgütü SNCC ile (SNCC:'Student non-violent Coordinating Comitee- Şiddete karşı öğrenci koordinasyon komitesi) ilişkileri geliştirmek üzere SNCC'nin merkezinin bulunduğu Michigan'a gitti. Dönüşünde Tom Hayden'a SDS tarafından, Port Huron'da yapılacak olan genel kurulda sunulmak üzere bir 'Yeni Sol Manifestosu' hazırlama görevi verildi. Port Huron'da, hazırladığı bildiriyi sunan Tom Hayden, SDS'in ilk başkanı oldu (1962). Port Huron'a, Amerika'nın çeşitli sol eğilimli kuruluşları ve bu arada SNCC de temsilciler göndermişlerdi. SDS, kendi bünyesi içerisinde 'ideolojik yetersizlik'tespiti yaptı ve gene seminerler, konferanslar düzenleyerek ideolojik çalışma yapmaya başladı. Amerikan toplumunun, 'Amerikan tarzı yaşam'ın, o zamana dek varolan işçi hareketlerinin, liberalizmin, o dönemde göreli olarak ilerici sayılan Demokrat Parti'nin eleştirileri yapıldı.

Şunu da belirtmek gerek: SDS, Demokrat Parti'ye uzun bir süre büyük önem verdi. Özellikle, güney eyaletlerinde zencilerin anayasal haklarının 'işlerlik' kazanması için, Demokrat Parti'ye epey güven besledi. Hatta, SDS, Demokrat Parti içindeki sendikal ve liberal güçlerle bu hedefler doğrultusunda işbirliği yapmak için, 1964 yılında 'Missisippi Freedom Democratic Party' (Mississipi Özgürlük-Demokrasi Partisi)-MFDP'yi kurdu. Ancak, bu partinin etkinliği 1964 Ağustosundaki Demokrat Parti Kongresinde 'kaale alınmayınca', SDS daha ciddi bir Demokrat Parti eleştirisi yapma gereğini duydu. Bunda, genellikle güneyde MFDP üyelerine ve zencilere karşı gelişen terörün payı vardı. SDS, özellikle de SNCC'liler, o zamana dek değer verdikleri Demokrat Parti'nin toplumda örgütlü ırkçılığın dışında olmadığına ve 'düzen'in bir parçası olduğuna karar verdiler. Böylece, 'düzen'in, 'sistem'in bütününü yadsımaya yönelik eğilim, güçlenmeye başladı. Öğrenci ve zenci hareketi, varolan her türlü kurumlaşma ile göbek bağını kesiyordu.

SDS, 'doğrudan demokrasi'yi temel hedef olarak benimsedi. Ancak bu hedefin ve kavramın içeriği, siyasi, teorik boyutları hiç bir zaman net olarak belirlenmedi. Şöyle bir yöntem vardı kafalarda: demokratik karşı-örgütler kurulmalıydı. Bunlar, resmi kurumların dışında, ama onların alanında kurulan alternatif kurumlar olacaktı. SNCC ve SDS ile ilişkisi olan 'Genç Sosyalistler Birliği' ve 'İlerici İşçi Partisi' gibi sol örgütler, böylesi 'disiplinsiz' ve 'belirsiz' bir yapılanmaya karşı çıktılar. SDS ise, 'anti-entellektüalizm'den yana olunması gerektiğini vurguluyordu. Yapılması gereken, bütün toplumsal alanların bir alternatif kurumlar ağıyla örülmesiydi, SDS'e göre. SDS'in 'daha' somut olarak belirlediği hedefler ise öğrencilerin üniversitedeki konumlarının ve aileleriyle olan ilişkilerinin özgürleştirilmesi, bunun yanında demokrasi mücadelesinde işçilerle ittifaka gidilmesiydi. Ne var ki, bunlar da daha ziyade bir takım 'özlemler'' olarak kaldılar, 'iman edilen' mitoslara dönüştüler.

Zenciler: Ortak eylemden zenci radikalizmine

Bu arada SDS, bütün bu hedeflerin ABD kongresinde, işçiler arasında ve üniversitelerde dikkate alınmaması 'ihtimali' karşısında, toplumun horladığı, ikinci plana ittiği kesimlere (zencilere, güneyde plantasyonlarda çalışan, gettolarda yaşayan beyazlara yönelen) bir 'başkaldırı ruhu'nu 'daha daha somut' bir hedef olarak benimsedi. Onlara göre, sürekli ezilen zencinin 'keskinleşmiş bilinci', karşı-kurumlarda yer almasına daha elverişliydi. SDS ve SNCC'liler, kendilerini bu muhalefet potansiyelini harekete geçirecek 'katalizatörler' olarak görüyorlardı. Ayrıca, 'fakir ve ezilmişlerle' kurulacak ilişki, 'kendilerinin de eğitimini sağlayacaktı'. SDS, bu 'yeni ruhu' hayata geçirmek için, 'Ekonomik Araştırma ve Eylem Projesi'ni ilan etti. Bu proje ve seferberlik çağrısı, üniversitelerde pek fazla bir kıpırdanmaya yol açmadı. Ancak, 'insanların eşitliği' düşüncesine bağlı olarak, ABD'de beyazlarla tam anlamıyla eşit olmayan zencilerle dayanışma ve hatta babalarının, dedelerinin zencilere yaptıkları dolayısıyla duyulan 'utanç' ve 'aşağılık duygusu' ile güneydeki plantasyonlarda çok ilkel koşullarda çalışan zencilerle ilişki kurmak için, projeye katılan gençler oldu. Ama bunlar, zencilerle iletişim kuramadılar. Dilleri, kullandıkları kavramlar bu insanlara çok yabancıydı. Böylece bu proje, SDS'in hedeflerinin gerçekleşmesine katkıda bulunmaktan uzak kaldı ve 1965'de 'resmen' sona erdirildi.

Aynı noktada, zencilerin muhalefeti ile 'beyaz' öğrenci hareketi de birbirinden koptu. 1965'e kadar 'reformcu' olan SNCC, 'devrimci-milliyetçi' bir zenci örgütüne dönüştü. Bu dönüşümün biçimsel ifadesi, yıllarca başkanlık yapan John Lewis'in yerini, bir başka tanınmış zenci önder olan Stokeley Carmichael'in almasıydı. SNCC ve 'oradaki' zenciler, zenci insanın Amerikan toplumuna entegrasyonu için çalışma formülünü reddettiler. 1964'deki 'Yurttaş Hakları' beyannamesinin yerini 'Black Power' (Kara Güç) programı aldı. Bu, gerçekten radikal milliyetçi ve herşeyden önce **zencici** bir programdı. Burada, zenci topluluklarının iktisadi özerklik kazanmaları için çalışılması gerektiği söyleniyordu. Tanınmış zenci önder Malcolm X ve diğer bazı müslüman zenci gruplar da, 'şiddete karşı pasif direniş' fikrine karşı çıktılar, şiddete başvur-

manın gerekliliğini anlattılar. SNCC de, 'zencilerin yitik özgüvenlerini kazanmaları gerektiğini' söylemeye başladı. 1967'de, SNCC 'fakirleri' de dahil olmak üzere bütün beyazları 'düşman' olarak belirlemişti. Kaba Marksist anlayış, örgüte hakim olmaya başladı. Bütün bunlar, yaklaşık 5 yıl boyunca verilen, ancak bir türlü kanalları yaratılamayan demokrasi mücadelesinin başarısızlığının oluşturduğu bir tepkinin sonucuydu. Bu tepki, 1970'lerde 'Kara Güç' kavramının 'Kara Kapitalizm' ile eş anlamlı kullanılmasına kadar vardı. Zenci hareketi, artık düzeni değil, beyazların düzenini eleştiriyordu. Sorun bir düzen değişikliği değil, iktidar değişikliği sorunu olarak konmaya başlandı. Zenciler, kapitalizmiyle, partileriyle, herşeyiyle zencilerin dünyasını kurmak istiyorlardı; 'yeni' bir dünya kurmak değil. Böylece, SNCC etkinliğini yitirdi, yerini 'Kara Güç' gruplarına bıraktı. Gerçi 60'ların ikinci yarısında, başta 'Kara Panterler Partisi' olmak üzere, bir çok zenci grubun eylemleri tırmanış gösterdi ama.. bunlar öğrenci hareketi değil, radikal ve milliyetçi anlamıyla ZENCİ hareketiydi.

Öğrenciler arasında ve üniversitelerdeki hareketliliğin odağı ise, SDS'in merkezi olarak yürüttüğü faaliyetlerden, Berkeley Üniversitesine kaydı...

Berkeley:

'68' havasına giriliyor

Berkeley, Kaliforniya'dadır. Kaliforniya'nın en büyük ikinci kenti olan San Fransisco.ticari önemi ve bir liman kenti olması dolayısıyla ABD'nin en erken gelişen kentlerinden biri olmuş, sık sık grevlere, boykotlara, işçi hareketlerine, zenci eylemlerine sahne olmuştur. 'Altına hücum'un yöneldiği yer de Kaliforniya idi. Hippi hareketinin merkezinin San Fransisco, öğrenci hareketlerinin merkezinin de Berkeley olması, bu bakımdan raslantı değildir. Berkeley üniversitesinde de, Amerika'nın diğer belli başlı üniversitelerinde olduğu gibi, SDS'in Port Huron manifestosu tartışmalara yol açmış, buna koşut olarak San Fransisco'da zencilerle dayanışma eylemleri sıklaşmaya başlamıştı. Hemen hemen her hafta sessiz yürüyüşler ve sit-in'ler (oturarak protesto eylemi) yapılıyordu. Bu eylem biçimleri, Martin Luther King Jr.'un 'size vurana vurmayın!' sloganından ve pasif direnme anlayışından kaynaklanıyordu.

İşte, 1964'ün sonlarına doğru, bu asiliği ve keşmekeşi dizginlemek isteyen Berkeley Üniversitesi rektörlüğü, üniversite kampüsünün çıkışındaki yolun 'politik' eylemler için kullanılmasını yasakladı. 26 feet (ayak) genişliğindeki yol gerçi üniversite kampüsüne dahildi ama trafiğin de işlediği bir yoldu. Bu yol, öğrenciler tarafından, masa yerleştirip broşür dağıtmak için, sit-inler için sık sık kullanılıyordu. Karar, 18 öğrenci grubuyla rektörlük arasında geçen sert tartışmalara rağmen değiştirilmedi. 30 Eylül'de 5 öğrenci yola masalar yerleştirip broşür dağıtmaya başlayınca, yasağa uymadıkları için ifadeleri alınmak üzere rektörlüğe çağırıldılar. Ancak rektörlüğe yalnız bu 5 kişi değil, onlarla dayanıştıklarını söyleyen 500'den fazla öğrenci gitti. Sözcüleri Mario Savio, bundan sonra Berkeley'deki öğrencilerin lideri olarak ün kazanacaktı. Öğrenciler, rektörlükten kararın iptal edilmesini ve bundan böyle öğrencilere de üniversitede söz hakkı tanınmasını istediler. Berkeley'de aylarca sürecek olan mücadele, adını bu talepten aldı: Free Speech Movement-FSM (Serbest konuşma hareketi). Öğrencilerle üniversite yönetimi arasında saatlerce süren konuşmalar bir sonuç vermedi. 1 Ekim günü öğrenciler gene '26 feet'lik' yola masa koyup broşür dağıtmaya, konuşmalar yapmaya başladılar. Bir süre sonra polis geldi ve o sırada konuşma yapan genci tutukladı. Ancak tutuklanan gencin bindirildiği polis arabasının etrafı bir anda yüzlerce kişilik bir öğrenci kalabalığı ile çevrildi. Mario Savio arabanın tepesine çıkıp konuşmaya başladı. Eylem gece boyunca devam etti. Ertesi gün gelen 500 kadar polis öğrencilerin arasına coplarla girip polis arabasına ulaşmaya çalışırken, bunların da etrafı 7000 kişilik bir öğrenci kitlesi tarafından çevrildi. Nihayet, 32 saat süren bu eylem, rektörün megafonla arabadaki öğrencinin tutuklanmayacağını bildirmesiyle sona erdi. Öğrenciler bu olayla büyük bir kendine güven, moral gücü kazandılar, nelere kadir olduklarını gördüler. Bu arada SDS, telgrafla Berkeley'deki öğrencilerle dayanıştığını bildirmişti. Amerika'nın her yerindeki üniversitelerdeki öğrenciler de Berkeley'le dayanışmaya giriştiler. Sonraki iki ay boyunca Berkeley'de olduğu gibi Amerika'nın bütün belli başlı üniversitelerinde sit-in'ler, polisle çatışmalar, gösteriler, boykotlar birbirini izledi. Yüzlerce öğrenci tutuklandı, bunların serbest bırakılmaları için binlerce dolar kefalet ücreti ödendi aileleri tarafından. 1964 Aralığında Berkeley üniversitesi senatosu, binlerce öğrencinin etrafında tezahürat yapıp slogan atarak 'konuşmalara katıldığı' bir binada toplanarak, olaylara karışan öğrencilere disiplin cezası uygulanmamasını ve öğrencilere de üniversite yönetiminde söz hakkı verilmesini kabul etti. Mario Savio ve FSM kazanmıştı. Bu zafer havası'na burada biraz ara vermekte yarar var: Amerikan üniversitelerindeki bu hareketliliğin ve protesto dalgasının nedenleri neydi? Bu nokta da yanıtlanması gereken bir soru...

(sürecek)

.... üç şiir

itiraf

yanaklarımı tokatla çeneme geçir
patlat gözümü kır burnumu
dişlerimi dök ...

boş bulundum affetme

sahibimin sesi!

felaket

aman yarabbim sen bilirsin
çok şükür toplumcuyuz!

yontu: **Aydın Açı**

höt

bugün seviştim murdar oldum sonra
çıktım sokağa yürüdüm ıssız ve orta bir yolda
peşim sıra gölgem iz sürdü eski bir
alışkanlıkla
fena baktım bankalara, piyangoculara falan

"höt" dedi bir güvercin: 'kursağıma yem
olma"
ağlayacaktım yahu!

1983, gökhan cengizhan

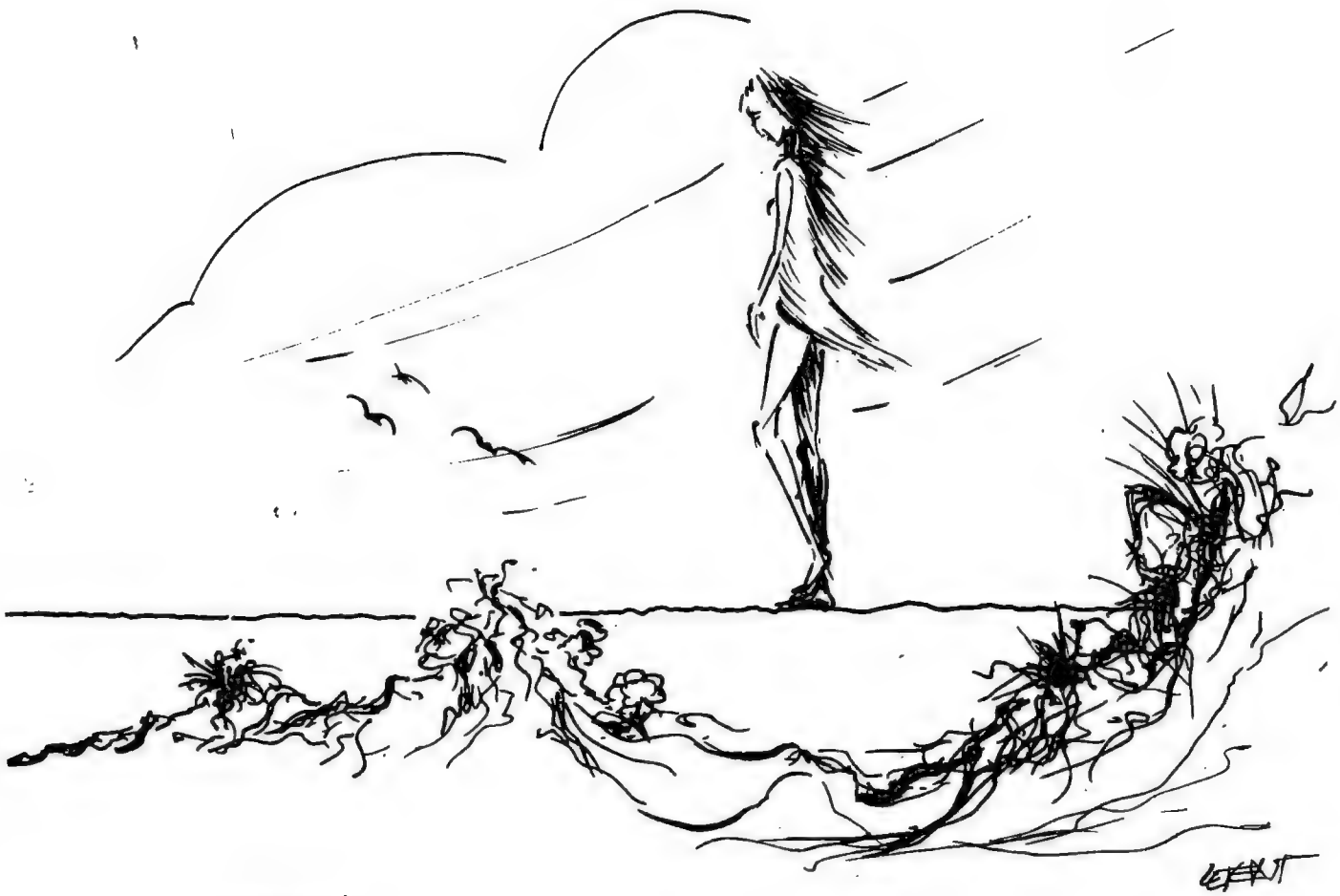

AŞKA DAİR

(Emel ve Özcan'a)

metin sever

Çocuk yüzlü doğadır aşk
açar yaşamın pas rengini
gün büyür güneşin ellerinde

bir bak etrafına
hiç susuz açan çiçek
dalda yarım meyva gördün mü
buğdaylar sarı saçlarını
veriyorsa rüzgâra
boşuna değil
güneş öptüğü için
çal hele bir sevdanın kapısını
binlerce kuş kanatlanır
yüreğinin dallarından

marifet şehrin çamurlu sularına
düşmüş bir çocuk gibi
kaldırabilmek sevdayı elinden
marifet şehirde dağlı sevebilmek
çünkü oksijen tüpüyle yaşamaz
gökyüzü

arılar oğul verir yüreğinin
doruklarında
gözlerinde güneşin yedi rengi
öpüşür
tutup bir güzelin elinden
açılırsın denizlere pupa yelken
der ki ozan
"aşk yaşandığı yerde vardır
arandığı yerde yoktur"

HOMO SAPIENS

ÜNAL DİNÇKÖK

Cling, Clong, Şangur, şungur, şaaaarrrrr..... Beyninin kepenklerini karanlık bir odaya açacaksan kapat. Kırlarda uyumayı özler. Sevgilinle karanlıkta sevişirsin. Niye kara gözlüklerin ardındadır onlar düşündünüz mü hiç?

Bir zamanların en hızlı seyahat aracı giyotinmiş. Söylemişler miydi sana ve ışık hızını bulamadılar daha.

Altın bir tepside sunduklarında "X" ülkesinin kralına, kepenkleri sonsuza dek kapanmış soylu bir başı; (ki onun emriydi altın bir tepside getirilmesi "Bir tepsinin kıymeti nedir bilir misiniz?" demişti. "Ben düşmanlarıma bile lütufkâr ve saygılı bir kralım."

Bir çingene "Görün ben ne büyük bir adamım" dedi. "Şu kralın başı benim ördüğüm sepete yuvarlanacak biraz sonra" (dediği de oldu.)

Dünyada cezalandırılan yalnızca tek bir insan olsaydı; bu insan, cezalandırılan tek insan olduğunu anladığında, (ki birgün mutlaka anlayacaktı bunu) intihar etmekten başka yol bulamazdı kendisine. Tutup kapatıverirdi kepenkleri şaaarrrr.

O Yunan tanrılarıvar ya. İşte bunu bilselerdi; aynı anda bir sürü kişiyi cezalandırmazlardı bence. Narkissos kendine aşık olduğunda bağırmıştı hani "Seni seviyorum" ve atlamıştı suya. Ne büyük şanstı. Eko'nun sadece kendine söylenenleri tekrarlayıp durması. Yanıt vermeseydi Eko, ne yapardı Narkissos. Eko'nun seni seviyorum diyen sesini, belki de kendi sesini, giderek kendisini arayıp durdu; suyun üstünde bir nergis olarak. Tanrıların tanrısı bunu anlayabilseydi, Ekonun cezasını tecil ediverirdi şüphesiz. Sırf Narkissos intihar ediversin diye. (Etti mi? Bence hayır.) Ama bunun o kadar da büyük bir ödüllendirme olduğunu düşünemediler sanırım. Müzelere hapsedilişleri , bu yüzdendir diyorum.

Adamın biri milletvekiliymiş, meclisin birinde. Tutmuş bir önerge vermiş: Pencerelerin yanında körler yatmalı; hastahanelere bir kural olarak konmalı bu diye; tıkmışlar penceresiz bir deliğe. Ben olsam olumlu oy verirdim bu önergeye. Sonra.

Bağırdım!

Değmez uyumaya artık
Rüya görüyormuşum
Uykudan yeni uyanmışım
O sırada o gelmiş
Bağırmışım değmez uyumaya artık
Ama rüyada imişim

O birinci rüya var ya hani değmez uyumaya artık diye bağırıp uyandığım, işte o rüyada gördüğüm bir rüya imiş. Sonra zili çalmışlar uyanmışım,kapıyı açmışım, o gelmiş, bu uyandığımı zannettiğim ikinci rüya imiş. Uyanamayacağımı anladığımda oturup birşeyler yazmaya karar vermiş olmalıyım. Sonsuzu sınırlama uğraşları boşuna diyorum sana

-Hey garson, çek bir bira

-Sana dedim, bu çocuk çok kıyakçıdır.

-Hiç unutmam birgün....

Düşünüyorum da ya mantığı bulmasaydık. Bir Descartes, "Şüphe edin ama yolunca yordamınca" demeseydi.

Hükümdarlarımızın ayakları altında, birbirimizin kafalarını uçurup bu kutsal topraklara daha bir kutsallık katmasaydık kanlarımızla,

Ah... düşünün bir kez ne yazık olurdu o zaman, yaşamaya değer miydi. Hiroşima'sız, napalmsız, nötronsuz bir dünya.

Görebilir miydik mantar gibi göğe yükselen et, kemik, kan sinmiş o güzelim toz bulutunu. Ne kadar simetrik, ne kadar görkemli görünüyor değil mi.

Değil mi, Değil mi, Değil mi..... Ha değil mi be....

Picasso, Guernica'yı siz yarattınız demedi mi size. Sanata da katkınız olmuş böylece. Biz daha neler yaratacağız diyorsunuz değil mi?

-Ben dedim, o adam bunuyor be abi. Tükendi söyleyecek birşeyi kalmadı artık.

-Ne arıyorsunuz?

-Tüh lan nereye koyduk bu anahtarı.

-Moda, sağlık, güzellik.

Yanda resmi görülen ..... görenlerin insaniyet namına ..... Evet

..... Evet. Şak, şuk, çat, çat,birkaç tane daha şak ve çat.

Aile küçücük bir taş temele, aman ne güzel koşacak çocuklar, oynayacaklar, sıcak yuvamız değil mi karıcığım. Evet ..... Evet. "Bum bum, beng, beng, öldün artık yuvarlan sen."

Şey... sen biliyor musun acaba sivil toplumdan, sivil polis çıkarsa bu adam sivil topluma mı dahildir, yoksa politik topluma mı?

Hass.....

Ama bu adamın politikayla falan ilgisi yok yahu.

-"Kızım" dedim. "Sen bize yaramazsın, namusumuzu iki paralık ettikten sonra neye yarar," iki de tokat çektim aşifteye.

-Eline sağlık, hak etti.

-Yahu adam kalkmış bana ne diyor biliyor musun? "Yok orası yeşil sahaymış da, inşaat yapılamazmış da"

-Kaç para istiyorsun sen onu söyle dedim, tıkadım ağzını hergelenin. Şu maliyetleri de bir an önce çıkaralım artık.

-Çıkaralım, çıkaralım.

Bir zamanlar ölen soyluları köleleriyle birlikte gömerlermiş. Bereket, köleler öğrendi kaçmayı, sepet örüp, satmayı derken ve soyluların yalnız başlarına gömülüşlerini seyrederken. Bir de baktık ki ne görelim, oturmuşlar soylu koltuklarına köleler, kendileri ölse de ölmese de, gömüp duruyorlar insanları diri diri.

Ulan..... Yine buldular gömecek birilerini.

Bunlar da gömülmeye dünden mi meraklıydılar neydiler...

Hani, o, Rousseau'nun dediği o iki adam var. İlk kurnaz ve ilk aptal, kurnaz olanı biryerleri tellerle çevirip "Bura benim" dedi ve inanacak bu ilk aptalı buldu ya. İçerliyorum içerliyorum da bu ikisine içerliyorum işte...

Yo! Aslında o ikincisine daha çok içerliyorum.

Be hey salak, Homo Sapiens değil miydin yoksa.Ne halttın.

fotoğraf: **Soner Güleç**

UTANILAN

yavuz selim karakışla

Bıyıklarımı yedim utancımdan.
Bildiklerimin tümünü söyledim de
bilemediklerimden utandım.
Gözlerim bile şaşırdı yumruklarıma
-ne kadar güçlü
ve iriydi ellerim-
vuramadığımdan utandım,
utandım ısırdığım
yumruklarımdan...

Sessiz kadehlerde şarap
masa örtüsünde geçit resmi,
bildiğim türkülerden utandım,
suskunluğumdan utandım
şiirlerden ve türkülerden.
Olamamış şeylere hasretimden
utandım
okunmamış kitaplardan
söylenmemiş sözlerden
görülmemiş yerlerden
yaşanmamış günlerden,
daha açmamış güllerden
utandım.

Bıyıklarımı yedim utancımdan,
yazamadıklarımdan utandım...

Hisar.

SELİM İLERİ'NİN CENNETİ BAŞKALARIDIR!

'Cehennem Başkalarıdır.'

J.P.Sartre

Tunca Aslan

Ülkemizde yeni yeni duyulmaya başlanan bir isim değil kuşkusuz Selim İleri. Yetmişli yıllardan başlayarak ve sürekli yükselen bir eğri çizerek yalnızca romanda değil yazdığı senaryolar, denemeler, yaptığı incelemeler ile de edebiyatımızda kendini kabul ettirmiş bir isim.

Fakat son üç-dört yıla baktığımızda Selim İleri'nin daha çok tartışma konusu olduğunu görüyoruz. Bir dergide çıkan "ekonomist" suçlamasından tutun da, "sivil toplumcu"luğuna değin, panellerden, sempozyumlardan, öğrenci kahvehanelerine kadar bir çok yerde adı geçiyor. Öyle ki okuyanı da okumayanı da, anlayanı da anlamayanı da başlayıp bitiremeyeni de Selim İleri hakkında "bilgi" sahibidir ve bu "bilgi"sini de gerektiği zaman kullanmaktan hiç çekinmemektedir. Adının bu kadar çok duyulmasını, Selim İleri'nin üretken çalışmasına bağlayabiliriz. Elbette ki bir yazar ne kadar çok üretirse kitapları o kadar çok satar -okunur diyemiyorum- o kadar çok tartışılır ve eleştirilir. Hatta kara listeye bile alınır!

Ancak bu yetmemektedir. Selim İleri'nin geldiği yeri açıklamaya. Bugün Türkiye'de bir Selim İleri olgusu vardır. Evet, toplumsal ve bireysel yaşamımıza sunduğu, bildiri-eleştiriler ile, roman tekniği ile bir olgudur Selim İleri.

Dili, kullanım anlayışı, roman tekniği şimdilik bir kenara bırakılırsa Selim İleri'yi olgu durumuna getiren, tartışma konusu yapan, kaba ve yoz bakışların hışmına uğratan kısaca yaşam karşısındaki tanıklığıdır diyebilirim.

Şimdi "ne yaşamı"?, ne "tanıklığı", kim, Selim İleri mi? diyenler çıkacaktır. Polemik kaygısı olmadan yanıtlayayım; "Zıt yönleriyle yaşam, hüznü ve coşkusuyla yaşam." "Cellat ya da kurban olmayı seçmeden yapılan tanıklık."

fotoğraf: Ali Öz

SELİM İLERİ NEYİN YAZARIDIR?

Selim İleri adı bugün ne yazık ki sevgisizlik, umutsuzluk, bunalım vb. gibi bir bireyde bulunmaması gereken kavramlar ile özdeş tutulmaktadır. **Tembel kafalarda oluşan önyargılar sonucunda yukarıdaki özdeşleşme gerçekleştirilmekte ve Selim İleri yanlış anlaşılmakta ya da hiç anlaşılmamaktadır.**

"Tek kişi olunamayacağına inandığım için, bütün melankolileri kırmak için, sahiden aşkla sevmeyi öğretebilmek için yazıyorum. Salt bunlar için. Ölünceye kadar da yazmak istiyorum.(1)

Yazmaktaki ereğini bu şekilde özetliyor. Selim İleri bir yazar olarak bütün insanlar için özlediği şey bu. "Tek kişi olmamak, melankolileri kırmak", "aşkla sevmek".

Peki öyleyse neden yalnızlığın, hüznün, karşılıksız sevgilerin yazarı olarak tanınıyor Selim İleri?

Kitaplarını okuyanlar bilir, Selim İleri romanlarında hiçbir zaman toplumun bütün sınıflarından, tabakalarından, köylülerden, işçilerden söz etmez. Sürekli yinelediği bir insan tipi -bir birey değil- sürekli eleştirdiği bir yaşam biçimi vardır.

"Keşke, keşke daha geniş perspektifli daha ufukları açık olan bir dünya verebilseydim diyorum. Keşke daha geniş çevrelerden söz açabilseydim. Beni okuyanlar bilirler ki Selim İleri hep yarı-aydın tabakayı irdeler. Oy-

sa toplumda irdelenecek ne kadar çok şey var değil mi? Tüccarlar, esnaflar, işçiler, memurlar vb.. Bunları yazmayı çok denedim. Başaramadım. Ben ancak iyi bildiğim çevremi yazabiliyorum.''(2)

Bu, bütün yazarlar açısından geçerlidir. Nasıl Fakir Baykurt'u, köy insanını, onların dünyasını, Halikarnas Balıkçısını deniz insanlarını ve denizi anlatıyor diye, dünyaları bunlarla sınırlı diye eleştiremiyorsak, Selim İleri'yi ''küçük oba'nın bireyleri''ni anlatıyor diye suçlayamayız.

Bu bağlamda gerçek bir tanıktır Selim İleri ve yalnızca ''küçük oba'nın bireylerinden'' sorumludur. Onların melankolilerinin, doyumsuzluklarının, hastalıklı ilişkilerinin yazarıdır.

Kimlerdir ''küçük oba'nın bireyleri''.

Buna yalnızca, yarı-aydın tabaka diye yanıt vermek eksik kalacaktır. Türkiye gibi sanayileşmesini bir türlü tamamlayamamış bir ülkede, nicelik ve nitelik olarak yarı aydından bol ne var ki?

Küçük oba'nın bireyleri ise yarı-aydınların çözümsüzlüğünü uzun bir süreç içinde, çok yoğun olarak yaşayan çok daha dar bir çevre.

Yarı-aydınların tersine para kazanma derdi olmayan, tam bir lüks içinde, başıboş ve aylak yaşamlar süren, toplumdışı kimselerdir. Bazıları kendilerini sanatçı zannetseler de sanatları, herhangi bir ''izm''in kısırdöngüsü içindedir. Yaşamdan kopuk oldukları için, yaşamın diyalektiğinden de kopukturlar. Yıllardır bir çöküş süreci yaşamaktadır bu zümre. Bu çöküşün üzerlerindeki etkileri ise intihara dek götürebilmektedir onları. Geçmişleri olmadığı için geleceklerinde de kapkaranlık bir boşluktan başka bir şey göremektedirler. Umutsuzluk, yaşam felsefelerinde büyük bir yer kapladığı için kazanacak hiçbir şey yoktur önlerinde. Hep yitirdikleri ve yitirecekleri vardır. Acı çekmek neredeyse bir aşktır onlar için.

Kısaca toparlarsak, çöken zümrenin trajikliği ve yavaş ölümü tek tek kişilere de yansımaktadır.

Sadece çizdiği tiplere ve onların yaşamlarına bakıp Selim İleri'yi ''bunalımcılık''la suçlayanlara, ironiyle karışık ancak şunu söyleyebilirim. ''Selim İleri'nin röportajlarını ve denemelerini de okuyun. Hatta gidin kendisiyle görüşün.''

''Kitabımı okurken bunalıyorlarmış. Ben umutsuzluğu vermek istemiyorum. Verdiğimi de sanmıyorum. Ben sergiliyorum. Bilinçli okur çıkışı bulacaktır. Çünkü bambaşka şeyler var. Ben yazmasam da var. Yaşamda umutsuzluk yok. ''Bambaşka şeylerin olduğunu görüyorum. Biliyorum.''(3)

ELEŞTİRİSİ KİM'E?

''Küçük oba'nın bireyleri''ni yaratan nedenler toplumsal koşulların neden-sonuç ilişkisinde yatar. Toplum da sorumludur. Toplumu da eleştirmektedir. Selim İleri toplumun iletimsizliğini, hoşgörüsüzlüğünü, boş yüceliklerini... Topluma yönelttiği eleştiri, beraberinde toplumu değiştirecek ve ''küçük oba'nın bireylerini'' kurtaracak bir dönüşümü de getirir. Bu dönüşüme inanır, bambaşka insanlar tarafından yapılacağını görür. Küçük oba'nın bireylerine benzemeyen bambaşka insanlar. **Dostlukları, sevgileri gerçek olan, iletişim, dayanışma için de olan bambaşka insanlar** Toplumdışı değil, toplumsal uyumsuzluk çerçevesinde, toplum karşıtı olan başkaldırmış kişiler. Ancak bu bambaşka insanların gerçekleştirdiği dönüşüm kurtarabilir 'küçük oba'nın bireylerini.

Küçük oba'nın bireyleri de haberdardır böyle bir dönüşümden. Onunla ilgili düşünceleri vardır, tartışırlar bile o yüzden kendi aralarında. Ama katılamazlar ona, hep dışında kalıp dış gözlemlerde bulunurlar. Yaşamdan kopuklukları bir kez daha kendini gösterir. Dönüşüm ile ilgili teorileri içki masalarından, sığ entellektüalizm düzeyinden öteye geçemez. Yine de küçük oba'nın bireylerinde bir başkaldırı gözlenmektedir. Ama sonuçsuzluğu önceden belli eksik bir başkaldırıdır bu. Varolan duyarlılık, sadece toplum dışılığı getirmiştir. Bunda kendi istençleri de başrolü oynamaktadır. Bu durumdaki bir ''sürü''ye yabancılaşmanın gereğini kavramışlardır. Ancak bunun ötesine geçmeye güçleri yetmemektedir. Yabancılaşma da, başkaldırı da bütünleşmemiş durumdadır. Ve sonunda acıdan başka birşeyleri kalmamıştır. Acı onların yaşamlarında bir erek, bir saygınlıktır. Oysa hiçbir başkalıdırının ereği salt acı değildir. Başkaldırının sonucu yabancılaşmanın getirdiği acıyı yoketmesidir. **Başkaldırının ereği ''başkaldırıyorum öyleyse varım'' diyebilmektir.** Bunu da o bambaşka insanlar gerçekleştirmişlerdir.

''Küçük oba'nın bireyleri'' hiçbir şey yapmamaya karar vermişlerdir. Yengiyi değil yenilgiyi en başından kabullenen bir anlayış içindedirler. Bu da sadece üzülmeyi, acı çekmeyi, cinayetleri kabul etmeyi doğurmuştur.

Başkaldırının iç ereklerinden biri olan bireyi aşma ve dayanışma koşulu gerçekleşmemektedir.

SAVSÖZ

Ülkemiz çok acı bir dönem geçirdi. Gerçekte Selim İleri'nin yazamadıkları da düşünülürse çok acı bir dönem. Ancak bu acının, yeni bir döneme girerken itici bir rol oynayacağı da, en az o acı kadar gerçek. Geçmişte duyarlık kör duygusallıkla bir tutulup redderildi. Kaba anlayışlar karşısında ağıza bile alınmadı. Herşey tek taraflı olarak kavranıp, karşıtı düşünülmedi bile. Evet savsöz olarak yaşamın bir parçasını, bütünüyle barındıran Selim İleri'nin yapıtlarından öğrenecek çok şey var diyorum. Ne dersiniz?

(1) Düşünce ve Duyarlık, s. 237.
(2) Nokta Dergisi, 30 Mayıs sayı 14.
(3) Nokta Dergisi, 30 Mayıs sayı 14.

***

UMUT Kİ....

gülsevin okçuoğlu

Umut ki en son terkedendir

Burnunu çeke çeke bir çocuk gibi ağlamak
Benim harcım değilmiş deyip bırakmak
Yalnızlığımı damıtıp koyultmak
Kolaydı

Ama umut ki en son terkedendir

Rüzgara karşı yürümek
Güllere nakışlar işlemek
Sevdalar barındırmak destanlar dolusu
Ala bulutlar yükü sevinç beklemek
Güzeldir.

"Gençlerimizin önlerine konulan sorunları çözümlemek için kendilerinde araştırma ve inceleme özleminin uyanmasını, okulda ve dışarda yaşamın çeşit çeşit olayları karşısında kendi rastlayacakları sorunları, elde edecekleri araçlarla soruşturma ve denemeye alıştırılmasını, kendilerinde okuma tadının ve eleştirme yeteneğinin gelişmesini, yapılan öğretimin Türkiye ekseni çevresinde geçmesini, genel ve insanla ilgili sorunlarda Türkiye'yi nasıl ilgilendirmekte olduğu üzerinde belli ve tanıtılmış bilgiler edinmelerini istiyoruz. Kısacası, edilgin bir öğretim yöntemi yerine etkin bir öğretim biçiminin konması ve kişisel çalışmaları arttıran bu yöntemin kabulü, Bakanlığın en kesin bir eğitim ve öğretim amacıdır."

12 Mayıs 1927
TBMM Bakanlık Bütçesi Görüşmeleri

Milli Eğitim'de Bir Dönüm Noktası

MUSTAFA NECATİ

Akın Turan

GİRİŞ

1 Ocak 1929. Bugün birçoklarımızın adını bile unuttuğu, belki de hiç bilmediği, ulusal eğitimin bugünkü temellerini atan, hatta konuştuğumuz dilin ve kullandığımız yazının yaygınlaşmasını sağlayan öncülerden, Eğitim Bakanımız Mustafa Necati'yi kaybedeli tam ellibeş yıl oluyor. Kişilerin eylemleri toplumun tarihsel gelişme sürecinde daha iyi kavranıyor. Maddi ve manevi kaynakları bütünüyle tükenmiş bir halkın içinde bulunduğu ortamda onun gerçekleştirmeye çalıştığı atılımlar, ulusal eğitime getirdiği yeni boyut ve çalışmalar büyük bir övgüye değer. Yaşamı ve döneminde yapılan çalışmalara geçmeden önce eğitimin o güne kadarki gelişme sürecini kısaca açıklamak sanırız daha doğru olacaktır.

OSMANLI İMPARATORLUĞU DÖNEMİNDE EĞİTİM

Osmanlı İmparatorluğu döneminde eğitim -okul eğitimi- hiç bir zaman toplumun bütün katlarına uluşamamıştır. Bu durum, yalnız köyler ve gezginci aşiretler gibi imparatorluk nüfusunun çoğunluğunu oluşturan insanlar için değil, kalabalık nüfusa sahip şehir ve kasaba halkı için de geçerlidir. Denilebilir ki, Osmanlı eğitim kurumları "toplumun eğitimi" anlayışından çok uzaktır. Okul eğitimi sayılabilecek örgütlenmiş eğitim kurumları şunlardır: Sübyan Mektepleri (1), Medreseler (2), Saray Okulları "Mekteb-i Enderun" (3). Bunun dışında çocuklar, ailenin ekonomik yaşamına bağlı olarak, toplum düzeninin genel işleyişi, askerlik, esnaf örgütleri, din ve tarikatlar, ayrıca halkın kültürel yaşamı içindeki unsurlar (folklorik ögeler) tarafından yetiştirilmekte, varolan kültüre alıştırılarak geleceğe hazırlanmaktaydı. Tanzimatla birlikte gelen reformlar, devletin her alanında olduğu gibi eğitim kurumlarında da gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

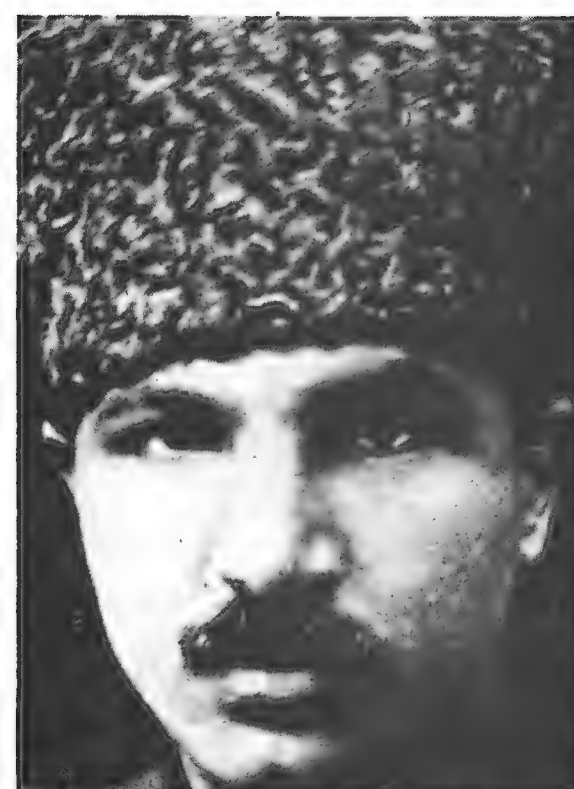

"Bir öğretmenin okuyacak kitap bulamıyorum demesi kadar haklı ve saygıya, çığlıya değer bir şey olamaz. Okuttuğumdan çok okumayan bir öğretmen çabuk yıpranır, ihtiyarlar ve bezginlik getirir. Dikkat ediniz. Araştırma ve incelemeye düşkün aksaçlı bir öğretmen daima genç ve dinçtir.

TANZİMATLAR DÖNEMİ

2., Tanzimak, reformcuları, eski medrese gibi eğitim kurumlarını yeniliştirmekten umutlarını kesince, yeni okulları idare ve kontrol edecek, dini makamların dışında yeni bir kuruluş yaratmaya karar vermişlerdir. Eğitimdeki en büyük değişiklik, 1856 yılında daimi bir eğitim bakanlığının kurulması olumuştur. II.mesrutiyet idareciler ise, eğitimdeki karışıklığı düzeltmek için yeni bir "Maarif-i Umumiye Kanunu" çıkartmaya uğraşmışlar, sonunda, 1912 yılında yeni kanun "Muvakkat bir Kararname" olarak yayınlanabilmiş ve yürürlüğe konmuştur. Bu "Tahsil-u İptidai Kanun-u Muvakkat" Türkiye Cumhuriyeti'nde de bazı değişikliklerle yürürlükte kalmıştır (4). Bu dönemde eğitime, tek ve deneme halinde kalmakla birlikte yargılama ve gözlem usülleri girimiş; din dersleri ussalaştırılmış, laik ahlakın temelleri atılmış, karma eğitim denemelerine girişilmiş, resim ve elişi öğretimi eğitimin ciddi bir parçası haline gelmiştir. Öğretmenler ezbere dayalı eğitim sistemi yerine deneme ve düşünmeye dayalı bir eğitimi uygulamaya çalışmışlardır. (5)

Yeni tanzimat okullarına en büyük etki, Fransız eğitim sisteminden gelmiştir. Ancak bu etki ve değişiklik, çoğu kere şekilsel bir yenilikten ödeye gidememiştir. Bazen yalnız okul yönetmelikleri ve eğitim sistemi değil, giyim ve kuşamda bile öğrenciler Fransızlara benzetilmeye çalışılmıştır. Böylece yeni okulun mezunları, "eski aydın"lardan her yönüyle değişik bir yaşam anlayışına sahip olumuştur. Bu durum yeni bir tartışmayı da beraberinde getirmiş, Tanzimat döneminde "padişahlık" ve onun karşısındaki "batılı aydınlar" arasındaki mücadeleyi de başlatmıştır.

KURTULUŞ SAVAŞI VE SONRASI

Kurtuluş savaşı yıları, aydınları Anadolu halkının sorunlarıyla yüzyüze getirmiştir. Anadolu halkının yaşamıyla yüzyüze gelen aydınlar, aynı zamanda halka ne kadar yabancı oldukları gerçeğini, de görmüşlerdir (6). İlk Milli Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi (Tanrıöver) bu gerçeği şöyle açıklamaktadır:

"Efendiler, Anadolu bize yabancıdır. Anadolu bizim için bilinmeyen bir ülkedir." (7)

Tokat milletvekili Mustafa Bey ise bu "bilinmeyen ülke"nin eğitim durumun şu şekilde dile getiriyordu:

"Benim livamın nüfusu yüzbin küsurdur... Burada aydın olarak iki kişi bile yoktur. Neden okulların tümünü İstanbul'a, Bursa'ya yaptılar da bizi eğitimden yoksun bıraktılar? Bu derdi biz halletmeliyiz. Sen araba ile geziyorsun ben yayan. Eğitimde de böyle. Bura eğitimine başka bir gözle bakılıyor." (8)

Daha önce Milli Eğitim Programı hazırlanmış ve bir de Milli Eğitim Bakanı olduğu halde ortada bir bakanlık örgütü yoktur. Milli Eğitim Bakanlığı binaları, arşivleri, dosyaları ve memurlarıyla İstanbul'dadır. Ankara Hükümetinin bu yokluklar içinde bir tek avantajı vardır, o da idealist ve yurtsever aydınların Ankara'ya omuz vermesidir. Bakanlığın merkezdeki örgütlenmesinde bu yurtsever devrimci tutum açıkça kendini göstermektedir.

MİLLİ EĞİTİMDE BİR DÖNÜM NOKTASI: MUSTAFA NECATİ

Bakanlık örgütlerinde ilk köklü değişimi genç eğitim bakanı Mustafa Necati gerçekleştirmiştir. Onun bakan oluşu eğitimciler arasında büyük bir sevinç yaratmıştır.

"Necati'nin Eğitim Bakanlığı'na atandığını duyunca sönük ve paslı eğitim ufuklarımızda beklediğimiz günün doğduğuna inandık." (9)

Mustafa Necati, Anadolu mücadelesi içerisinde yetişen yurtsever insanlardandı. İzmir'in işgali üzerine öğretmenlik mesleğini bırakmış, Batı Anadolu'daki çete mücadelesini örgütlemeye çalışmıştır. Savaş sırasında "İstiklal Mahkemeleri" başkanlığında bulunmuş, milletvekilliği yapmış, daha sonra "Öğretmenler Birliği"nde başkanlık ve Adalet Bakanlığı görevlerini üstlenmiştir.

Kendisi de öğretmen olduğu için, eğitimcileri yakından tanıyor, sorunlarını biliyordu. Bakanlığı döneminde Türkiye'nin en değerli eğitimcilerini önemli görevlere getirdi. Rüştü Uzel, Nafi Atıf Kansu, Çevat Dursunoğlu, İsmail Hakkı Tonguç gibi, daha sonraları da ulusal eğitime büyük emeği geçen genç eğitimciler onun etrafında toplanmışlardı. Savaş sonrasında eğitimin genel durumu gözönüne alındığında olanaksız sayılan işler, dört yıl süren bakanlığı döneminde başarıyla gerçekleştirildi.

Bu işler arasında Tanzimat'tan o günlere kadar gelen bir çok sorun vardır. Bunlardan biri karma eğitim uygulamasıdır. toplumun "ahlaki" kaygıları öne sürülerek engellenmeye çalışılan karma eğitim onun kişisel çabalarıyla karar altına alınmış, o günlerde üç okulda yürütülen bu eğitim, yetmiş kadar okula yaygınlaştırılmıştır. En önemlisi ise eğitimde süren -Tanzimat'çıların bile çözemedikleri- medrese eğitimi ile yeni eğitim arasındaki ikili yapının kaldırılmasıdır. Birbirinden

kopuk ve ayrı düşüncelerle yürütülen bu iki ayrı yapı, o günkü anlayışlar doğrultusunda kaldırılarak, eğitimde birlik sağlanmıştır.

Özellikle halkının yüzde yüze yakın bölümünün okumazyazmaz olduğu bir ülkede, demokratik bir anlayışla köy eğitimine verdiği önem onu Köy Yatılı Mektepleri, Köy Öğretmen Okulları ve Millet Mektepleri'yle halkın cahilliğine karşı bir mücadele açmasını sağlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde hiç de ilgi gösterilmeyen halk eğitimi, yurtsever eğitimcilerin geceli gündüzlü çalışmalarıyla uygulamaya konulmuştur.

Geçmiş dönemde halkın konuştuğu dil ayrı, sarayın konuştuğu dil ayrıydı. (Türkçe ve Osmanlıca) Uluslaşma sürecinde bu farklılığın kaldırılması gerekiyordu. Dil devrimi ile Türkçe resmî dil olarak kabul edildi. Ayrıca Latin harfleri yazı devrimiyle kabul edilerek dil ve yazıda birlik sağlanmış oldu.

Öğretmenlere şöyle sesleniyordu.
"Herkes okudum, öğrendim deyinceye kadar artsız, arasız çalışınız, uğraşınız."
(12) Dönemi özellikle gençliğin yetiştirilmesi - ki Cumhuriyet gençliğin omuzlarında yükselmiştir- ve eğitimde yapılan çalışmalarda aktif rol olması ile gerçekleştirildi.

"Değerli ve sevgili arkadaşlarım! Burada birazda yurdumuzun gençlerine seslenmek isterim. Sayın gençler! Ulus ve tarih karşısında çok büyük bir sorumluluk üştlenmiş bulunuyoruz. Binbir tehlikeden, onbinlerce kurban vererek kurtulmuş bir ulusun üniversitenin ve onun çevresinde toplanan gençliğin yapmakla yükümlü olduğu ödev ağırdır. Geçmiş inanç ve alışkanlıklarından sıyrılmış büyük bir devrim yapmış olan ulusun üniversitesi tarih, hatta insanlık önünde yüksek ödevlerle yükümlüdür." (13)

Üniversitelere ve gençliğe bu denli bir görevi atfederken, aynı zamanda kendi başına karar verebilecek, düşünen ve yetenekli genç insanların yetiştirilmesini sağlayacak bir eğitim sistemi kurmayı düşünüyordu.

"Yurdun aydın takımını yetiştirecek olan bu okullardaki öğretimin, gençlerin olaylar üzerinde düşünebilecek ve bu olaylar karşısında nasıl davranmak gerekeceğini kendi kendine belirleyecek yetenek sahibi olarak yetiştirilmesini sağlayacak nitelikte olması için önlemler aldık." (14)

Bu özellikle eğitim ve öğrtemimi mesleki bilgilenmenin dar sınırlarına hapseden anlayışlara en olumlu yanıttır. Öğrenimin dış dünyanın genel sorunları ve olayları kavramada olumlu bir katkısı olmalıdır. Aynı zamanda okullar ulusal kültürün gelişmesine katkıda bulunacak nitelikte olmalıdır. Mustafa Necati bu anlaşılar içerisinde "Orta Muallin Mektebi ve Gazi Eğitim Enstitüsü'nün" temellerine attı. Bu okullarda yurda yüksek nitelikli ve samimi, öğretmenler, eğitimciler, araştırmalar yetiştirilecekti. Okul bu amaçla, ileri ve çağdaş anlayışlarla öğretim çalışmalarını yaptı.

O günlerden bu yana ulusal eğitimdeki kurumlaşma, çağdaş gereksinimlerden uzaklaşarak , "bürokrasi"nin çarkları arasına katıldı. Nitelik olarakta oldukça geri bu eğitim yapısı varlığını bir çok şekilde sürdürmektedir. Varolan eğitim genç kuşakların geleceğe hazırlanmasına olanak tanımıyor. Özellikle orta öğretim kurumlarından gözlenen bu durum, öğrenciyi kitap ezberlemeye yönelten ve notu ders geçmenin bir koşulu olarak algılanmasına bir sonucudur. Öğretminin yeni bir anlayışla, düzenlenmesine gereksinim vardır. "Ya şamında hiçbir gerilikçi durumum yoktur".

İşte Mustafa Necati budur. Ulusal eğitimde getirdiği yeni boyut ve anlayışlarla gerçekten bir dönüm noktası olmuştur.

Dipnotlar

(1) **Sübyan Okulları:** Bir odalı küçük yapılardı. Vakıflar tarafından kurulmuşlardı. Eğitim ve öğretim parasız olarak sürdürülüyor, eğitimde 'dinsel' bilgilere ağırlık veriliyordu.

(2) **Medreseler:** Müslümanlığın malı olan eğitim kurumlarıdır. Parasız ve yatılı okullarda ana dil olan 'Türkçe' medreselerde yer almıyordu. İslami bilgiler derslerin hemen hemen hepsine egemendi. (Arapça gramer, tefsir ve şerh, sarf ve nahv, fıkıh ve kelam vb.)

(3)**Saray Okulları:** Devleti idare eden yüksek dereceli sivil kadroların yetiştirilmesi bakımından değil, işle eğitimi birleştiren eğitim yöntemleri açısından önemlidirler.

(4) Edis A.Bedri, Notlu Tedrisat-ı İştidaiye Kanunu Muvakkati

(5) Age

(6) Örnek için, Karaosmanoğlu, Y.Kadri, YABAN

(7) Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Milli Eğitim Bakanlarının valili eğitimle ilgili söyler ve demeçleri, Cilt I. Ankara 1946, s. 204.

(8) Age.

(9) Muallim, 1925, sayı 5, s. 247.

(10) 25 Ağustos 1928, Öğretmenler Birliğinin 4. Büyük Kurultayı'nda yaptığı konuşmadan.

(11) 5 Haziran 1926, İstanbul Üniversitesi' açılışında yaptığı konuşmalar

(12) 6 Mayıs 1926, Bakanlık Kuruluşu yasasının kuruluşu sırasında Turalı Hilmi Bey'e verdiği cevaptan.

Daha geniş bir bilgi için

1. İnan, M. Rauf, MUSTAFA NECATİ kişiliği, Ulusal Eğitime bakışı, konuşma ve anıları, Türkiye İş Bankası Kültür yayınları, 1/980

2. Wilsan, Howard E. Başgöz, Dr. İlhan, Türkiye Cumhuriyet'inde Milli Eğitim ve ATATÜRK, 1968

★★★

fotograf: **Levent Barın**

ÜNİVERSİTE TARİHİ ÜZERİNE I

Deniz Ögüt

Gençliğin sorunlarının ve bunlara ilişkin çözüm önerilerinin tartışılacağı bir platform olma iddiası ile yola çıkan dergimizin, öncelikle ele alacağı konulardan birisinin, ve belki de en önemlisinin, üniversiteler olması gerektiği kanısındayız. Günümüzde "üniversite gençliği" diye bir kesimden söz edebiliyorsak, bu kesimin (bizlerin) varlığının somutlandığı kurumların da en başta bizler tarafından tartışılması, sorgulanması zorunlu gözüküyor. Günümüz Türkiye'sindeki üniversiteler (ya da öyle adlandırılan öğretim kurumları) üzerine net bir fikir sahibi olmak, ayrıca, dünyada ve Türkiye'de üniversiteler ile gençliğin nasıl bir etkileşim içinde olduğunu incelemek..... Tüm bunlar sorgulamamızın içinde, hepsi ilgi alanımızda. İlk halka olarak üniversitelerin tarihini ele alalım dedik. Nasıl ortaya çıkmışlar, hangi şartlara bağlı olarak gelişmişler?

Üniversitelerin tarihini irdeleyen bir çalışmaya başlarken, konunun ne denli hacimli ve çok boyutlu olduğunun farkındaydık. Yanısıra, bu çapta bir çalışma için kişisel olarak da birçok eksiğimiz olduğunu biliyoruz. Bunlarla birlikte yüksek öğretim ve üniversite olayının, günümüze kadar gençlik içinde yeteri kadar tartışılmamış olmasının getirdiği olumsuzlukların da gözden uzak tutulmaması gerek. Fakat, diğer yandan, bu eksikliklerin önümüze geniş bir tartışma alanı açtığını görüyoruz. Tartışmalarımızın sağlıklı sonuçlara ulaşabilmesi ise ancak hepimizin bu çabaya omuz vermesi ile mümkün. Bizi böylesine bir çalışmaya girmekte cesaretlendiren, Türkiye gençliğinin bunu başaracağına olan sarsılmaz inancımız. Gençlik olarak söyleyecek sözümüz var diyor ve hepinizi eleştirmeye, tartışmaya, yazmaya çağırıyoruz. Bu anlamda, burada sunduğumuz yazının bir son söz değil, tartışılmak üzere sunulan bir taslak olarak algılanmasını istediğimizi belirtelim.

Yazıda ele alınançeşitlidönemlerdeki "üniversiteler" ile çağdaş üniversite kavramı arasındaki zıtlık göze batacak ölçüdedir. Tüm bunların, tek bir "Üniversite Tarihi" başlığı altında toplanabilir olması, modern üniversitelerin bu en eski yapıların mirası üzerinde aşama aşama yükselmiş olmalarındandır. Esas itibariyle, biz de, tartışmamızı, üniversitelerin hangi etkenlerin zorlaması ile, başlangıçtan bugüne, değiştiği/geliştiği sorusuna bir yanıt verebilmek amacıyla yürütmeye çalıştık. Olguların alt alta dizildiği bir kronoloji meydana getirmekten elimizden geldiğince kaçındık.

Hemen şunu da belirtelim ki, yazıda yalnızca Batı toplumlarının ortaçağdan başlayarak ele alınması, Doğu uygarlıklarından ve onların bilimsel kurumlarından hiç söz edilmemesi, bizi rahatsız eden önemli bir eksikliktir. Dergimizin gelecek sayılarında bu eksikliğin giderileceğini, Doğu/İslâm uygarlıklarındaki üniversiteler üzerine çalışmalara sayfalarımızda yer verebileceğimizi umuyoruz.

"Eski Yunan ve Roma'nın felsefi öğretim ve araştırma kuruluşlarının mirasçısı olarak, üniversiteler Hıristiyan Batı'da ve İslâm Doğu'da genel dini örgütlenmeler içinde özel biçimleri ile yer aldılar."(1) Bu üniversiteler, ortaçağın bir sistem olarak kararlı bulunduğuyüzyıllar boyunca fazla bir yapısal değişikliğe uğramadılar. Zamanlarını skolastik felsefeye; dinin açıklanmasına ve öğretilmesine ayırdılar. Tanrıdan gönderildiği şekli ile eksiksiz olan bilginin, gelişmeye değil genişlemeye ihtiyacı vardı ve üniversitelerin görevi de bu bilgiyi yaymaktı. Bugün bize renksiz ve teksesli gelen bu örgütlenmeler, daha yakındanbakılınca günümüzdeki üniversite kavramının temel taşlarından biri olan; kendi kendini yönetme eğilimini de içinde barındırdığı görülür. Bu eğilim, kendisini, kilisenin mutlak denetimi altında çalışan üniversitelerin yanısıra, öğretici ve öğrencilerin kendiliğinden biraraya gelmeleriyle oluşan (ortaçağın esnaf örgütlenmeleri olan loncalara benzer bir biçimde) üniversitelerin de varlığı ile gösteriyor. Fakat gözden kaçırmamamız gereken nokta, burada yalnızca bir eğilimden söz ettiğimizdir. kaldı ki, bu eğilimi de net olarak Avrupa'da feodalizmin çözülmeye başlaması ile birlikte tespit edebiliyoruz. Bu anlamda çeşitli kaynaklarda sıkça rastladığımız "...Bu (evrensellik, ayrı topluluk, dokunulmazlık) derece farkları ile de olsa üniversite fikrinin ta kendisi idi... .. Yine de böyledir."(2) türü önermeler üniversiteyi tüm sosyal koşullardan bağımsız ele alma yanılgısını (açıkça ifade edilmese bile) taşıyor. Biz, tek ve saf bir "üniversite ruhu" formüle etmekten yana değiliz ve bunu mümkün görmüyoruz. Üniversitelerin, bağrında yaşadıkları toplumların bir aynası olarak görülmelerinin, gerçeği dahadoğru yansıtacağı kanısındayız (3). Bu anlamda ortaçağda uzunca bir süre üniversite dokunulmazlığı, özerkliği diye bir kavramın yokluğunu tersine kilisenin bir yan kuruluşu olarak birtakım örgütlenmelerin görüldüğünü belirtelim.

6. yy.da Roma İmparatorluğunun Hıristiyanlık dışı okulları ortadan silindi.Onların yerine geçen kilise okulları 12. yy.da etki ve saygınlıklarının doruğuna çıktı. Bu okulların öğretimi yalnızca papazlar için gerekli olduğu düşünülenbilgilerle sınırlıydı. Zamanla, dın dışı konularda da bilgilenme ihtiyacı studium'ları yarattı (4). Buralarda ele alınan konular din dışı olmakla birlikte,

bu okullar da kilise tarafındandenetleniyordu İlk büyük studio olan Salerno Üniversitesi yalnızca tıp öğretimi ile uğraşmasına karşın, tüm Avrupa'da "Katolik ruhu" ile ün yapmıştı. Konumuz açısından, Salerno'nun bize gösterdiği de, yalnızca her tür bilginin topluma hakim kesimlerce nasıl denetim altında tutulduğudur. Yoksa, "Orada düzenli bir üniversiteye yaklaşan birşey hiçbir zaman var olmamıştır."(5).

İtalya'da Bologna ve Fransa'da Paris Üniversiteleri, gerek ilk olmaları, gerekse yapısal olarak özerkleşmenin tohumlarını barındırmaları açısından ortaçağ üniversitelerinin en önemlileridir. "Bunlar doğrudan doğruya piskoposluğa bağlı okulların evrimi sonucu ortaya çıktı. Öğretim üyeleri genellikle ruhban sınıfındandı. İlk laik hocalar 11.yy. sonuna doğru görüldü, ama bunlar da her zaman piskopos tarafından görevlendirilirlerdi.... Bologna'da üniversitas scholarium (öğrenci teşkilatı) ağır basardı ve rektörü de öğrencilerin arasından seçilirdi."(6).

II.yy.dan itibaren varlığını sürdüren ve özellikle Roma hukuku ile uğraşan Bologna üniversitesi, 1100 yılından itibaren Papalık ideolojisinin en önemli merkezi niteliğini kazandı. Avrupa'nın her yöresinden gelen öğrencileri barındırması, giderek bu öğrencilerin milliyetleri temelinde örgütlenmelerine yol açtı. Büyük öğrenci loncası, öğrencilerin kökenlerine göre dört derneğe ayrılmıştı. Her birine nation(= ulus) denirdi. Üniversite rektörü de bu nation'ların başkanları tarafından seçilirdi.

Paris üniversitesinde ise öğrenci ve öğretim üyelerinin birlikte örgütlendikleri bir lonca tipi vardı. Burada öğretim üyelerinin belirgin bir ağırlığı göze çarpıyordu. Nitekim Paris üniversitesi, piskoposluktan bağımsızlaşma yönünde önemli başarılar kazandıktan sonra bu yöneticiler oligarşisinin diktatörlüğü altına girdi. "Tüm bunlar Fransız Devrimi'nin ortaçağ eğitim sistemini çöpe yollamasına değin sürdü."(7).

Yalnız Fransa'da değil, tüm Avrupa'da ortaçağ üniversite kurumlarını köklü, niteliksel bir değişime uğratan olay burjuva demokratik devrimleri oldu. Protestan reformu, Latincenin yerini ulusal dillerin alması, bilim ve tekniğin gelişmesi ile üniversitelerin ulusal karakter kazanmaları elele gitti.

Ortaçağın çöküşünden sonra filizlenen ilişkiler içinde, özerkliğini kazanan üniversite kendisi için yepyeni sorunlar dizisiyle karşılaştı. Endüstri devrimi ile birlikte bu kez geleneksel üniversitenin bilgi ulaştırma görevinde değişiklik zorunlu oldu. Bilgiyi ellerinde tutan kişilerle birlikte bilginin anlamı vekapsamıda değişti."Yeni kültüre yeni seçkinler sahip oluyordu. Yeni üretim yöntemlerine yeni bilgiler gerekiyordu."(8).

Bu farklılaşmanın getirdiği tartışmaları ileride genişletmek üzere bir kenara bırakıp, ortaçağ sonrası Batı'yı ve giderek tüm dünya üniversitelerini etkileyen beş üniversite kavramı üzerinde duralım (9).

I) NAPOLYON ÜNİVERSİTESİ

Beş kavramdan en eskisi, Fransız üniversitelerinin bugünkü durumuna temel oluşturan Napolyon üniversitesidir. Bu türde, geleneksel üniversite kavramından açık bir kopuş var. Kopma, her türlü özerkliğin kaldırılması ve devletin vesayeti altına konulma niteliğinde. Üniversite aynı ideolojik kalıba göre, tek ölçü üzerine seçkin yetiştirmek üzere rejimin emrine verilmektedir. 10 Mayıs 1806 kanunu ile İmparatorluk Üniversitesi'nin yaratılmasının anlamı budur. Bu yapı, İmparatorluk'tan sonra da devam etmiş fakat zamanla zayıflamıştır.

Napolyon üniversitesi şunu göstermektedir ki, her üniversite tipi toplumun bütün değerler sisteminin bir aynasıdır (10).

2) ALMAN ÜNİVERSİTESİ

Eskilik bakımından ikinci görüş Alman üniversite anlayışıdır. Bu anlayışa göre üniversite bir araştırmacılar topluluğu olarak düşünülür ve "akademik özgürlüğe" verilen önem dolayısıyla Napolyon üniversitesine bu yönden zıttır. Bu türde doğa bilimlerinin verilerinin felsefi sentezine dayalı bir bilim söz konusu olmaktadır. Bu düşünce Karl Jaspers tarafından geliştirilmiştir. Üniversite, gerçeği arayan araştırmacıların toplandığı ve bizzat bu faaliyeti ile seçkinler yetiştirmeye uygun tek pedagojiyi ortaya çıkaran varlık olarak tanımlanıyor ve araştırma ile öğretimin birlikte bulunması, bu düşünce yolunun kilit noktası olarak belirleniyor.

3) İNGİLİZ ÜNİVERSİTESİ

Eskilik bakımından üçüncü anlayış. Üniversiteyi "seçkin yetiştirmek için eğitim ortamı" olarak ele alıyor. John Henri Newman adlı bir papaz tarafından formüle edilen teorisi özetle şöyle: "Üniversite evrensel bilginin öğretildiği yerdir. Bu da, amacın bilginin ilerlemesinden ziyade genişlemesi ve yayılması olduğu anlamına gelir. Eğer üniversitenin amacı bilimsel ve felsefi buluşlar olsa idi öğrencilerin varlığı için bir sebep olmazdı."

İngiliz üniversitesinin asıl niteliği bütün mesleklerin ve özellikle kamu hizmetlerinin yüksek dereceli yöneticilerini yetiştirmek olmuştur. Parlamento ve kolonilerle, dominyonların yöneticilerini yetiştirmek bilim adamı yetiştirmekten daha önemlidir (11).

4) AMERİKAN ÜNİVERSİTESİ

Etkili teorisyeni A.N. Whitead'dir. Ona göre üniversite, araştırma ve öğretim ortak yaşamına dayalı ilerlemeler merkezidir, fakat buradaki yönelme bilgiye değil, aksiyonadır. Bu anlayışa göre üniversite toplum içindir, ilerleme içindir.

5) SOVYET ÜNİVERSİTESİ

Üniversite bir üretim etkenidir. Özerk bir politikası olamaz. Ekonomik hayata angaje olduğundan, kendisinin de bir parçası olduğu planlama tarafından yönetilir.

Şunu hemen ekleyelim ki, Napolyon Üniversitesi tipi örgütlenmelerin iflası bugün tartışmaya yer vermeyecek denli açıktır. Aşağıda Uluslararası Üniversiteler Birliği, Başkanından yaptığımız alıntı (konuşma 1968'de: günümüzden 15 yıl önce yapılmıştır) çağdaş üniversitelerin kendileri için varlık koşulu saptamaları sayılabilir:

"En iyi düzenlenmiş yönetim hakları ve öğretimin en ileri derecede demokratlaştırılması, şayet üniversite hayatına bir özgürlük havası hakim değilse değersiz kalır.... Üniversitede fikirleri yayma özgürlüğü psikolojik veya statü gereği bir sansüre tabi olmamalıdır. Şu şartla ki, öğretim ve araştırmanın normal yürüyüşünü hiçbir suretle kösteklenmesin

Topluluğun üyeleri politik veya başka ortak fikirlerini savunmak amacıyla birlikler kurma hakkına, sınırlamaya uğratılmadan sahip olmalıdırlar."(12).

Bizce, hayatın her alanında olduğu gibi üniversitelerde de özgürlük, sorumluluğu getirir. Türkiye üniversitelerinin çeşitli dönemlerdeki üretkenliklerinin basit bir karşılaştırması dahi bu fikrimizi yeterince destekler sanırız. Baskının, tepeden inmeciliğin bilim hayatımızı çölleştirici etkisi o kadar açık ki.

Yukarıda, Avrupa'da ortaçağın çöküşü ve kapitalizmin yükselmesi ile birlikte üniversitenin büyük birdeğişimeuğradığınıvebu değişimle birlikte yepyeni sorunlarla karşı karşıya kaldığını söylemiştik. Bunu açmaya çalışalım.

Üniversitelerin Batı toplumunu (diğer bir deyişle kapitalizmi) geliştirme alanında öncü rol oynadıkları dönemde, yeni, yararlı ve dinamik bir üniversite ortaya çıkar gözükmekteydi. Bilim ve eğitimin en üst kuruluşları olarak üniversiteler geleceğin anahtarını ellerinde tutuyorlardı. "...ondan beri birçok memleketlerin, özellikle de gelişmiş denilen memleketlerin üniversiteleri derin bunalımlarla sarsıldı. Azgelişmişlik skandalından sonra, öğrencilerle bazı başkaları bir de gelişmişlik skandalı keşfettiler veya keşfettiklerini sandılar, bu skandal yerleşmiş güçlerin gerçek bir tutsaklıkla hizmetine girip, yalnız bilimi değil kültürü de sinsice ince bir sırlaştırma veya bildiği gibi kullanmaya dönüştürdüğü, sonsuz bir üretim-tüketim dairesinin zincirle bağladığı insanların skandalıydı."(13)

Kanımızca bu "skandal" kapitalizmin skandalıydı ve bildiğimiz kadarı ile tedavisi mümkün olmuyordu. İnsanların topluma yabancılaşmaları öyle bir noktaydı ki, üniversite siyasa iktidarlara karşı sorumlu olmama, diğer bir deyişle özerklik düşüncesini toplumdan da özerk olma şeklinde anlamaya başladı. Bu düşünce topluma karşı duyulacak en küçük bir sorumluluk duygusunun üniversiteyi üniversite olmaktan çıkaracağı değerlendirmelerine kadar vardı. Üniversitenin toplum gereksinimleriyle alış-verişi kesmesi gerektiği düşüncesinin çoğu zaman enerjik olarak ortaya sürülmesi ve kabul edilmesi, gereksinim kavramının karışıklığı üzerine düşünülmesine yol açmıştır. Gereksinim, bazı ülkelerde başarılı bir reklam işlemi, bazılarında ise kişisel bilinçlerin hizmete alınmasından başka birşey değildir. Kaldı ki gelişmiş kapitalist ülkelerin üniversitelerinin tartışarak kendilerini bu yapay gereksinim kervanından kurtarabileceklerini sanmak en hafif deyimi ile saflık olur. Öte yandan gereksinim, bazı ülkelerde elle tutulur bir gerçektir. Keskin bir ivedilik hissi ile duyulur. Bu gibi ülkelerde insanların 'üniversite topluma hizmet etmeli mi?" türü sorularla yitirilecek vakitleri dahi yoktur. Oralarda soru "Nasıl bir üniversite daha mutlu bir toplum yaratılmasına katkıda bulunur?" biçiminde sorulmalıdır.

Yazımızın bir tarih incelemesi sınırları dışına çıktığı düşünülebilirse de, üniversitenin tarihi ile bugünü arasındaki sınır zaman zaman karışabiliyor ve bu kaçınılmaz olarak birtakım saptamalar yapmak zorunda bırakıyor, bizi.

Çalışmamızın gelecek bölümlerinde üniversite olayına azgelişmiş ve gelişmiş ülkeler üniversiteleri temelinde yaklaşmaya çalışacağız. Konunun bu yanını üm açıklığı ile ortaya koymak sanırız Türkiye üniversite gençliği olarak bir sorumluluk duyma meselesidir.

KAYNAKÇA

BRADBY, Edward. **The University Outside Europe.** New York 1970

HIRSCH, Ord. Prof. Dr. Ernst E. **Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişmesi**
C. 1. 1970 IAU. (Uluslararası Üniversiteler Birliği)

JANNE, Prof. **Henri, Üniversite ve Çağdaş Toplumun İhtiyaçları.** İstanbul. 1973

JASPERS, Karl. **THe Idea of a University.** California. 1973.

MINOGUE, Kenneth R. **The Concept of a University.** London. 1965.

SANDERSON, Michael. **The University in the 19 th. Century.**

DİPNOTLAR

(1) I.A.U. s.89
(2) İbid. s.5
(3) Yalnızca hakim güçlerin değil tüm çelişkileri ile toplumun bir aynası.
(4) Studia: din dışı konularda da öğretim yapan ortaçağ okulları. Studium Generale: Papalık izni ile açılan ve mensuplarının Avrupanın her yerine başka izin gerekmeden öğretim yapturabildikleri studiumlar (Bologna, Paris vs.)
(5) Rashdall vol. i, part 3, s.82
(6) Meydan Larousse c.12, s.478
(7) Ancyclopedia Brittanica s.863
(8) I.A.U. s.4
(9) I.A.U s. 8-12
(10) Bu üniversite anlayışının örnekleri ne yazıkki günümüzde de bazı toplumlarda görülebiliyor. Okurlarımızın da dikkatini çekmiştir sanırız.
(11) Fransız ve İngiliz üniversite anlayışı sömürgelerde etkisini göstermiş ve o memleketler bağımsızlıklarını kurarken de devam etmiştir. Böylelike Hint üniversiteleri İngiliz modeline göre kurulmuştur. Dakar Üniversitesi de 1957'ye kadar tamamen Fransız statüsünde kalmıştır. (Dakar Un. Hukuk ve İktisat Fak. dekanı B. Seydau'dan nakleden JANNE)
(12) I.A.U. S.89-90
(13) ibid. s.X
(X) I.A.U s.6 (sayfa 4'de)

* * *

BÜYÜK SPOR OLAYI!

O.D.T.Ü. de 1 Ocak tan itibaren 16.000 kişi hergün jogging yapacak.

Otobüs şoförlerinin işçiyken memur statüsüne geçirilmeleri sonucu maaşları 16.300 liraya düştü. Bunun üzerine istifalar yoğunlaştı. O.D.T.Ü.'nün, tecrübeli şoför arayan gazete ilanlarına ise bugüne kadar sadece bir kaç kişi başvurmuş durumda. O.D.T.Ü. öğrencileri şoförlerin memur statüsüne geçirilmesini kitle sporu açısından son derece sevindirici bulduklarını, gidiş-dönüş yirmi kilometrelik jogginge her gün yaklaşık 16.000 kişinin katılmasının beklendiği söylediler.

DOĞRAMACI'NIN KİTLE İLİŞKİLERİ

İhsan Doğramacı, YÖK üyeleri, Ürdünlü konuk profesörler, gazeteciler, kalabalık bir grup halinde Hacettepe Meydanında heykele doğru yürümeye başladılar. Doğramacı o sırada duvarın üstünde oturan iki kız öğrencinin yanına yaklaşarak başlarını okşamaya başladı. Bir anda flaşlar patladı. Ürdünlü profesörler de hayranlıkla "Oh, Mr. Doğramacı, excellent, excellent public relations" (Oh, Bay Doğramacı, mükemmel, mükemmel kitle ilişkileri) diyerek onu kutladılar.

Bu fotoğraflar bir yerde yayınlanır mı bilemeyiz; ama biz sizi Doğramacı'nın babacan kişiliğinden ve mükemmel kitle ilişkilerinde haberdar etmeye çalıştık.

YURTLARDA İŞLER YOLUNA NASIL GİRER

Bir çok yurtta yeni bir uygulamayla aksaklıkların ortadan kaldırılmasına, "intizam"ın sağlanmasına başlandı. Yurt girişinde, kolay görünebilecek bir yerde hazırlanmış "örnek yatak"lar sağlıyor bunu. Artık tüm öğrenciler yataklarını bu 'örnek'e bakarak düzeltecek. Duyduğumuza göre Hacettepe Yurdunun çatık kaşlı ve babacan müdürü, yeni bir adım daha artarak "örnek mektup" da asmış bir köşeye. Zarfı bu biçimde yazılmayan mektuplar sahiplerine verilmeyecekmiş.

BİR FİLM ELEŞTİRİSİ

Görgün Taner

Sinema yönetmeninin dolaysız olarak bize aktardığı olaylar kişiler-ilişkiler'in haricinde bilinçli veya bilinçsiz olarak bize gösterdiği anlattığı, ya da gördüğümüz çıkardığımız, birçok başka şeyler de vardır ki, bir "şeyler" filmin içinde oluştuğu kültürün; filmin dolaylı, dolaysız etkilendiği ilişkiler bütününün birer ürünüdürler ve bu ilişkileri çözümlememize yarayan ipuçları taşırlar. Bu nedenle genellikle sadece öyküye koşullanarak, "neler olacağını" ısrarla takip etmek sinemadan alınacak tadı azaltır. Böyle bir "alışkanlık" birkaç saat sonra, sadece aklımızda kalan bir iki sahneyi aynen tekrarlamamızdan başka birşey getirmez.

Sinema bir dilse eğer, yönetmenin bize anlatacaklarını kurması ve eyleme geçip onları bize bir sıra dahilinde aktarması da bir iç dildir. Blues Brothers Cazcı Kardeşler filmi, yönetmenin bu dili başarıyla kurduğu bir örnektir. Yönetmen John Landis iki saat boyunca bir takım kurumların ya içinden ya kenarından geçerek bize iki misyonerin Jake & Elwood Blues'in hikayesini anlatır. Geleneksel kronik adamın fiziksel özelliklerine sahip olan Jake & Elwood (John Belushi Dan Aykroyd) büyüdükleri yetimhaneyi satılmaktan kurtarmak için gereken beş bin doları elde etmeye çalışırlar, tüm film boyunca. Sonunda başarırlar ama hapsede düşerler.

Film iki ayrı 'din" görünümüyle açılır. İlkin Blues Kardeşlerin içinde katı eğitim görerek yetiştikleri penguin'in Jake Elwood'u dövdüğü ve o ürkütücü ama o derecede komik merdiven sahneleri- bir rahibenin idareciliğindeki yetimhane ve Jake'nin orkestrayı toplamaya yönelten o görkemli, son derece esnek ve cıvıl cıvıl ikinci kilise sahnesi. İlkinin, yani, yetimhanenin, o komik-ürkütücü yerin nasıl kurtarılacağı, Jake'nin aklına yeni dini bir mekanda, bir kilisede gelir. Jake ışığı gördüğü anda, (gökten ilahi inmesi;) artık tanrı tarafından görevlendirilmişlerdir. (Elwood kendilerine zorluk çıkaranlara bunu film boyunca hep hatırlatır, ama hiç kimse kolaylık göstermez.)

Dediğimiz gibi Jake & Elwood birer misyonerdir, 20. yüzyılda, yani ekibin sene öncesinin ilişkiler bütününden son derece farklı bir dünyada, kendini bu dünyanın koşullarına uyduramamış bir kurumu kurtarmakla yükümlüdürler. Bir yerde geçmişe borçları, büyüyüp yetiştikleri yere, (ama sadece bu nedenle) karşı görevleridir. Tas her türlü engelle karşılaşırlar. Önce polis, bir eski sevgili, Naziler ve ordu, tüm bu engelleri aşarken (filmdeki mantık dışı sahnelerin rasyonalize edilişi tanrı tarafından görevlendirilişleri değil midir?) tanrı onlarladır.

Naziler Jake & Elwood'un peşlerindeki gruplardan biridir. Bir karikatör düzeyine indirgenen naziler, final sahnesinde "kendi kazdığı kuyuya düşme", sembolizmi ile Tanrınında onları sevmediği anlatımıyla verilirler Jake'nin "İllio nois'li Nazilerden" nefret etmesi ilginçtir. Bu orta karar Amerikalanın, hala 1940 açık Nazizminden nefretinde tıkanıp kalmışlığının simgesidir. Burada Landis'in içinden çıkamadığı bir yumakta söz konusu, gerek tiplere, gerek anlatım bütünlüğü Jake & Elwood'un yaptıklarını pek sorgulatır nitelikte değil. Her ne kadar bu örnekte ve de finaldeki asansör sahnesinde (Elwood peşlerindekilerden kurtulmak için asansörü bozar) Landis, kahramanlarıyla alay etse dahi, genel tavır onları seyirciyle hemen kaynaştırıcı, özdeşleştirici nitelikte. Bu arada unutulmaması gereken bir diğer önemli sahne ise Führer'in yardımcısının araba yükseklerden düşerken Führer'e dönüp "seni her zaman sevdim" deyişi, bu cümle oldukça bol anlamlı, Nazizmin ve baskının bağrında gizlediği eşcinsellik, buyurganlık, bağlılık vb. gibi güçlü bir cümle.

Blues Kardeşlerde günümüze değin sinema dünyasından geçmiş bir çok ünlüden, yapılmiş bir çok filmden esintiler bulmak mümkün. Siyah elbise, siyap şapka ve siyah gözlükle toplum içindeki belirli zamanlarda kullanılan bir renge, aynı zamanda gizemli ve mistik; bir havaya bürünen hatta tam tersi kimlikleri bile çağrıştıran, (belki de özellikle) Jake & Elwood Blues aynı zamanda bu giysileri toplum dışılığın kara damgası; gibi de üzerlerinde taşımaktadırlar. Jake'nin gözlüğünü çıkardığı yegane sahne ise, geçmişten günümüze Hollywood mitlerini ve öpüşmelerini anımsatan, Jake'nin sevgilisini öpüp, sonra birden yere attığı, son derece sevimli sahnedir.

Sonuç olarak Blues Kardeşler, 20. yüzyıl ABD'sinde kurumsal yapılara bakmaya çalışan, kendi toplumsal yapısının ilişkilerine de eleştirel olabilen, görkemli final bölümüyle sinemaseverlerin kolay kolay unutamıyacakları bir film.

DOST KİTABEVİ Merkez: Konur Sk. No:4, Kızılay – ANKARA
Şube: Zafer Çrş. No:13 Y.Şehir – ANKARA

YAYINLARIMIZ

• DİYALEKTİK DÜŞÜNCENİN TARİHİ •
Selâhattin HİLAV (çıkıyor)
• TALÂT PAŞA •
Tevfik ÇAVDAR
• RASTLANTI VE ZORUNLULUK •
Jacques MONOD
Çev. Vehbi HACIKADİROĞLU
• BRECHT ESTETİĞİ VE SİNEMA •
Mutlu PARKAN
• SATRANÇTA AÇILIŞLAR VE AÇILIŞ TUZAKLARI •
E.SNOSKO – BOROWSKY
Çev. Erol MİNTAŞ
• HÜZNÜN İSYAN OLUR •
Ahmet TELLİ
• TOPLUMSAL TARİH ÇALIŞMALARI •
Çağlar KEYDER
• BİZANS TOPLUMSAL VE SİYASAL DÜŞÜNÜŞÜ •
Ernest BARKER
Çev. Mete TUNÇAY
• ORTAÇAĞ KENTLERİ •
Henri PIRENNE
Çev. Şadan KARADENİZ
• FEODAL TOPLUMDAN YİRMİNCİ YÜZYILA •
Leo HUBERMAN
Çev. Murat BELGE
• PSİKANALİZİN BUNALIMI •
Erich FROMM
Çev. Bedirhan ÜSTÜN – Cengiz GÜLGEÇ
• YAPISALCILIK •
JeanPIAGET
Çev. Fusun AKATLI
• MÜZİK VE YABANCILAŞMA •
Ünsal OSKAY
• ESTETİZE EDİLMİŞ YAŞAM •
Walter BENJAMIN
Çev. Unsal OSKAY
• PSİKANALİZ AÇISINDAN EDEBİYAT •
FREUD – JUNG – ADLER
Çev. Selâhattin HİLAV
• DENEYSEL TİYATRO – İKİ OYUN •
Bertolt BRECHT
Çev. Kaya ÖZTAŞ
• KARANLIĞIN YÜREĞİ •
Joseph CONRAD
Çev. Sinan FİŞEK
• DÜŞKÜN •
Thomas MANN
Çev. Nasuh BARIN
• TAZİYE •
Murathan MUNGAN

kısa kısa

DOĞRAMACI VE İNTERNLER

İhsan Doğramacı, öğrencilere, özellikle internlere (Tıp Fakültesi son sınıf öğrencileri) karşı sıcak davranışlarıyla tanınır. Hacettepe Hastahanesi asansörlerinde sık rastlanan bir diyalogu sunalım:

-"Merhaba"
-....(Doğramacı'yı karşısında görmenin şaşkınlığı)
-"İntern müsünüz?"
-"Evet"
-Biliyor musunuz, internlere maaş bağlanacak..."

Bu diyalog (pardon, monolog) ilk olarak geçen yıl duyuldu. Bu yıl ilk iş olarak, internlerin barındıkları yurttaki tüm özel statüleri kaldırıldı. Doğramacı'dan bu yıl da aynı sözleri işitenler, kaygıyla ıuşuyorlar: acaba yemekler de mi kesilecek?

DİLKUR İNGİLİZCE
Genel İngilizce kursları yanısıra,
• Export - Import - Banking (Ticari), • TOEFL sınavına hazırlık, • Teknik İngilizce kursları ve • İlkokul 4. - 5. sınıf öğrencileri için özel kurslar.
DİLKUR "İngilizce öğretiminde uzman"
Aydede Cad. No.9 Taksim - İstanbul Telefon: 155 32 99 - 155 30 37 - 155 34 96

BRİÇ

Hazırsınız, dikkatli ve kendinize güveniyorsunuz. Sorun birden çıkıyor karşınıza. Planlanmamış, rastgele. Duruma süratle adapte olmak zorundasınız. Önünüzdeki kısa zaman süresi içinde olayı inceleyecek, bir çözüm yolu bulacak ve ona göre davranacaksınız. Sorunu çözmeyi başardınız. Gevşemeyin, rastgele bir yenisi daha geliyor.

Herşeyi bir anda kazanmak veya kaybetmek diye bir şöy sözkonusu değil. Karşınıza çıkan her sorunda gösterdiğiniz minimal başarıların toplamı olan bir yerde, iyi ya da kötü bir noktadasınız. Briç ise devam etmektedir.

İşte hayat;

ben gerçekten briçi hayata benzetirim. Satranç'tan; büyük ve tek bir sorundan oluşan, adım adım o sorunun çözümüne yaklaşmaya çalıştığınız, baştan itibaren her şeyin sizin kontrolünüzde olduğu, kontrolünüz dışı bir şey çıkarsa, bunun sadece sizin eksikliğinizden kaynaklandığı ve sonuçta mutlak bir yengi veya yenilgi ile biten satrançtan daha çok hayata benzetirim.

Bu nedenle briçin '1' numaralı kafa sporu olduğuna inanırım.

Merhaba briçseverler.

Bu sayıdan itibaren, her ay bu sayfada sizlerle briç sohbetleri yapacağız. Biçimin ve seviyenin ne olması gerektiği konusunda uzunca düşündük. Klasikleşmiş yekilde, üç tane briç problemi verip, çözümler bir sonraki sayıda demek istemiyoruz. Problem briçi yerine, günlük rober briçte her an karşılaşılacak sorunlarla ilgilenmek istiyoruz. Ve bütün okurlarımız takdir ederler ki, aylık bir yayında, ayda bir sayfa ile briç öğretmen mümkün değildir. Ancak önceden öğrenmiş olanlara hitap edebileceğiz.

Konular belki biraz ağır olacak ama, her seviyeden briç oyuncusunun kaldırabileceği bir üslup ile yazmaya dikkat edeceğiz.

Okuyucumuzun, çok da az olmayacağını düşünmekteyiz. Görüyoruz, on yıl öncesine oranla, briç Türkiye'de çok daha yaygın. Nerdeyse büyük şehirlerdeki bütün kahvelerde, hiç beklemediğimiz küçük merkezlerde sık sık briç oynanıyor.

Üstadın kulaklarını çınlatacağım. Piyano çalmak zor iş, onun yerine bütün köylülerimiz briç oynasa...

Şaka bir yana, briçin daha da popülerleşmesi, topluma çok şey kazandırır. Kafa sporlarının tanımından gelen bir şey bu.

Birtan Çiçekçi

DAHA DA DERİN EMPAS (!)

Eskiler briçin as, pas, empas oyunu olduğunu söylerler. Konuşabilmek için elinde as'lar olacak, eğer yoksa pas geçmesini ve oynarken empas yapmasını bileceksin.

Yerde A D varken Riya empas yapmak her briççinin ilk öğrendiklerinden biridir. Zamanda AVIO la, tekrarlayan empaslar, AV9, RV9x ile derin empaslar öğrenilir.

Bir basamak daha derine inelim. Konumuz, birç literatüründeki adı ile "intra finess"ler. Ve uzun lafın kısası, Doğu kuvvetli bir sanzotu açtıktan sonra siz araya girdiniz ve kendinizi 4 Pik'te buldunuz.

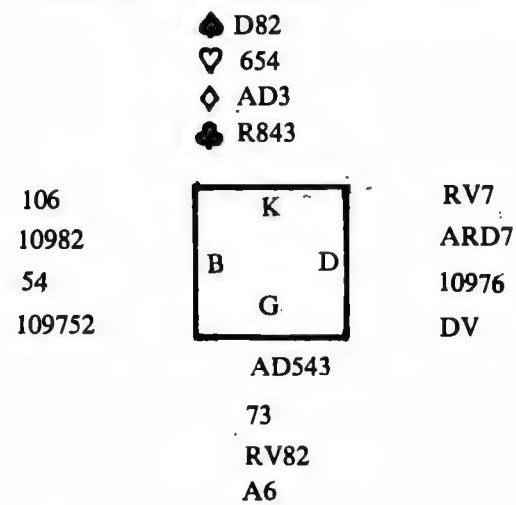

Batı kör 10'lu ile atak yaptı. Doğu aldı ve siz üçüncü turda çakana kadar devam etti. Oyunu nasıl planlarsınız?

Sorun kozdan yalnız bir el vermekte, Deklere'den, dışarıdaki bütün puanların, dolayısı ile pik R'sının Doğu'da olduğunu biliyorsunuz. Koz D'ını kaçırmak mümkün değil, başarılı olmak için iki şık kalıyor. Ya pik R' iki parçaya oynamak, ya da çok derin bir empas yapmak.

Güney elden ufak bir koz oynuyor ve Batı'dan ufak bir koz gelince yerden 8'liyi girer (!). Doğu V ile alır. Karo veya Trefl dönüşünü keser. (Antre sorunu nedeni ile trefl'i elden, karoyu yerden). Üç tur trefl çeker, üçüncü tura elden çakar. Doğunun üçüncü trefl'e boş vermesi üzerine, doğuya üç parça pik vermeye karar verir (Sanzatu açanda iki tane doubleton olamaz). Karo ile yere geçer ve yerden pik D'ını oynar. Batıdan pik 10'lusu düşeceği için, doğu pik R'yı koysa da koymasa da el alamaz.

Eğer doğuda iki parça pik olsaydı, birinçi tur elden ve yerden ufak pik oynayıp, ikinci tur basitçe koz asını çekmek yeterli olacaktır. Ama bu distrübüsyonda başarılı olmak için tek şart, o çok ince empası yapmaktır.

Başka bir örnek, şimdi 4 Kör'desiniz, deklere sırasında Batı trefl ile araya girdi. w

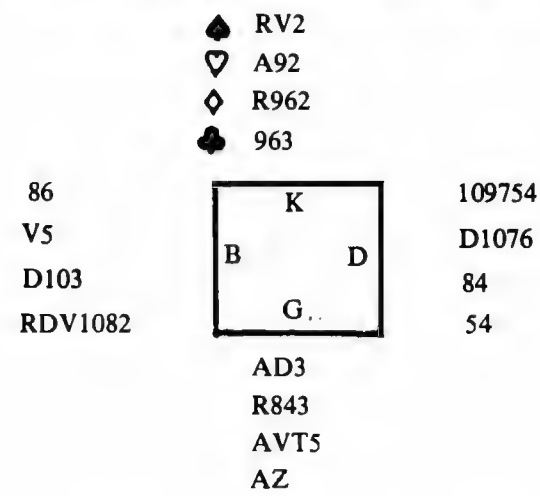

Atak trefl, ikinci boşlayıp, trefl devamını as ile aldınız. Nasıl oynarsınız, bu çıkarı yok gibi görünen kontratı(?).

Kör dağılımı 3-3 ise bir sorun yok ama, ihtimal kuralları her zaman 4-2'den yanadır. Üstelik, Batı'da uzun trefl olması, kısa kör ihtimalini artırıyor. DVIO, 4 parça kör Doğu'da ise yapacak bir şey yok. Ya honörlerden biri Batı'da ise? Çare ince bir empas.

Güney elden ufak bir kör oynar ve yerder 9'luyu koyar. Doğu 10'lu ile alır ve pik döner. "Trefl kalmadı ki pik dönüyor. Trefl dağılımı 6-2". Piki yerden keser. Koz asını çeker. Batı'dan V gelince rahatlayarak, yerden koz 2'liyi oynar ve Doğu'nun D'ına empas yapar. Son kozu çeker, yerden bir karo (trefl değil) atar. Güney'in hâlâ bir karo verme hakkı vardır ama el Batı'ya geçmemeli. Elden ufak bir karo oynar. Batı ufak verirse yerden 9'lu koyacak ama Batı'dan 10'lu gelince R ile alır. Yerde kalacak şekilde iki tur pik çeker. Batı treflisini tek parçaya indirmek zorunda kalınca, yerden trefl ile eli Batı'ya verir ve iki karo eli daha yapar.

Güzel oynanmış bir el. En baştaki ince empasın rolü ise unutulmamalı. İnce empaslar her zaman işe yarıyabilir:

Yer: V 9
El: A 8 7 5 4 2

% 95 ihtimal ile en az iki el dışarı verirsiniz. Ama ya 10'lu doubleton Batı da ise. Elden ufak, yerden 9'lu Doğu honör ile alır. İkinci tur yerden V... Beş el sizin Bingo (!)

İnce empaslar ile daha da şaşırtıcı sonuçlar alabilirsiniz.

V 9 4

10 8 R D 6 3

A 7 5 2

Artık öğrendik bu derin empasları. Elden ufak, Batı'dan 8'li, yerden 9'lu, Doğu D ile alır. İkinci tur yerden V, Doğu R'yı oturmak zorunda, As, Batı'dan 10'lu gelir. Son olarak üçüncü tur yine 1 yerden 4'lü ile gelip, 6'lıya empas yaptınız mı, üç el alırsınız. Kim umar böyle kâğıt ile üç el almayı (?).

Empas deyip de geçmemek gerektiği anlaşılıyor. Empas tekniğinin tarihi önemi üzerine son bir örnek verelim.

Dağıtan - Güney iki tarafta zonda

G	B	K	D
1 ◇	*1* ♠	*2* ♡	Pas
3 ◇	*4* ♠	*5* ◇	Kontr
Pas	Pas	Pas	

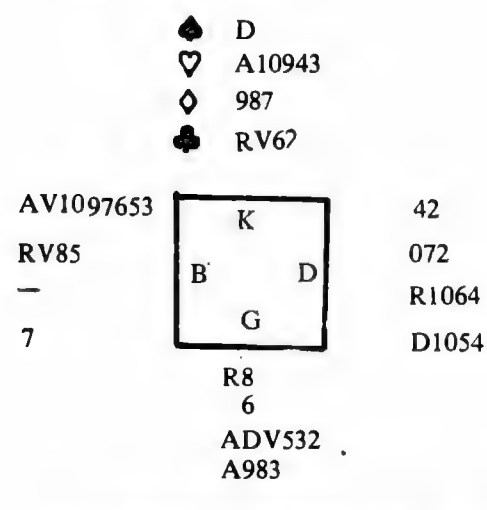

Açık kâğıtta bile oynaması güç bir oyun. Atak pik As, pik devamını R ile aldınız. Kozların 4-0, trefl'lerin 4-1 dağıldığını tahmin ettiniz diyelim. Nasıl oynarsınız (?).

Güney elden trefl 9'lu(') oynar, yerden R koyar. Yerden koz 9'lusunu döner. Doğu'nun normalde ilk turda ufak oynaması gerekir. Koza devam ettiniz. Doğu 10'luyu koyar ve siz ele geçmiş olursunuz. Elden trefl 8'li (!), yerden 2'li, Doğu 10'lu ile alır ve kör döner. Yerden As ile aldınız. Şimdi, trefl V. Eğer Doğu D'ını koymazsa yerdesiniz, karo pasını hemen atarsınız. Eğer koyarsa, As ile ele geçersiniz ama son tur trefl, elden 3'lü, yerde 6'lı, Doğu'da ise 5'li kaldığı için, karo pası için tekrar yere geçebilirsiniz.

SANTRANÇ

SAĞLIKLI DÜŞÜNME, TARTIŞMA VE ÜRETME YÖNTEMLERİNE YENİ BİR YAKLAŞIM: SATRANÇ

Yüzyıl sonlarına yaklaşırken, bir yanda hızlı teknolojik gelişim ve değişen üretim ilişkileri, diğer yanda da bunların yansımasıyla toplum yasaları, kurumları ve alışkanlıklarında oluşan değişimler, hergün yeni sorunları ve çetin sınavları önemsenmeyen, ancak temel ve güncel niteliği olan bir sınav, düşünce alanında gelişmişliği sınayanı olsa gerektir.

Belki de, bu sınavın sonucu, ülkeler için yapılan gelişmişlik, azgelişmişlik, geri kalmışlık değerlendirmelerinde, kişi başına yılda kaç dolar düştüğünden daha iyi bir ölçüttür. İlk bakışta sözkonusu gelişmişlik kavramının yeterli açıklıkta olmadığı ve ölçülmesinin güç olduğu söylenebilir. Oysa evlerden okullara, kahvelerden politik platformlara değin her yerde, insanların hangi düşünme, tartışma ve üretme yöntemlerini kullandıklarını, ne tür boş zaman uğraşıları olduğunu gözlemek, bu ölçüm için kolay ve etkili bir yoldur.

Çağdaş anlayışın, beyinsel üretkenliğin iyi bir göstergesi saydığı 'satranç'ı böyle bir gözlemin etkisinde kalarak öneriyoruz. Düşünme, tartışma ve üretme yöntemlerine bir yaklaşım derken, kuşkusuz, kastedilen gerçek ve güncel sorunların satranç tahtasına uyarlanması değil, sadece bilimsel algılama-çözümleme çabalarına bir katkıdır. Bu arada, bu önerinin boş zamanları değerlendirme açısından da dikkate değer olduğunu sanıyoruz.

Kimi okurlar, bu yaklaşım için 'yeni' sözcüğünün kullanılmasını yadırgayabilirler. Oysa yakın geçmişe değin neredeyse belli bir azınlığın uğraşı durumunda ve yöneticilerin desteğinden yoksun olan satranç, yeni yeni ve umut verici biçimde yayılmaktadır. Bu aşamada, iki engel göze çarpıyor: hemen her alanda gelişmeyi köstekleyen basit koşullanmalar ve umursamazlıklar. Bu ise, satranç konusunda da en büyük görevin, gelişme umudu ve gücü en fazla olan gençlik kesimine düştüğünü gösteriyor.

Bu köşeyi, satrançı seven-sevmeyen, oynayan, öğrenmek isteyen herkes için verimli kılmanın yolu iyi bir iletişim kurmaktan geçiyor. Dünyadaki ve ülkemizdeki satranç olaylarının yer alacağı köşenin, satrançın gerek teknik, gerekse toplumsal yönlerini konu alan düşünce ve katkılarınızla, sözünü ettiğimiz verimliliğe ulaşacağına inanıyoruz.

SATRANÇ TERİMLERİ

Satranç yayınlarını izleyen ve teknik çalışmalara istekli oyunculardan terminolojinin yabancılığı ve karışıklığı yüzünden yakınmayan yok gibi. Hem anlamak, hem de yabancı dillerden terimlere Türkçe karşılıklar bulabilmek için böyle bir köşenin yararına inanıyoruz. Terimler konusunda öğrenmek istediklerinizi ve önerilerinizi bekliyoruz.

ZEİTNOT (Zaman sıkışması): Uluslararası satranç kurallarına göre, turnuva maçlarında her oyuncunun 40 hamle için 2,5 saat düşünme hakkı vardır. Ancak bu süre her organizasyon tarafından ayrı olarak saptanabilir. Bu zaman kontrolünün sağlanması ise özel bir düzenekle yapılan satranç saatleriyle gerçekleştirilir.

Dikkat edilirse zaman kontrolü ilk 40 hamle için sözkonusu ve daha sonraki hamleler için daha geniş düşünme süresi var. Bu süre özellikleri de, bir çok etkenin arasında, gerçek bir turnuva maçı için oldukça önemli. Oyunun akışına göre temposunu ayarlayamayan oyuncuların 49. hamleye yaklaştıkça verilen süreyi aşıp yenik sayılmamak için hızlı oynamak zorunda kalmaları da zeitnot (zaman sıkışması) olarak adlandırılıyor. Eşit, hatta üstün durumda iken zaman sıkışmasına girip süreyi aşan ve bu yüzden yitiren oyunculara büyük ustalar arasında bile rastlanmaktadır.

PROBLEM-ETÜD

Bu köşede ilginç satranç problemlerini ve etüdlerini bulacaksınız. Bu arada bunları çözmek için geçerli kuralları ve önerileri ileriki sayıda anlatacağız.

Aşağıdaki etüd yüzyıl başlarında ünlü Çek usta Réti tarafından hazırlanmıştır ve satranç tahtasının geometrik özelliklerini vurgulaması yüzünden, bizce her satranç oyuncusu tarafından incelenmeli. Her iki tarafın da erlerini yitirmesi ya da ikisinin de vezir çıkmasının beraberlik anlamına geleceğini unutmayın.

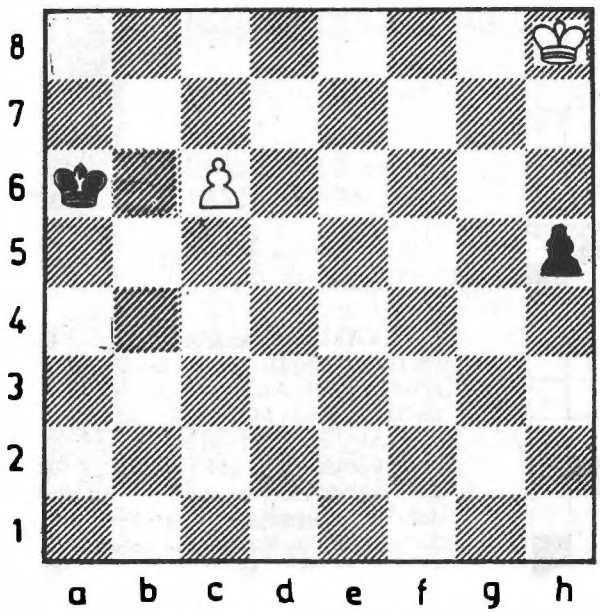

Beyaz oynar, kazanır

REJKJAVİK '72'den LONDRA '83'e (I)

Dünyanın şu andaki en güçlü dört oyuncusu, Aralık ayı içinde, dünya şampiyonu Anatoly Karpov'un finaldeki rakibini belirlemek üzere yarı final karşılaşmaları için Londra'da buluştular.

Bilindiği gibi, üç yılda bir yapılan Dünya Satranç Birinciliği karşılaşması için her bölgeden katılan oyuncular arasında üç yıl süren savaşım sonucunda seçilen bir oyuncu, ünvanı elinde tutan birinci ile oynama hakkını kazanıyor. 1981'de Korchnoi'a karşı ününü koruyan Karpov ise bu elemelere katılmıyor.

Son turlara yaklaşıldıkça, heyecan, gerilim ve oyun kalitesindeki artışla birlikte eleme maçlarının yapılacağı yerler konusundaki tartışmalar da yoğunlaşıyor. Daha önceki bir çok turnuvada olduğu gibi, bu kez de yarı finallere gelindiğinde sorunlar çıktı: iki maçtan birini ABD (Pasadena), diğerini ise Birleşik Arap Emirlikleri (Abu Dabi) üstlendi ve düzenleyicilikleri FIDE (Uluslararası Satranç Birliği' tarafından onaylandı. Ancak, herşey hazırlanmışken, Sovyet Satranç Federasyonu bir duyuru ile kendi oyuncularının birtakım nedenlerle belirlenen ülkelerde oynayamayacaklarını bildirdi. Gerekçeleri geçerli bulmayan FIDE ise, Sovyet oyuncular oynamazsa hükmen yenik sayılacaklarını duyurdu. Bu ise, gerçekleştiği zaman Karpov'un da çekilmesiyle sonuçlanabileceğinden, satranç dünyasının en büyük organizasyonunu bir anda yok olma tehlikesiyle karşı karşıya getirdi.

Burada, hemen Sovyet oyuncuların uluslararası alanda tartışma götürmez üstünlüğünü ve Sovyet ekolünün satranç teorisine katkılarını vurgularsak, sorunun neden böylesine büyüdüğü daha kolay anlaşılabilir. Üstelik, bu turnuvadaki yarı final eşlendirmeleri sonucunda Sovyet oyuncuların diğerlerine düşmeleri, satranç dünyasında her zaman sözkonusu olan Doğu-Batı çekişmesini tekrar gündeme getirdi. Geçen turnuvanın finalisti Korchnoi Sovyetlerin genç oyuncusu Kasparov'la, Macar Ribli ise Sovyetlerin eski dünya şampiyonlarından Smyslov ile karşılaşacaktı. Bilindiği gibi, Victor Korchnoi birkaç yıl önce Sovyet vatandaşlığından ayrılıp turnuvalara İsviçre bayrağı altında katılmaya başlamış ve Sovyet oyuncularının, kendi federasyonlarınca, Korchnoi ile oynamalarının yasaklanmasına dek varan sorunlar çıkmıştı.

Haftalarca süren yoğun görüşmeler sonrasında, iki maçın da Londra'ya alınmasıyla uzlaşma sağlandı ve nihayet yarı final maçları başladı. Bu oyunlarla ilgili haberleri ve teknik sonuçları ileride sunacağız. Ancak tüm bu görüşmeler sırasında gündeme gelen Doğu-Batı çekişmesini, iki blok arasındaki politik dengeye koşutluğunu da gözardı etmeden incelemek istiyoruz. Çalışmamızın ilk kez 1972'de, Rejkjavik'deki Fischer (ABD) Spasky (SSCB) birincilik maçı ile geniş yankı uyandıran bu sorunun günümüze değin geçirdiği aşamalara ve önümüzdeki yıllarda satranç dünyasında nasıl gelişmeler olabileceği sorusuna ışık tutacağını umuyoruz.

BİR OYUN

Bu köşede, büyük ustaların öğretici nitelikteki oyunlarını sunacağız. Diğer yazıların genişliğine göre, olduğu gibi ya da analizli biçimde vereceğimiz bu oyunların, dikkatli incelendiğinde, teorik ve teknik çalışmalar yapan oyunculara katkıda bulunacağını sanıyoruz. İki eski dünya şampiyonu Fischer ve Spassky'nin bu oyununda beyazın oyun sonu tekniği gerçekten ilginç!..

Gruenfeld Savunması, 1967
Beyaz: Boris SPASSKY
Siyah: Robert FISCHER

1.d4 Af6, 2.c4 g6,3.Ac3 d5,4.cxd5 Axd5,5.e4 Axc3,6.bxc3 Fg7,7.Fc4 c5,8.Ae2 Ac6,9.Fe3 0-0,10.0-0 Vc7,11.Kcl Kd8,12.Vel e6,13.f4 Aa5,14.Fd3 f5, 15.Kdl b6,16.Vf2 cxd4,17.Fxd4 Fxd4, 18.cxd4 Fb7, 19.Ag3 Vf7,20.d5 fxe4, 21.dxe6 Vxe6,22.f5 Vf7,23.Fxe4 Kxdl, 24.Kxdl Kf8, 25.Fbl Vf6,26.Vc2 Şh8, 27.fxg6 hxg6,28.Vd2 Şg7,29.Kfl Ve7,30.Vd4+ Kf6,31.Ae4 Fxe4,32.Fxe4 Vc5,33.Vxc5 Kxfl,34.Şxfl bxc5,35.h4 Ac4,36.Şe2 Ae5,37.Şe3 Şf6,38.Şf4 Af7,39.Şe3 g5,40.h5 Ah6,41.Şd3 Şe5,42.Fa8 Şd6,43.Şc4 g4,44.a4 Ag8,45.a5 Ah6, 46.Fe4 g3,47.Şb5 Ag8,48.Fbl Ah6,49.Şa6 Şc6,50.Fa2;1-0, siyah terkeder.

BULMACA

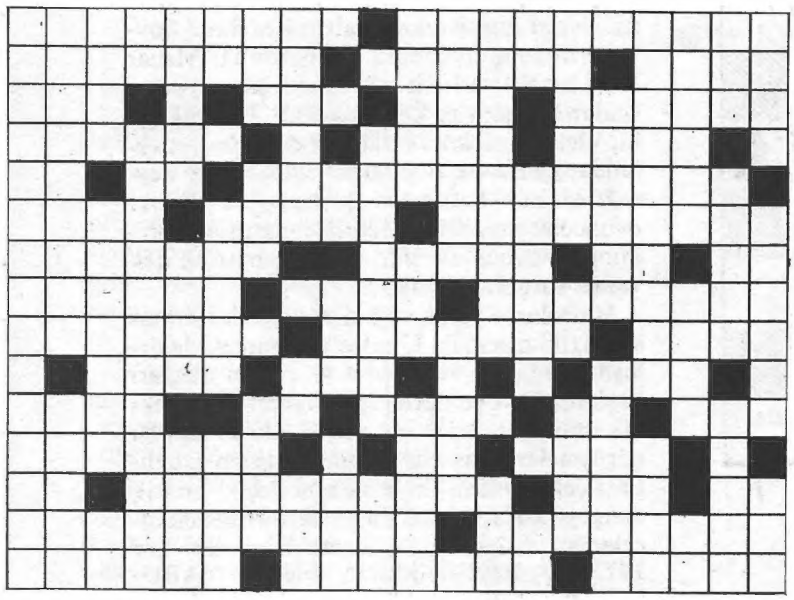

Kürşat Yıldız

SOLDAN SAĞA: 1. İvan Sergeyeviç ön adlı, uzun yıllar Avrupa'da yaşamış, Babalar ve Oğullar adlı romanıyla ün yapmış Rus yazarı. 1478-535 yılları arasında yaşamış, sık krallıkla çatışmaya düşmüş, vatan hainliğiyle suçlanarak öldürülmüş, Ütopya adlı ünlü eserin yazarı İngiliz hümanisti ve devlet adamı... 2. Bireylerdeki karakterin gelişim ve ayrımlarını araştıran bilim kolu. Ortaklık. Üç taburdan oluşan askeri birlik. 3. Yel, rüzgar (Osmanlıca). Bir ilimiz. İskambilde bir kağıt. Hısım. 4. Hint tanrısı. Hayvanları konu alan ve insanlar için dersler çıkaran Lafonten ve Ezop'un ustası oldukları yazı türü. Lanetlenmiş, melûn. 5. Halkdilinde köpek. Bir nota. Ankara Hukuk Fakültesi öğrencilerinin geleneksel olarak çıkardıkları, geçtiğimiz yıl okul idaresince kovuşturmaya uğrayan dergileri. 6. Sovyet lideri olmadan önce uzun yıllar KGB yöneticiliği yapmış Sovyet Devlet Adamının ön ismi. Su üstünde kalmayıp dibe çöken. Trakyalı bir çobanken Roma ordusuna yedek asker olmuş, ordudan kaçınca, köle durumuna düşüp gladyatör olarak satılmış, MÖ 73'de Roma İmparatorluğuna karşı tarihin en büyük köle isyanına önderlik etmiş özgürlük savaşçısı... 7. Pankreasın çıkardığı emzimlerden biri. Adıyaman'ın bir ilçesi. Bir renk. Nikelin simgesi. 8. Lüks lambalarının yapımında kullanılan kolay işlenir bir element. Uzak. Rahimde taş birikmesi. 9. Memuriyetini kötüye kullanıp kendine veya yakınına çıkar sağlama. İsteğimize bağlı hareketlerde kas gücünün birlik ve düzenliliği bozulmuş olan kişi. Fiyaka. 10. Arapçada tehlikeden kaçıp sığınma. Demokrasinin yerleşmediği ülkelerde kişilere yönelik, yasal dayanağı olmayan, yaygın bir suçlama, karalama şekli. Birkaç yüzyıl önce Orta Anadolu'da özellikle esnaflar arasında kurumlaşan halk ocağına üye olan kişi. 11. 1891-1967 yılları arasında yaşamış eserlerinde Rusya ve savaş Avrupasını anlatmış, Paris Düşerken, Fırtına, Dokuzuncu Dalga romanlarının yazarı Sovyet gazetecisi ve yazarının ilk ismi. Şöhret, nam. Solunumun geçici olarak durması. Bir renk. Güreşte bir oyun. 12. Sıcağa dayanıklı, enzimin yapısına giren proteinsiz bir organik bileşik. Seçimlerde kullanılan. Tek yumurtacığı ve tohumu olan, kılıfı tohumla kaynaşmayan, kuru, çatlamayan meyva... 13. Müzikte bir nota. II. Dünya Savaşı sırasında ün kazanmış, müttefik askerlerinin moral desteği olmuş, Alman filmcisi Fassbinder'in öyküsünü sinemaya aktardığı şarkının ismi. Bir peygamber ismi. Doktor reçetelerinin başlığı. 14. Uzun yıllar Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi başkanlığını yapmış, son olarak yargılanarak mahkûm edilmiş hekim. Soyut. 15. İspatlanabilen bilimsel önerme. İlk seferinde, 14-15 Nisan 1919'da buzula çarparak batan donanmasıyla ün kazanmış İngiliz transatlantiği. Ödenti.

YUKARIDAN AŞAĞIYA: 1. 4-11 Eylül 1919 tarihleri arasında Sivas Kongresi'ne katılmış, Amerikan mandası tartışmaları sırasında Mustafa Kemal'e "mandayı kabul ederseniz sizi bile reddederiz." sözünü söylemiş gençlik temsilcisi. 2. MÖ 1400-600'de Hurriler sonrası Doğu Anadolu'da yerleşmiş bir uygarlık. Fransa'da bir nehir. 3. Kazaklarda halk meclisi. Mülkünün geliriyle yaşayan kimse. Bir nota. 4. İngiltere'nin trafikteki simgesi. Büyük dinlerden birinin mensubu (çoğul) 5. Arapçada imamlar. İki üç kişiyle yönetilen küçük yelkenli. Pekmeziyle ünlü bir ilçemiz. 6. Trafikte Hollanda'nın simgesi. Pir Sultan Abdal'ın, Sivas'ta doğup yaşadığı yörenin ismi. Bir davanın mahkemece nasıl hükme bağlandığını gösteren resmi belge. 7. Çizik gibi ince oyuk yol. Bir müzik türü. Umut. 8. Geri alınmak üzere teslim edilen şey. Kimyada manganezin simgesi. Satrançta galibiyet. 9. Eski Mısır'da güneş tanrısı. Bir italyan radyo televizyon kuruluşu. Argoda anlayışsız, kalın kafalı. 10. Keyfince gezip eğlenme anlamında bir deyim... Geri çevirme, kabul etmeme. 11. Bir tiyatro oyununda, oyuncunun uzun soluklu konuşması. Anadolu'nun kimi yörelerinde Ağa yerine kullanılan söz. Bir çeşit Polonya dansı ve onun havası. 12. Kafa golleriyle tanınmış Alman futbolcusu. Bir kimsenin adı, soyadı, ülkesi, doğum tarihi vb. özelliklerini gösteren kayıt. 13. Mersingillerden, birçok türü olan, boyu yüz metreyi aşabilen, toprağın suyunu çekerek bataklık haline gelmesini önleyen ağaç, sıtmaağacı. Osmanlıcada, birinin ölüm haberini veren, şom ağızlı, kötü haberci. 14. Kuzu sesi... Öldürme eylemini yapan kişi. Berkelyumun simgesi. 15. Cet, soy (çoğul). İlave. Yankı. 16. Büyük ağırlıkları tartmaya yarar ölçü aleti. Arapça cehennemlik. 18. İmkân... Dünya işlerini dinden ayrı tutan. İsim. 19. Tanrı. Bir yazı türü. 1899-1936 arasında yaşamış, Franko kuvvetlerince kurşuna dizilerek öldürülmüş, Yerma, Kanlı Düğün, Bernarda Alba'nın Evi gibi tanınmış üçlü tiyatro oyununun yazarı, Frederico Garcia ön adlı İspanyol pazar. 20. Ayaklı kadeh, piyale. Farsça yıldız. Bir haber kurumumuzun kısa ismi.

KAYNAK YAYINLARI

M. Bedri Gültekin TÜRKÇENİN DÜNÜ ve YARINI	250
Nazlı Eray ORPHEE	300
Simone de Beauvoir YIKILMIŞ KADIN	450
Nimet Arzık TEK AT, TEK MIZRAK (ANILAR-1)	450
Glowacki POLONYA ÖLMEDİ DAHA	300
Ayşe Kilimci SEVDADIR HER İŞİN BAŞI	250
Halil Berktay KABİLEDEN FEODALİZME	625
Bertolt Brecht AŞK ŞİİRLERİ (2. Baskı)	300
Dieter Forte MARTİN LUTHER VE THOMAS MÜNZER YA DA MUHASEBENİN BAŞLANGICI	450
Halil Berktay CUMHURİYET İDEOLOJİSİ ve FUAT KÖPRÜLÜ	250
Turan Güneş ARABA DEVRİLMEDEN ÖNCE	250
Nuri Yıldırım ULUSLARARASI ŞİRKETLER	450
İlber Ortaylı OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA ALMAN NÜFUZU	425
David Hume DİN ÜSTÜNE	450
Christopher Hill 1640 İNGİLİZ DEVRİMİ	200
G.V. Plehanov TARİHTE BİREYİN ROLÜ	250
Mahmut Goloğlu DEMOKRASİYE GEÇİŞ	700

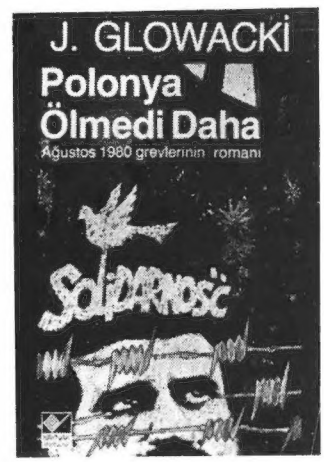

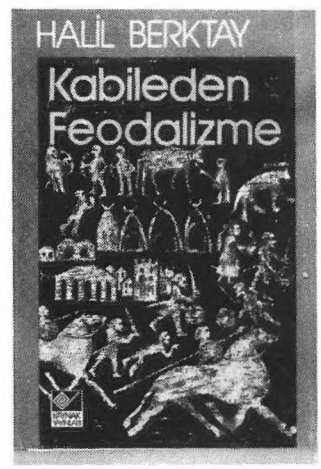

KAYNAK YAYINLARI

İstanbul: Babıali Cad. Pak Han. No: 16/401-402 Cağaloğlu
Ankara: Konur Sok. 14/24 Kızılay
Ödemeli İstekler: PK. 239 Kızılay-Ank.

YANLIZ OKUMAK

İÇİN DEĞİL

YAZMAK İÇİN DE...